

પ્રકાશકનું નિવેદન

ધરાનના શીરાઝ નગરમાં સાતસો વર્ષ પહેલાં થઈ ગયેલા જગપ્રસિદ્ધ મહાપુરુષ “શેખ સાદી”એ ફારસીમાં રચેલા “ગુલિસ્તા” અથવા સારાંશરૂપે આ “સુખોદય પુષ્પવાટિકા” છે. ફારસીમાં આની બરાબરી કરનારે બીજું એક પણ પુસ્તક હજી સુધી લખાયું નથી.

એ જગવિખ્યાત “ગુલિસ્તા”નો તેમજ તેના લેખક મહાપુરુષ શેખ સાદીનો જે સંક્ષિપ્ત પરંતુ સુંદર પરિચય શ્રીયુત પ્રેમચંદ્રએ પોતાના હિન્દી પુસ્તકમાં આપ્યો છે, તેનો સારાંશ નીચે પ્રમાણે છે:-

“શેખ સાદીની ગણતરી એવા મહાત્માઓમાં થએલી છે કે જે મહાત્માઓના વિચારોનો પ્રભાવ માત્ર તેમનાજ દેશ ઉપર નહિ પરંતુ સમસ્ત સંસાર ઉપર પડ્યો છે. તેઓ કવિ હતા, એટલુંજ નહિ પણ કોઈ ઉચ્ચ ઉદ્દેશને સિદ્ધ કરવા સારૂ જન્મેલા મહાન કવિ હતા. કેવલ કાવ્યપ્રેમીઓનું મનરંજન કરવામાંજ એમણે પોતાની કાવ્યશક્તિ નથી વાપરી. એમનો ઉદ્દેશ તો પોતાના જાત-જાતઓની નીતિ, વિચાર અને વ્યવહારનું સંશોધન કરવું એજ હતો. પોતાની સંપૂર્ણ કાવ્યશક્તિ તેઓએ એજ ઉદ્દેશપૂર્તિને સમર્પણ કરી દીધી હતી. સંસારના જે કોઈ કોઈ કવિને માટે આપણે એમ કહી શકીએ કે, તે પોતાના બાંધવોને ધ્વિરનો અમુક અમુક ખાસ સદેશ સંભળાવવા સારૂજ આ જગતમાં આવ્યા હતા તેવા વિરલ કવિઓમાંના એક કવિવર શેખ સાદી છે. એક વિદ્વાન કહે છે કે, માનવચરિત્રના જાવો દર્શાવવાનું કામ કવિનું નથી; પરંતુ જે સત્યોનો એણે પોતાના જીવનમાં અનુભવ કર્યો હોય તે દર્શાવવાનું તેનું કામ છે. આ દૃષ્ટિથી જોતા મહાત્મા સાદીનું રથાન અત્યંત ઉચ્ચ છે. માનવસ્વભાવનો જેટલો અનુભવ તેમને હતો; સંસારને જેટલો અને જેવી રીતે તેમણે નીરખ્યો હતો; તેટલો અને તેની રીતે જગતમાં થોડાઓએજ નીરખ્યો હતો. એમણે જે કાંઈ લખ્યું છે તે તેમના જાતિઅનુભવનું છે.”

વયોશ્રદ્ધ શેખ સાદીનીજ લેખનશૈલી ત્યાં ત્યાં જગપી ઉડે છે ! ! સાદીએ એ પુસ્તકનું નામ પણ બહુજ વાસ્તવિક રાખ્યું છે. કેમકે તે એક એવી મનોરમ પુષ્પવાટિકા છે કે તેની રચનાને છ છ મદીગો વીતી જતાં છતાં આજે પણ તે તેવી ને તેવીજ લીલીછમ, નવપુષ્પિત અને સુસજ્જિત શોભી રહી છે. સંસારમાં હવે ભાગેજ કાંઈ ઉત્તમ ભાષા એના અનુવાદ વિનાની રહી હશે.”

એવા મહિમાસાળી ફારસી અથ “ગુલિસ્તા” ઉપરથી હિન્દી-માં એક પુસ્તક શ્રીયુત મહેરચંદ્ર દાસને હાથે તૈયાર થઈ કલકત્તા-માં શ્રીયુત હરિદાસ પેદ તરફથી અને ખીજું પુસ્તક શ્રીયુત પ્રેમ-ચંદણના હાથે તૈયાર થઈ કલકત્તાની હિન્દી પુસ્તક એજન્સી તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલું; તે બંનેના આધારે ગુજરાતીમાં આ “સુખોદ્ધ પુષ્પ-વાટિકા” સ્ત્રીનોરવાસી શ્રીયુત ગોવર્ધનદાસ દહાનદાસ અમીન પાસે તૈયાર કરાવી છે.

શેખ સાદીનું ખીજું જે જગપ્રસિદ્ધ પુસ્તક “બોસ્તો” કરીને છે તેમાંના પણ થોડાક દાખલા આમાંના એક પ્રકરણમાં આપાયલા જણાશે.

આ “સુખોદ્ધ પુષ્પવાટિકા”ની યોજના મોટે ભાગે નાની નાની કલાળીઓના ધોરણ પર થએલી હોવાથી આગળ તો તે ટુંકી વાર્તાઓના સાતમા ભાગ ભેગી પ્રસિદ્ધ થઈ હતી; પણ આ ખીજી આશુત્થિ જુદા પુરતકરૂપે પ્રસિદ્ધ કરી છે. આશા છે કે, ઉત્તમ વાચન-ના પ્રેમી સગળનો પાતે તેનો લાભ લેવા ઉપરાંત અન્ય સગળનોને પણ સલાહ, મુચના અને બને તે બેદ આપીને પણ પોતાના તન-મનધનનાં યથાશક્ય સદુપયોગ જરૂર કરશે.

“વિવિધ અચનાળા”ના ધમ્માખરા માદક સગળનોએ આ પુસ્તક દુકા વાર્તાઓ બેનું “અમરપુ” ને “અમર” દર્શાવે; છતાં આ આશુત્થિ એવા હેતુથી માહત્તાએ કે, તેઓ આ આશુત્થિ પણ કમમાં કમ એક વાર તો કાળક્રમવંત વાંચીને શેખ સાદી જેવા જગતવંદ્ય મહાપુરુષના અતિ ઉપકારક વચનો પ્રેમ અને કાળક્રમવંત સ્વદ્વદ્યમાં રચાવી તેને

વિવિધ ગ્રંથમાલ્લાનો સં૦ ૧૯૮૧-૯૦ નો પૃષ્ઠમેઢ

અયાંક	અંથનું નામ	મૂલ્ય	પૃષ્ઠ
૨૫૩-૫૬	શુભસંમ્બદ્ધ-લાગ ૮ મેા	૧૧	૬૨૪
૨૫૭-૬૦	સામાજિક દુઢી વાર્તાઓ- અંથ યોધો-લાગ ૯ મેા	૧૧	૫૦૪
૨૬૧-૬૩	શ્રીમદ્દાભારતમંજરી	૨)	૭૪૪
૨૬૪	સુખોધ પુષ્પવાટિકા	૦૧	૧૩૬
		કુલ	૨૦૦૮

અંથમાળાનું વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૫) હોવા છતાં ઉપર પ્રમાણે રૂ. ૫૦ નાં પુસ્તકો અપાયાં છે.

૧૫૦૦ થી ૧૬૦૦ પૃષ્ઠનું વાર્ષિક ધોરણે નોનાં ત્રણ પુસ્તક બસ યાત; છતાં ઉપર મુજબ થવાનું કારણ માત્ર ઇષ્ટિચ્છા છે.

विशेष प्रयत्न ज्ञान दिव्य कृपा नहि बुद्धि. अने पक्षी पक्षु आ
 ज्ञानही ज्ञानही न राणी मृदाही ज्ञान अनेक सत्त्वही तेही क्षण
 न ज्ञानी कृपा पाव ७२२ कर्ष. ६६ तत्सत्

1111-4611

न्यायशास्त्रसागर विष्णु-संग्रह-उपनिषद्

આ પુસ્તકની કિંમત આ નરેશનાં પુસ્તકોનું સૂચિપત્ર છપાયું.
કે. મે. સં. ૧૯૪૪ ના વર્ષના છપાયું એટલે તે રદ સમજવું. છેલ્લું
સંસ્કરણ તો બહુવિધ નરેશનાં પુસ્તકોનું છપાયું છે તે તરફ
ધ્યાન આપવું જોઈએ.

୩୩. ୧. ୩୩ ପୃଷ୍ଠା ନଂ. ୧୭୮୮ ନା ଗୋପୀ ମାତାଙ୍କ ଉପାଧିକୃତ
 ୩୦୭ ୩୩. ୧. ୩୩ ପୃଷ୍ଠା ନଂ. ୧୭୮୮ ନା ଗୋପୀ ମାତାଙ୍କ ଉପାଧିକୃତ

अनुक्रमणिका

品名	単位	数量	金額	備考
米	石	10	1000	
麦	石	5	500	
大豆	石	3	300	
小豆	石	2	200	
粟	石	4	400	
稗	石	1	100	
雑穀	石	2	200	
合計			2700	

વિવિધ ગ્રંથમાલ્લાનો સં૦ ૧૯૮૯-૯૦ નો પૃષ્ઠમેલ

અધાંક	ગ્રંથનું નામ	મૂલ્ય	પૃષ્ઠ
૨૫૮-૫૬	શુભસંમદ-ભાગ ૮ મો	૧૧૧	૬૨૪
૨૫૭-૬૦	સામાજિક કુંકી વાર્તાઓ- અંથ એથો-ભાગ ૬ મો	૧૧૧	૫૦૪
૨૬૧-૬૩	શ્રીમદ્ભારતમંજરી	૨)	૭૪૪
૨૬૪	સુખોષ પુષ્પવાટિકા	૦૧	૧૩૬
		કુલ	૨૦૦૮

અંથમાળાનું વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૫) હોવા છતાં ઉપર પ્રમાણે રૂ. ૫૦ નાં પુસ્તકો આપાયાં છે.

૧૫૦૦ થી ૧૬૦૦ પૃષ્ઠનું વાર્ષિક ધોરણે નેતાં ત્રણ પુસ્તક બસ થાત; છતાં ઉપર મુજબ ચલાવું કારણ માત્ર ઇષ્ટિચાન છે.

વિશેષ પવિત્ર અને ઉન્નત કરવા નહિ ચૂકે. અને પછી પણ આ ચોપડી અમરથી ન રાખી મુકતાં અન્ય અનેક સજ્જનો તેનો લાભ લે એવી કૃપા પણ બરેર કરશે. ૐ તત્સત્

પોપ-૧૯૮૮

આવશ્યસાગર વિશ્વ-અખંડાનંદ

આ પુસ્તકની છેવટે આ સંસ્થાનાં પુસ્તકોનું સુચિપત્ર જપાયલું છે તે સં. ૧૯૮૮ ના પોપમાં જપાયલું એટલે તે ૨૬ સમજવું. છેલ્લું સુચિપત્ર તો મહાલાક્ષ્મી મંજરીમાં હમણાંજ જપાયું છે તે તરફ વાચક સજ્જનોનું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે.

તા. ૬. આ પુસ્તક સં. ૧૯૮૮ ના પોપ માસમાં જપાયેલું પરંતુ આ ચાલુ વરસમાં બહાર પડ્યું છે. (આવશ્ય માસ-સં. ૧૯૯૦)

અનુક્રમણિકા

પ્રવેશ	વિષય	પૃષ્ઠ
...	શેષ સાદીનું સંક્ષિપ્ત વૃત્તાંત	૧
૧	રાજનીતિ	૧૯
૨	ત્યાગીની શુદ્ધીકરણી	૫૭
૩	સતોપની મહત્તા	૮૬
૪	મીનનો મહિમા	૯૫
૫	શિક્ષણનું ફળ	૯૮
૬	પરામકાર માટે ન્યાયત્યાગ	૧૦૧
૭	આદેશ	૧૦૬
મકીલું	વિષયો	૧૧૮ થી ૧૨૮

વિવિધ ગ્રંથમાલ્લાનો સં૦ ૧૯૮૯-૯૦ નો પૃષ્ઠમેલ

અર્થાંક	ગ્રંથનું નામ	મૂલ્ય	પૃષ્ઠ
૨૫૨-૫૬	શુભસંગ્રહ-ભાગ ૮ મો	૧૧૧	૬૨૪
૨૫૭-૬૦	સામાજિક કુટુંબી વાર્તાઓ- ગ્રંથ ચોથો-ભાગ ૬ મો	૧૧૧	૫૦૪
૨૬૧-૬૩	શ્રીમદ્દાભારતમંજરી	૨)	૭૪૪
૨૬૪	સુબોધ પુષ્પવાટિકા	૦૧૮	૧૩૬
		કુલ	૨૦૦૮

ગ્રંથમાળાનું વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૫) હોવા છતાં ઉપર પ્રમાણે રૂ. ૫૦૮ નાં પુસ્તકો આપાયાં છે.

૧૫૦૦ થી ૧૬૦૦ પૃષ્ઠનું વાર્ષિક ધોરણે લેતાં ત્રણ પુસ્તક બસ ચાત; છતાં ઉપર મુજબ થવાનું કારણ માત્ર ઇન્ટિએજન છે.

1

અવગુણસાગર ત્રિશ્લુ-અખંડાનંદ

_____

—

[illegible]

વિવિધ ગ્રંથમાલ્લાનો સં૦ ૧૯૮૯-૯૦ નો પૃષ્ઠમેઢ

અધાંક	અંથનું નામ	મૂલ્ય	પૃષ્ઠ
૨૫૩-૫૬	શુભસંમદ-ભાગ ૮ મેા	૧૥	૬૨૪
૨૫૭-૬૦	સામાજિક દુઃખી વાર્તાઓ- અંથ એથો-ભાગ ૯ મેા	૧૥	૫૦૪
૨૬૧-૬૩	શ્રીમદાભારતમંજરી	૨)	૭૪૪
૨૬૪	સુખોધ પુષ્પવાદિકા	૦૬	૧૩૬
		કુલ ૫૥	૨૦૦૮

અંથમાળાનું વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૫) હોવા છતાં ઉપર અમારો રૂ. ૫૥ નાં પુસ્તકો અપાયાં છે.

૧૫૦૦ થી ૧૬૦૦ પૃષ્ઠનું વાર્ષિક ધોરણે નેતાં ત્રણ પુસ્તક બસ થાત; છતાં ઉપર મુજબ ચવાનું કારણ માત્ર ઇચ્છાજન છે.

શેષ સાદીનું સંક્ષિપ્ત વૃત્તાંત

શેષ મુસલદુદીન(ઉપનામ સાદી)નો જન્મ ઈ. સ. ૧૧૭૨માં શિરાઝ નગરની પાસેના એક ગામમાં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ અબ્દુલ્લાહ અને દાદાનું નામ શરફુદ્દીન હતું. આ કુટુંબની “શેષ” એ સન્માનમયક પદવી હતી. કારણ કે તેમની શક્તિ ધાર્મિક શિક્ષણ આપવાની હતી. પરંતુ એમનું કુળ ગ્રેવડનું હતું. આત્મારે પણ “શિરાઝ” એ ધરાનનું પ્રસિદ્ધ સ્થાન છે અને આગલા જમાનામાં તો તે સમગ્ર એશિયાની વિદ્યા, ગુણ અને કૌશલ્યના જાંડારૂપ હતું. મીસર, એરાક, દખ્ક, ચીન, ખેરાસાન વગેરે દેશદેશાંતરના ગુણીજનો ત્યાં આશ્રય મેળવતા હતા. ત્યાં જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, દર્શન, ધર્મશાસ્ત્રોનાં મોટાં મોટાં વિદ્વાલય સ્થાપાયાં હતાં. એક ઉન્નત રાજ્યમાં સાધારણ સમાજની જેવી ઉત્તમ રિથિતિ હોવી જોઈએ તેવી રિથિતિ એ સમયે ત્યાં વર્તતી હતી. આથી સાદીને તેમના પિતાની સાથે બાળપણથીજ વિદ્યાનોના સંતર્જનો ઉત્તમ શાળ મળ્યા કરતો હતો. સાદીના પિતા અબ્દુલ્લાહનું એ વખતના “સાદીની જગી”ના દરબારમાં તેમજ દોકોમાં પણ બારે માન હતું.

શેષ સાદીના પિતા ધાર્મિક શક્તિના માણસ હોવાથી સાદીમાં પણ ધાર્મિકતાની છાપ સારી ડેરી આવી હતી. તે નાનપણથીજ નિમાજ વગેરેમાં નિમગ્નિત હતા. તેમના પિતા તેમની આદ્યવયમાંજ મુજતી ગયા હતા.

જો કે તે સમયે શિરાઝમાં વિદ્યાનો આજ નહોતા તેમજ મોટાં મોટાં વિદ્વાલય પણ અનેક હતા; પરંતુ ત્યાંના જાદુશાહ સાદીની

ધામાં તે એક મદાન સંભવ જન્મું હતું; એટલુંજ નહિ પણ એવું વૈભવસાગી સંભવ યુરોપમાં પણ એ સમયે જીજ્ઞું ન હતું. આવા સમૃદ્ધિવાન સંભવનું મુખ્ય સ્થાન જમદાદ હતું. રાગત વિક્રમાદિત્યના સમયમાં ઉત્તરનની અને મૌર્યવંશના સંભવકાલમાં પાટલીપુત્રની જેવી ઉન્નત રિયતિ હતી તેવી એ વખતે જમદાદની હતી. વૈભવ અને આળાદીમાં તે સિરાજ કરતાં પણ ચંદિયાતું હતું. અહીંના ખાદશાદો ખલીફા કહેવાતા હતા. કેટલાક ખલીફા ધણા વિદ્યાપ્રેમી થઈ ગયા હતા. તેમણે જમદાદમાં સેંકડો વિદ્યાલય સ્થાપન કર્યાં હતાં. ઘણે દૂર દૂરથી વિદ્વાનો અહીં પઠનપાઠન માટે આવતા હતા. આજે મોટા મોટા વિદ્વાન, મૌલાના, મોલવી, મુલ્લા, વિદ્યાનવેતા અને દાર્શનિકોની જે રચનાઓ ગૌરવપૂર્ણ દૃષ્ટિએ જોવાય છે, તે સર્વ જમદાદનાં વિદ્યાલયોનુંજ પરિણામ છે. વિશેષ કરીને એ સમયની જમદાદની “મદ્રેસા નિઝામિયા” વર્તમાનકાળનાં ઓક્સફર્ડ અથવા અહીંનાં વિશ્વવિદ્યાલયથી કોઈ રીતે ઓછી ન હતી. એ મહાવિદ્યાલયમાં એ સમયે સાત આઠ હજાર વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષણ મેળવતા હતા. તેના અધ્યાપક અને અધિકારીઓમાં એવા એવા પુરુષો હતા કે આજે પણ મુસલમાનો તેમના માટે મગર છે. આ મદ્રેસાનો પાયો એક એવા વિદ્યાપ્રેમીએ નાખ્યો હતો કે જેના વિદ્યાપ્રેમ આગળ અમેરિકાનો કાર્નેગી પણ હિસાબમાં આવે તેમ નથી. તે દાનધર વિદ્યાપ્રેમીનું નામ “નિઝામુલમુલ્કવૃત્તી” હતું. તે જલાલુદ્દીન સલ્જૂકીના વખતમાં સંભવનો મુખ્ય મંત્રી હતો. તેણે જમદાદ ઉપરાંત બક્સરા, નેશાપુર, ઇસ્પહાન વગેરે નગરોમાં પણ વિદ્યાલય સ્થાપન કર્યાં હતાં. પોતાનું અદ્યત્ત દ્રવ્ય તે શિક્ષણકાર્યમાં વાપરતો હતો.

નિઝામિયા મદ્રેસાની કીર્તિ એનારફ પ્રસરેલી હોવાથી સાદીએ

તેનો વિચાર થઈ શકે છે. તે સાધારણ વસ્તુ સિવાય અન્ય કંઈ પણ સાથે રાખતા નહોતા. રક્ષણના અને લાકડાં કાપવાના સાધન તરીકે તેઓ માત્ર એક કુદાડીજ સાથે રાખતા હતા. આજકાલના મુસાફરાની માફક ખિરસામાં મોંઘવોથી રાખી પથ્થર (ગાદક) પુસ્તકના આધારે પ્રસિદ્ધ રવાનો જોઈ લઈ પછી “ આટલા વાગે આમ ગયા ને તેટલા વાગે તેમ હત્યો; પછી ફાંજી સામા લેવા આવ્યા ને દીકરુને ત્યાં મુકામ કર્યો; ” ૪૦ ૪૦ દાવસાંતું મિથણ કરી પોતાના પ્રવાસનું વર્ણન હપાવી પોતાની વિદ્વતા પ્રકટ કરવાનો સાદોનો ઉદ્દેશ ન હતો. તે જ્યાં જતા ત્યાં મદિનાના મદિના રહેતા અને ત્યાંના જનસમાજના રીતરિવાજ, રહેણીકરણીને આચારવિચારનું અવલોકન કરતા; ત્યાંના વિદ્વાનોનો સંગ કરતા અને જે કંઈ વિચિત્ર વાતો જોના તેનો પોતાના રમરખીયામાં સંગ્રહ કરતા. તેમનાં શુશ્રિતાં અને બોરોંએ અને પુરુષ તેમના એ અનુભવનાંજ હજી છે. તેમજો વિચિત્ર જીવજંતુ, પ્રાકૃતિક દ્રવ્ય અને અદ્ભુત વસ્તુઓપણનાં વર્ણનથી પોતાનાં પુરુષ દર્શકર બનાવ્યાં નથી. સદાચાર અને મુનંરકારોને ખીતવી શકે, સંસારની અસારતાનું જ્ઞાન કરાવે અને પ્રાણુમની સમજાવના અને દુર્જનના ઉપર અજવાળું પાડે તેવીજ જાખનો પર તેમની દષ્ટિ રજા કરતી હતી. એક ખીજ સાધેનાં સ્વરૂપ અને નીનિષાંતનના ઉપદેશમાંજ તેમનું ચિત્ત રમ્યા કરતું હતું. ચિદ્રેષ જોવા જેવું તે એ છે કે, કવ્ય મિદ્યો દર્શાવતા સાર તેમને અદ્ભુત ઘટનાઓનો અદ્ભુત સોનાની મેઘમાળ જરૂર પડી નથી સામાન્ય નજરની જાખનોમાંથીજ તેમની બુદ્ધિએ જગતને ઉપદેશ આપવાનું શક્ય બનાવ્યું હતું; એમ તેમના “ શુશ્રિતાં ” નામના કથાસમૂહ પરથી જણાઈ આવે છે.

તેટલાક વિદ્વાનેઃ એણે અનુચિત કરે છે કે, સંદી માર વાર

પણ તેમાં પ્રવેશ કર્યો. સાદીએ એ વિદ્યાલયમાં ફેટલો કાળ વ્યતીત કર્યો હતો તે નિશ્ચિત નથી; પરંતુ તેમના લેખો પરથી જાણી શકાય છે કે ત્યાં તેમણે શીકણ (ધર્મશાસ્ત્ર) અને હદીસ (પુરાણ) ઉપરાંત વિજ્ઞાન, ગણિત, ખગોળ, ભૂગોળ, ઇતિહાસ વગેરે વિષયોનું સારી રીતે અધ્યયન કરી “ઉદ્દમા” ની પદવી મેળવી હતી. આટલા વિષયોમાં નિપુણ થવાને દશ વર્ષથી ઓછો સમય તેમને નહિજ લાગ્યો હોય.

કાળની ગતિ વિચિત્ર છે. સાદીએ જે વખતે ખગદાદ છોડ્યું હતું તે વખતે એ નગરપર લક્ષ્મી અને સરસ્વતી જન્મેની કૃપા હતી; પરંતુ લગભગ પચાસ વર્ષ પછી તેમનીજ નજરે જણાયું કે એ વૈભવપૂર્ણ, સમૃદ્ધિશાળી નગર હલાકુખાનના હાથે નષ્ટભ્રષ્ટ થઈ ગયું છે. ખલીફાના દરબારમાં મોટા મોટા રાજા અને સરદારો પણ મહા-મુશ્કેલીએ જઈ શકતા હતા. છેવટે તે અંતિ અપમાનપૂર્વક અને ક્રૂરતાથી માર્યો ગયો.

આ ઘેર વિપ્લવની સાદીના હૃદયપર એટલી ઝંખી અસર થઈ કે જેથી તેમણે પોતાના લેખોદ્ધાર વારંવાર રાજાઓને નીતિના રક્ષણનો, પ્રજાપાલનનો અને ન્યાયપ્રિયતાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. તેમની એ માન્યતામાં જરા પણ સંદેહ નથી કે, ન્યાયપ્રિય પ્રજાલક્ષી રાજાનો પરાજય દોષપાત્ર શત્રુ કરી શકતો નથી. જ્યારે એ ગુણો દૂર થાય છે ત્યારેજ તેને ખૂટા દિવસ દેખવા પડે છે. સાદીએ દીન-પર દયા, દુઃખી પ્રત્યે સદાનુભૂતિ, દેશલાઇઓ પર પ્રેમ વગેરે ગુણને ધણું મહત્ત્વ આપેલું છે. તેમના ઉપદેશોમાં જે જીવન નજરે પડે છે તેમાં આવાં હૃદયવિદારક દર્શનો પણ કારણભૂત હોવાં જોઈએ.

તે કાળના સમય જગતમાં સાદીનું આગમન ન થયું હોય એવો એક દેશ નહોતો. તે પગેજ ગુસાફરી કરતા હતા. આ પરથી તેમનું આરોગ્ય ફેટલું ઉત્તમ હશે તેમજ તે કેટલા પરિશ્રમી હશે

તેનો નિચાર થઇ શકે છે. તે સાધારણ વચ્ચે સિવાય અન્ય કંઈ પણ સાથે રાખતા નહોતા. રક્ષણના અને લાકડાં કાપવાના સાધન તરીકે તેઓ માત્ર એક કુદાડીજ સાથે ગાખતા હતા. આજકાલના મુસાફરાની માફક ખિસ્સામાં નોંધપોથી રાખી પથઈક (માઈક) પુસ્તકના આધારે પ્રસિદ્ધ સ્થાનો જોઈ લઈ પછી “ આટલા વાગે આમ ગયા ને તેટલા વાગે તેમ ઉતર્યા; પછી ફાજા સામા લેવા આવ્યા ને દીકણાને ત્યાં મુકામ કર્યો; ” ઇં છં છં ટાપસાંનું મિથણ કરી પોતાના પ્રવાસનું વર્ણન છપાવી પોતાની વિદ્વતા પ્રકટ કરવાનો સાદીનો હિદ્દેશ ન હતો. તે જ્યાં જતા ત્યાં મદિનાના મદિના રહેતા અને લાંના જનસમાજના રીતરિવાજ, રહેણીકરણીને આચારવિચારનું અવલોકન કરતા; ત્યાંના વિદ્વાનોનો સંગ કરતા અને જે કંઈ વિચિત્ર વાતો જોતા તેનો પોતાના સ્મરણકોષમાં સંગ્રહ કરતા. તેમનાં ગુહિરતો અને ખોરતો એ બંને પુસ્તક તેમના એ અનુભવનાંજ રૂળ છે. તેમણે વિચિત્ર જીવજંતુ, પ્રાકૃતિક દ્રશ્ય અને અદ્ભુત વખાણપણનાં વર્ણનથી પોતાના પુસ્તક દળદાર બનાવ્યાં નથી. સદાચાર અને સુસંસ્કારોને ખીસવી શકે, સંસારની અસારનાતું જ્ઞાન કરાવે અને માણસની સજ્જનતા અને દુર્જનતા ઉપર અજવાળું પાડે તેવીજ બાબતો પર તેમની દષ્ટિ રહ્યા કરતી હતી. એક ખીસ સાથેના વ્યવહાર અને નીતિપાલનના ઉપદેશમાંજ તેમનું ચિત્ત રમ્યા કરતું હતું. વિસેય જોવા જેવું તે એ છે કે, ઉચ્ચ સિદ્ધાંતો દર્શાવવા સાર તેમને અદ્ભુત ઘટનાઓનો આચરો લેવાની લેશમાત્ર જરૂર પડી નથી સામાન્ય નજીવી બાબતોમાંથીજ તેમની બુદ્ધિએ જગતને ઉપદેશ આપવાનું શક્ય બનાવ્યું હતું; એમ તેમના “ ગુહિરતો ” નામના કથાસંગ્રહ પરથી જણાઈ આવે છે.

જેટલાક વિદ્વાનો એવું અનુમાન કરે છે કે, સાદી ચાર વાર

હિંદમાં આવી ગયા હતા; પણ તે વિષે કંઈ પ્રમાણ મળતું નથી. માત્ર એટલું જ નક્કી થઈ શકે છે કે, તે એક વખત આ દેશમાં ગુજરાત સુધી આવીને તરત પાછા ફર્યા હોવા લેખએ.

ત્રીસ આઠીસ વર્ષ સુધી મુસાફરી કર્યા પછી સાદીને જન્મ-ભૂમિનું સ્મરણ થવાથી તે તરફ જવાનો તેમણે વિચાર કર્યો. હવે શિરાજ પહેલાંની અવ્યવસ્થિત સ્થિતિમાં નહોતું. “સાદખીન જંગી” મરણ પામ્યો હતો અને તેનો પુત્ર “અતાબક અખૂઅક” ગાદીપર આવ્યો હતો. તે ન્યાયી અને કુશળ હતો. તેના વ્યવસ્થિત શાસનથી દેશની દુર્દશામાં ઘણો ખરો સુધારો થયો હતો. સાદીએ દુનિયાનું સારી રીતે અવલોકન કરી લીધું હતું અને તે એકાંતવાસની ઇચ્છા હિત્ત કરનારી તથા સાંસારિક જગડાઓથી હિંદાસીન ખનાવનારી અવસ્થાએ પણ પહોંચ્યા હતા. આથી તે શિરાજમાં આવી પહોંચ્યા. આ વખતે તેમની વય લગભગ ૬૫ થી ૭૦ વર્ષ જેટલી હોવાનું અનુમાન કરવામાં આવે છે. અહીં સમાજ અને રાજ્યએ તેમને યોગ્ય આદરસન્માન આપ્યાં; પણ તે અલુધા એકાંતવાસમાં જ રહેતા હતા. તેઓ રાજદરબારમાં કેમકે પ્રસંગે જતા અને સામાન્ય જનસમાજથી તો દુર જ રહેતા. કદાચ આનું કારણ એ પણ હોય કે અતાબક અખૂઅકને વિદ્વાનો અને ધર્મશુરુઓ તરફ આંક હતી. તે તેમને પાખંડી અને ઉપદ્રવી સમજતો હતો. આ કારણથી તેણે ઘણાએ સર્વમાન્ય વિદ્વાનોને દેશનિકાલ કર્યા હતા. આનું પરિણામ એ આવ્યું હતું કે, તે કેટલાક મૂર્ખ ફકીરોની સેવા અને સમાજમાં આવી પડ્યો હતો. ફકીર જેમ અલગ હોય તેમ તેને તે અધિક માન આપતો. સાદીનો આદેશ કરતાં સુવરાજપર વિશેષ પ્રેમ હતો. તેનું નામ ફાત્માદીન હતું. તે ખગદાદના ખલિફાને મળીને પાછો ફરતો હતો, તે દરમિયાન રસ્તામાં તેને પિતાના મરણના

સમાચાર મળ્યા. સુવરાજ અને પિતૃમજ્જ દેવાથી આ ખગર મળનાંજ તેના હૃદયને એટલો આપાન થયો કે તે તરતજ ખિમાર પટીને રસ્તામાંજ મરણ પામ્યો. આ મૃત્યુથી સાદીને એટલો શોક થયો કે તે ફરીથી શિરાઝમાંથી આવ્યા અથા અને યજ્ઞા વખત મુખી બદારજ બગથુ કહ્યું.

કહેવાય છે કે, સાદીના પ્રેમીઓમાં અક્ષાઈદીન નામનો એક ઉદાર પુરુષ હતો. સુવરાજના મરણ પછી સાદી જ્યારે પાછા શિરાઝમાં આયા ત્યારે સુસ્તાન “અબાકાખાન”નો તે વજર હતો. એક દિવસ માર્ગમાં સાદીનો મેળાપ થતાં વજરે તેમનો સારો આદરસત્કાર કર્યો; ત્યારથી તે અંત સુધી તેણે સાદીની સારી સેવા ઉઠાવી હતી. તે જે કંઈ ધન આપતો તેમાંથી સાદી પોતાના મઠે ઘોડું, રાખી જાડાનું દીન દુખીઓને આપી દેતા. એક વખત એવું બન્યું કે અક્ષાઈદીને પોતાના ગુલામની સાથે ૫૦૦ દિનાર તેમના ઉપર મોકલ્યા. ગુલામ ગળથૂંતો હતો કે શ્રેષ્ઠ સાહેબ કોઈ વખત કોઈ વસ્તુની મજાતરી કરતા નથી. આથી તેણે ૧૫૦ દિનાર તેમાંથી કાઢી લીધા. સાદીએ વજન ઉપરથીજ સંખ્યાનું અનુમાન કરી કહ્યુંને આજાર માનતી એક કવિના લખી મોકલી, તેમાં ૩૫૦ દિનારની પહોંચ જણાવી. આથી અક્ષાઈદીને ગુલામને શિક્ષા કરી. આ પછી તેણે શિરાઝમાં પોતાના એક મિત્રને લખ્યું કે, સાદીને ૧૦,૦૦૦ દિનાર આપવા; પરંતુ એ પત્ર પહોંચતા પહેલાંજ તે મિત્ર મરણ પામવાથી તેનો અમલ થયો નહિ. એ પછી અક્ષાઈદીને પોતાના એક વિશ્વાસુ મિત્ર સાથે ૫૦,૦૦૦ દિનાર તેમના ઉપર મોકલ્યા હતા. સાદીએ એ ધનથી એક ધર્મશાળા બંધાવી અને મરણપર્યંત ત્યાંજ કાળ નિર્ગમન કર્યો. હાલ એજ ઠેકાણે તેમની સમાધિ છે. એ ઉપરથી નક્કી થાય છે કે, વજર પાછા તે

શિશુઓમાં આપણા દલના અવગિ હોય એમની કપરની જ્યારે (પાસાં) નવમી પૂરે તેમના પંડાની કાંઈ દરખાસ્ત મળતી નથી. અનુમાન થાય છે કે તેમનો મરણપ્રાપ્ત હતો. ૧૨૮૮ની લગભગમાં છે અને તે મરણે તેમના ઉંમર ૧૧૬ વર્ષની હતી. કેટલાકનો મત એવો છે કે, સારીનું મરણ હીન્દી સન ૧૯૧૬ ઈ. સ. ૧૨૬૨ ના શયાલ (સપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબર) માસમાં શસ્વારના દિવસે થયું હતું.

સારીએ લખેલા પુસ્તકોની સંખ્યા ૧૫ થી વધિક છે. એમાંનાં માર પુસ્તક કેવળ ગજલોના છે. એક જે પુસ્તકે વખતોવખત બાદશાહ અથવા વહીવટી પ્રદાસા માટે લખાયેલ કવિતા વગેરેનાં છે. તેમાં એક અગ્ની બાગમાં છે. જે પુસ્તક લાકિતમાર્ગ વિષે લખેલા છે. બહુ પણ તેમની સમસ્ત રચનામાં એટલું ઉત્કલ્પ તેજ છે કે મોટા મોટા કવિઓએ તેમને ગજલોના બાદશાહ આપ્યા છે; પરંતુ સારીની કવિતા વિશેષતઃ શુલિસ્તો અને બોસ્તો પર નિર્ભર છે. પોતાની કવિતાઓમાં તેમણે બાદશાહ કરેલી નથી કે ગિથ્યા તારીફને સ્થાન નથી આપ્યું. ગજલોમાં પણ તેમણે આશક-માશુકનાં પ્રેમદર્દ ગાયા નથી; તો પછી શુલિસ્તો અને બોસ્તો વિશે તો કહેવું જ શું ? એની રચના માત્ર ઉપદેશનિમિત્તે જ થયેલી છે. એ બંને પુસ્તકને ફારસી સાહિત્યના સૂર્ય અને ચંદ્ર સમાન માનવામાં આવે તો અતિશયોકિત થશે નહિ. ઉપદેશનો વિષય ઘણો શુષ્ક ગણાતો હોવાથી ઉપદેશકને પણ હમેશાં પોતાની કડવી અને રસહીન વાતો માટે બદનામીજ રહે છે. કેમકે ઉમદા શિખામણો સર્વ કોઈને ગમતી નથી. આથી વિદ્વાનોએ તે કડવી ઔષધિને જાત જાતનાં સુમધુર શરબત સાથે પાવાનો પ્રયત્ન કરેલો છે. કોઈ એ માટે ચકલા-ચકલીની વાતો રચે છે ત્યારે કોઈ કલ્પિત કથાઓ મીઠું મરચું લલરાવી લખે છે; પરંતુ સારીએ એ મુશ્કેલ કાર્ય એવી કુશળતા

અને 'શુદ્ધિપૂર્વક પાર-પાડ્યું' છે કે, તેમનો ઉપદેશ કાવ્યથી પણ વિશેષ સુબોધક બન્યો છે. આવા અતુર, ઉપદેશક સર્વ દેશોમાં વિરલ જ ઉપજે છે.

ઉપરોક્ત બંને ગ્રંથોમાં બીજો મુખ્ય સરળતાનો છે. તેમાં એકે વાક્ય નીરસ નથી; એટલુંજ નહિ પણ ભાષા એવી મધુર અને સરળ છે કે, તે વિષે આશ્ચર્ય થાય છે. સાધારણ લેખક ત્યારે સુંદર ભાષા લખવાનો પ્રયાન કરે છે ત્યારે તેનામાં કૃત્રિમતા આવી જાય છે; પરંતુ સાદીએ તો સાદાઈ અને સમજાવટનું એવું મિશ્રણ કરી દીધું છે કે, આજ શુદ્ધિ અન્ય કોઈ લેખકથી તેવી શક્તિનું અનુકરણ થયું નથી અને જેમણે ક્યું છે તેમને નિષ્ફળતાજ મળી છે. શુભરત્નાના જન્મ વખતે દારસી ભાષા બાસ્થાવરથામાં હતી. તે પ્રસંગે યદનો પ્રચાર થઈ ગયેમો હતો પણ મઘ તો કેવળ વાતચીત અને જાનરમાંજ હતું-અર્થાત્ સાદીને નવો પંથ આંકવાનો હતો. તેઓજ ખરી રીતે દારસી ગદ્યના જન્મદાતા હતા. એમની પ્રતિભા એવી અદ્ભુત છે કે આજે ૬૦૦ વર્ષ થયા છતાં તેમની ભાષા સર્વોત્તમ મનાય છે. એમના પછી કેટલાંએ ગદ્ય પુસ્તક લખાયાં છે; પરંતુ તે સર્વની બાંધાને પુરાણી થઈ જવાનું ક્ષણેક લાગી ચૂક્યું છે, ત્યારે શુભરત્નાની રચના સર્વથી પહેલી થયા છતાં અद्याપિ તે દારસીનું આજુબજુ મનાય છે. તેની ભાષા પર દંડશુદ્ધી સમપનો પ્રભાવ નથી પડી શક્યો.

સાહિત્યસસારમાં ગદ્ય અને પદ્ય એ બંનેની રચનામાં સર્વ-એક રચાન મેળવનાર યજ્ઞજ્ઞ એકા જન્મુય છે; પણ સાદીએ તેમાં રચાન કેળવ્યું છે. શુભરત્ના અને બોરત્ના ઉભય નૈતિક વિષય પ્રકટ કરે છે. પરંતુ જે માન શુભરત્નાને છે તે બોરત્નાને નથી. બોરત્નાની સમાનતા પરચનારી કેટલીક કિતલો દારસીમાં છે.

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

— 10 —

Abstract

1990

1. 2. 3. 4.

100

Age Group	1970	1980	1990	2000	2010	2020
0-14	25	22	18	15	12	10
15-24	15	16	17	18	19	20
25-34	10	11	12	13	14	15
35-44	10	11	12	13	14	15
45-54	10	11	12	13	14	15
55-64	10	11	12	13	14	15
65+	10	11	12	13	14	15

1000

Abstract

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

[illegible]

1990

19

... ..

1990

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

344

2000 2100

100

1920. x 11
1921. 10. 11

2442022

મારે કાળોનું માન કોઇ ને કોઇ અંગે તેના મૂળ વિષય પર અવ-
લંબેલું છે; પરંતુ બોરતો એક નીનિર્મય છે અને બદ્ધતા એવા
વિષયનાં પુરતક જનસમાજને પ્રિય નથી થતાં-અર્થાત્ બોરતોનું
જે આદરમાન અને પ્રચાર-છે તે સર્વથા તેની સરજતા અને
વિચારની ઉત્તમતાને લીધે છે. -મૌલાના રમે જીવનનાં ગૂઢ તત્ત્વોનું
વર્ણન કર્યું છે અને ધાર્મિક વિચારના માળસોમાં તેનું સન્માન
ભારે છે. બાપાની મધુરતા અને પ્રેમભાવ હારીઝમાં સાદી કરનાં
પુષ્કળ આગળ વધેલ છે. તેના જેવાં મર્મસ્પર્શી કાવ્ય હારસી
બાપામાં કોઇએ રચ્યાં નથી. તેની ગઝલોની કેટલીએ દુકા જાણે કે
દમણાજ બનેલા સાધારણ જનાવ પર આલેખાઇ હોય એમ લાગે
છે. ધન્ય છે શિરાઝની પવિત્ર જુમિને-કે જેણે સાદી અને હારેજના
જેવાં અમૂલ્ય રત્ન ઉત્પન્ન કર્યાં છે. બાપા અને બાવની સરજતામાં
સાદી સર્વશ્રેષ્ઠ મનાય છે. શીરદોસ્તી અને નિઝામી બદ્ધતા અલૌકિક
વાતોનું વર્ણન કરે છે; પરંતુ સાદીએ તેવી અલૌકિક બદનાએને
આશ્રય નથી લીધો. અરે! તેમની અતિશયોક્તિએ પણ અસ્વાભા-
વિકતાનું રૂપ નથી લીધું. તેમણે સમમાનુસાર સર્વ રસમાં વર્ણન
કર્યું છે; પરંતુ એ સર્વમાં કરુણરસને પ્રધાન સ્થાન છે. દયાના
વિષયમાં તેમની લેખિની અતિકરણ બનેલી છે. સાદી નિમાઝ અને
રાજના પૂઝરી દતા; પરંતુ સેવાધર્મને એથી પણ શ્રેષ્ઠ માનતા
દતા. તેમણે સેવા ઉપર વારંવાર ભાર મૂક્યો છે. તેમના ખીજા પ્રિય
વિષયો રાજનીતિના છે. તે જાદસાહેબે ન્યાય, ધર્મ, દયા અને
સમાનો ઉપદેશ કરવામાં કદી યાકના ન દતા. તેમની રાજનીતિપર
રાજભક્તિનો એવો રંગ નહોતો ચઢ્યો કે જેથી ખરી વાતો કહેવા-
થી તે દૂર રહી જાય એમના રાજનીતિવિષયક વિચારોની સ્વતં-
ત્રતા આજે પણ આશ્ચર્ય ઉપજાવે છે. આજે વીસમી સદીમાં પણ

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

2020年12月24日

“સ્વાભાવિક સૌંદર્યને ટાપટીપની આવશ્યકતા નથી.”

x

x

x

“સ્વભાવથીજ જે અયોગ્ય હોય તેનાપર સત્સંગની અસર થતી નથી.”

x

x

x

“ઘોઠાઈનું માપ ધન ઉપર નથી, પણ દુઃખ ઉપર-છે અને જલપણાનો આધાર વર્ષો ઉપર નથી પણ આશ્ચર્ય ઉપર છે.”

x

x

x

“ધર્મીશુ આશ્ચર્ય જાતેજ ધર્મીમિત્રાં બળ્યા કરે છે. તેને વિશેષ સમ કરવાની જરૂર નથી.”

x

x

x

“દુઃખ આવે છે ત્યારેજ સુખનું મૂલ્ય સમજાય છે.”

x

x

x

“જેનું નામું માયું છે તેને દિસાજ ન્યામનારનો શો ભય છે.”

x

x

x

“વિપત્તિમાં જે કામ આવે તેજ મિત્ર છે.”

x

x

x

“અવશ્યજીવી દૂર સ્વીકૃત નો નાશ કેલ પશુ બગાડી ચકશે નહિ. યોગી મન મેલા વસ્ત્રનેજ પરચરપર પડે છે.”

x

x

x

સંજ્ઞાનના સંજ્ઞા કેદખાનું પણ સ્વર્ગ છે અને દુર્જનના સંજ્ઞા સ્વર્ગ પણ જરૂર લખાઈ છે.”

x

x

x

“ક્રમઃ” પર અત્યંત દી સેતિ વખાણે તેના કરતાં સ-મ-જ-ર્ન

ચાલવા છતાં લોકો વખોડે તે પણ સારું છે.”

x

x

x

“પ્રભુ સર્વની સંભાળ લઈ રહ્યો છે તોપણ સમજી માણસ-
નો ધર્મ છે કે સદાયપાત્રને સદાય આપ્યા કરવી.”

x

x

x

“તૃપ્તિ ચતુરને પણ મૂખ બનાવે છે.”

x

x

x

“નિરુદ્ધીનું જ શિર સદા હંચું રહે છે.”

x

x

x

“કાગડો દંડ નથી ધમી શકતો.”

x

x

x

“મૂર્ખના આર કરતાં સમજીની નાદના સારી.”

x

x

x

“દાનનો શોખીન ધનવાન નથી બની શકતો અને ધનનો
શોખીન દાની નથી બની શકતો.”

x

x

x

“ધ્યાનમાં રાખ કે દરજ્જાને પણ કાન દેવ છે.”

x

x

x

“કસ્તૂરીનો પતિસદ તેની સુગંધથી ઘાય છે; તેના વર્ણનથી નહિ.”

x

x

x

“સ્વર્ણ અને સંકેતચિન્હવાળે માન નથી મળતું.”

x

x

x

“કાચના કીટિ નવા વસ્ત્રો પહેરે. કરતાં યોગ્ય કાચને જુતાં
પહેરે પહેરે કાચ છે.”

x

x

x

"જો કોઈની કામી વાન સાંભળવી ન મળતી હોય તો તમે
પણ તમારી જાણને કામી ન મળા દેના."

x

x

x

"જો પણ વખત આવે છે કે ચક્રીઓ વાપની આંખો
કામી નાખે છે."

x

x

x

"જો માણસ વિચારીને વાન નથી કરતો તેને પોતાને જ છેવટે
અવિચારી દોર વાતો સાંભળવી પડે છે."

x

x

x

"કેદમાંથી છોડવાનારી જૂઠ્ઠા કરતાં કેદમાં મોકલનાર' સત્ય
ઉત્તમ છે."

x

x

x

સાદીનો ઉપદેશ હૃદયના ઉંડાણમાંથી અને તેમના ઉત્તમ ચારિત્ર-
માંથી નીકળ્યો હતો તેથી જ આટલો લાંબો કાળ જવા છતાં કશું
જેવું ને તેવું અસરકારક રહ્યું છે. આજકાલના સેંકડો ઉપદેશકોની
માફક તે ખીજાઓને પરમાર્થનો માર્ગ બતાવી શકે તે સ્વાર્થલંપટ
રહ્યા ન હતા. તેમની શક્તિ સ્વભાવથી જ સાત્ત્વિક હતી અને તે
કદી પણ વાસનાથી અસિત થયા નથી. અન્ય કવિઓની માફક
તેમણે કેટલાં રાજદરબારનો આશ્રય પણ નથી લીધો. ધનની કુળદેવી
જે નૈતિક અને આત્મિક બલિદાન ધરે છે તેવું બલિદાન સાદીએ
જરા પણ નથી આપ્યું; એટલું જ નહિ પણ રાજાઓને ઉપદેશ કરવા-
નું સાધના દરમાં આગળ નાખવા જેવું અથવા તો એક પગ
કાંટામાં અને એક પગ પુષ્પોમાં રાખવા જેવું કાર્ય, કે જે સાદીના
સમયમાં તો અતિશય જોખમચરેલું હતું; તે કાર્ય બજાવવામાં
મદદાત્મા સાદીએ જે સાદસ કર્યું છે તે કાંઈ સામાન્ય બાબત નથી.

સાદીએ ગમે તેવા કઠિન સમયમાં પણ પોતાનો ટેક ત્યજ્યો નથી. જ્યારે તે બીજી વાર શિરાઝથી બગદાદ ગયા હતા ત્યારે ત્યાં હલાકુખાન મુગલનો પુત્ર અબ્બાકાખાન બાદશાહ હતો. હલાકુખાનનો ધૈર અત્યાચાર અંગીજ અને તૈમૂરની ક્રૂરતાને પણ શરમાવે તેવો હતો. અબ્બાકાખાન એટલો બધો અત્યાચારી ન હતો તોપણ પ્રજા તેના ભયથી થરથર કાંપતી હતી. તેના બે મુખ્ય કારભારીઓ સાદીના ખાસ ભક્ત હતા. એક દિવસે સાદી બજારમાં ધૂમી રહ્યા હતા તેટલામાં બાદશાહની સ્વારી ધામધૂમથી ત્યાં થઈને નીકળી.

એ સ્વારીમાં બાદશાહના ઉપલા બંને કર્મચારી પણ હતા. સાદીને જોતાંજ તેઓએ ઉતરી પડીને તેમને વંદન કર્યું. પોતાના વજીરોની સાદી ઉપર આટલી બધી શ્રદ્ધા જોઈ બાદશાહને કૌતુક થયું. તેણે પૂછ્યું કે, એ કેણુ છે? વજીરોએ સાદીનું નામ તથા શુણુ કહી સંભળાવ્યા. આથી બાદશાહને સાદીની એરીક્ષા કરવાનો વિચાર થયો. તેણે પોતાને કંઈ ઉપદેશ આપેલા કહ્યું. તેણે સાદી પાસે કદાચ પ્રશંસા કદાવવાની ઈચ્છા રાખી હશે; પરંતુ સાદીએ તો તદ્દન નીડરનાથી નીચેની મતલબનો ઉપદેશ સંભળાવ્યો કે:—

“જે બાદશાહ પ્રજાપાલનમાંજ પોતાનું સર્વ ધ્યાન રાખીને પોતાના નિર્વાહ માટે પ્રજા પાસેથી કર મેળવે છે, તે તેની મજૂરીનો વાજખી બદલે છે; પરંતુ જે તે પોતાનું કર્તવ્ય બજાવતો ન હોય તો તે હરામનું ધન ખાવાવાળો છે.”

અબ્બાકાખાન તો આ ઉપદેશ સાંભળીને ચકિતજ થઈ ગયો અને સાદીની નિર્ભયતાએ તેને પણ સાદીનો ભક્ત બનાવો દીધો.

સાદીમાં આત્મગૌરવની માત્રા પણ ઓછી ન હતી. તે નીચતાને ધિક્કારતા હતા.

સાદીને ધર્મના ઢોંગીઓપર પુષ્કળ ચીડ હતી. પ્રજાને મૂર્ખ

અને સ્વાર્થી મુશ્કેલીની દગમાં ફાળેલી જો તે તેમના જ કુખી થતા દતા. તેમજ એ આપણા કામી, મમ્મી, વૃદ્ધ, ન કે પ્રવાસના સામગ્રી પડવાઓની સીમાઓ એક દેશ તો આ વિષયમાં તેમની સેવિની. એ કંઈ જુદાજ પ્રકારની તીવ્રતા દર્શાવી દેત. આપણા હાથપાશ અને કાપી પર બેસનારા મદતો, પાલખીમાં નેચી ચમ્મર દોળાવતા આચાર્યો અને મુનર્વજો, કસાકસા કસાક કેવળ છાતું અને ટીકાં દપકાં પાછળના માગનારા પડિતો અને રાત્રી-રજવાડામાં ઘૂસી મુગ્યા-મના બળથી લાગે અને કરોડોના માણીક જની નેસવા છતાં પોતાને મદાન પુરુષમાં અપાવનારા કારવારોએને પોતાની હૃદયમાત્રી કલમ-લે લેજો કેરા ચીનરી બતાવત, તેની આજે તો માત્ર આપણે કલ્પનાજ કરી છટીએ.

સાદીનું નૈતિક શિક્ષણ સ્વર્ગ અને નરકની શાસદાનિ ઉપર અવલંબી રહેલું છે. તેમાં પરમાર્થવાદ કે ઉપયોગવાદપર ચર્ચા નથી; પરંતુ સામાન્ય જનમમાજમાં નીતિનો ઉપદેશ કરવાને એવા વાદની ખાંસ જરૂર જેવું પણ ન હતું.

સાદી સલામતુર અને વિનોદશીલ પણ દતા. ઉચ્ચ વિચારના માણસોમાં વિનોદ એ પણ એક ગુણ ગણાય છે કેાઇ પણ પક્ષી આંકે પહેર આકાશમાં નથી ઉડી શકેલું. જેમ સાદીના વિનોદ સંબંધી ધણી વાતો છે અને એનો અતિરેક એટલે સુધી ચર્ચેમાં છે કે એક અગ્નીશ મંચ તેમનો બનાવેતો છે એમ કહેવામાં આવે છે; પણ તે વાત વિશ્વાસપાત્ર લાગતી નથી. જો એ વાત સાચી માની લેવામાં આવે તો સાદીનો નીતિવિષયક ઉપદેશને લગતો અધિકારજ નષ્ટ થાય. સાદી ચતુર પુરુષ દતા અને જે રીતે બીરબલની ચતુ-રાઇ દર્શાવવામાં લોકોએ કંટકીએ ગદીચ વાતો તેમને ગળે આરોપી દીધી છે; તેમ સાદીના પણ વિવેકહીન પ્રશ્ન સહેજે તેમના નામને

કલંકિત કર્યું છે. આમ માનવાને એ પણ કારણ છે. અશ્લીલ કવિતાઓ છે તેની અને તેમના અન્ય પ્રસિદ્ધ રચનાશૈલીમાં પણ સ્પષ્ટ તદ્દાવત જણાઈ આવે છે.

સાદીના ભાષાલાલિત્યનો ખ્યાલ અનુવાદમાં આવેલો છે; તોપણ આશા રહે છે કે, તેની સરળતા, ઉપયોગિતા તથા માર્મિકતાનો કેટલોક પરિચય તો આ પુસ્તકથી વાચકોને મળી શકશેજ. સાદીના “શુલિસ્તા” અને “ખોસ્તા” આ બે ગ્રંથો સમગ્ર પૃથ્વીમાં સાદિત્યરતનાકરનાં રત્નોરૂપ હોઈને જ્યાં સુધી સરળ ભાષાને સમજનાર અને ભાષાલાલિત્યનો રસસ્વાદ મેળવનાર શરસી પામશે આ જગતમાં રહેશે, ત્યાંસુધી સાદીની કીર્તિ અગતીજ રહેશે અને તેની પ્રતિભા પૂજનયાજ કરશે.

સુવોધ પુષ્પવાટિકા

પ્રવેશ ૧ લો-રાજનીતિ

પુષ્પ ૧ છું

મેં સાંભળ્યું છે કે, કોઈ બાદશાહે એક મુન્દેમારને ફાંસીની શિક્ષા કરાવો ત્યારે સગ્ન સાંભળનાંજ અપરાધી એ પોતાની જાંઘીથી નાકમેદ થઈ જઈ પોતાની બાપામા બાદશાહને ખૂબ ગાળો દીધી. જેમ ફતરાંથી ચોતરફ ઘેરાયેલી બિલાડી પોતાનું મરજી નજીક આવેલું જુએ છે એટલે નિર્ભય બની જઈને ઉઘડી ફતરાં ઉપર દુમસો કરે છે; તેમ જ્યારે માણસની સર્વ આંધા નહ થઈ જવ છે ત્યારે તે મનમાં આવે તેમ બોલા મનનો ઉમરો ખાલી કરે છે.

બાદશાહ અપરાધીનો બોલા મમજનો નહિ હોવાથી તેણે વજરને પૂછ્યું કે, એ શું કહે છે ? દલાળુ વજરે પાતું કે અપરાધીનું કહેવું બાદશાહને કહી તબજાવીય ને. મને ધણીજ દૂર રીતે મગતી નાખશે, તેથી તેણે જવ ન આપ્યો કે, મદારજી ! એ કહે છે કે જે માણસ પોતાના કંપને દાદ રાખે છે અને ટવોપર દલા રાખે

છે, તેને પ્રભુ જે ત. . . . .

પ્રેમીને મેળે મળે એવી રીતે આપણે આજીવન સુખ અને શાંતિ અર્થે ચેલા અભ્યાસી

સિદ્ધિ વરૂર ત્યાં બેઠેલા હતા.

જામદગ્ધ નામદારને

... ને ત. ખવે। જોઈએ."

ममयसूयकतालरेखी

જાતે નમે જે કહ્યું છે તે

સાચી જાણના આધારે જીવવાનું શુભાશય છે. આજીવના

કરતાં તે જૂઠી
કરતાં ઉપદેશ મળે છે.

... તેમને ઘણી વાર
... પડે છે; માટે જ્યો

... જાણ્યું છે કે:-

માટે જન હમશને
જન રૂખીને જોડલા

१. अथ यत्नः राजसत्ताना
 २. अथ यत्नः राजसत्ताना
 ३. अथ यत्नः राजसत्ताना

१०. ज्ञान न्याय मंत्रालय पास

આને છે ત્યારે સિંહાસન ઉપર મરવાવાળા બાદશાહમાં અને નીચે
જમિ પર મરનારા મિખારીમાં કયોજ બેઠ રહેનો નથી."

પ્રુથ્વ ૨ જી

સુલતાન મદમદ મુશુક્તગીનતું મૃત્યુ થયે સો વર્ષ થઈ ગયા
પછી એક દિવસ સ્વપ્નમાં તેને પુરાસાનના બાદશાહે જોયો. તેણે
તેણું કે સુલતાનતું, સરીર ટુકડે ટુકડા થઈ માટીમાં મળી ગયું છે;
પણ તેનાં નેત્ર, ચોતરફ નજર નાખી રહ્યાં છે. બાદશાહે જ્યોતિષી-
ઓને આ સ્વપ્નતું રદસ્થ પૂછ્યું પરંતુ કોઈ તે વિને સ્પષ્ટતા કરી
શક્યું નહિ; ત્યારે એક દુશીરે ઉભા થઈ કહ્યું કે "તેનો જીવાત્મા
ચોતરફ આશ્રય પૂરવું જે વાત જોઈ રહ્યો છે તે એ છે કે, તેના
રાજ્યનો અન્ય લોક ઉપભોગ લઈ રહ્યા છે અને એક વખતે જે
રાજ્યમાં પોતાની દાક વાગતી, તે રાજ્યમાં દલે પોતાને કોઈ માદ
પણ કરવું નથી! કેમકે તેણે સંસારમાં આવીને એવું કાંઈ પણ
કાર્ય કર્યું નથી, કે જેથી પૃથ્વીપર તેણું નામ રહે. જીજી તરફ તેના
જેવામાં આવે છે કે, નીસેરવાળ જેવા મદાપુરતું મૃત્યુ થયે એક
જમાનો થઈ ગયો છે તોપણ દળરો લોકો તેણું નામ ટ્રેમથી માદ
કરે છે. કમરમાં ગોડવામેણું તેણું રાજ માટી બની ગયું છે અને
તેના દાકકાના એક ટુકડાનો પણ પત્તા નથી; તોપણ તેણું પવિત્ર
નામ પદોપકારના કારણથી સંસારમાં અમર રહ્યું છે."

આમ કહીને તે સંતપુરો કહ્યું કે "હિ મિત્રો! અમુક માણસ
જગતમાંથી વિદાય થઈ ગયો" એવો જ્વન નીકળવા પહેલાં આ
જગતમાં તમારો જીવન એવા નીનિમલ અને પદોપકારી બનાવો,
કે જેથી જગતમાં તમારું નામ અમર થાય અને પરલોકમાં તમે
સ્વર્ગસ્થ બની પામી પ્રભુની વધારે નિકટ પડો."

પુષ્પ ૩ જી

એક બાદશાહને કેટલાક પુત્રો હતા. તેમાં એક જરા ઠીંગણો હોવાથી તેને ગમતો નહોતો. એક વખત બાદશાહે પોતાના તે પુત્ર તરફ ઘૂણાભરી દષ્ટિથી જોયું. છોકરો બુદ્ધિશાળી હોવાથી પિતાના મનનો ભાવ સમજી ગયો અને બોલ્યો કે “પિતાજી! પ્રત્યેક વસ્તુની પરીક્ષા તેની લંબાઈ પહોળાઈ ઉપરથી થઈ શકતી નથી. સ્થૂલકાંચ હોય તો કરતાં સ્વલ્પકાચ સિંહનું પરાક્રમ કેટલું બારે છે તે જગતમાં પ્રસિદ્ધજ છે. વળી પવિત્ર સિનાઈ પર્વત પૃથ્વીના સર્વ પર્વતોમાં ઘણો નાનો છતાં તેની પદવી અને માન સર્વથી બારે છે. એક દિવસે દુબળા, પાનળા અને બુદ્ધિશાળી આદમીએ કોઈ એક મોટા રાતા-માતા બેવઢૂંદને કહ્યું હતું કે, એક અરખી ઘોડો ગમે તેટલો દુબળો હોય તોપણ તે તબેલામાં રહેતાં અનેક ખચ્ચરો કરતાં ઘણોજ સારો છે.”

આ વાતોથી બાદશાહ દસ્યો અને દરબારીઓ પણ ઠીંગણા શાહજનદાની તારીફ કરવા લાગ્યા; પણ તેના ભાઈઓના દિલમાં શૂળ ઉભું થયું.

ઉપલો બનાવ બન્યા પછી અમે સાંભળ્યું છે કે, એક બળવાન શત્રુએ બાદશાહપર ચઢાઈ કરી ત્યારે યુદ્ધભૂમિમાં આ નવ-જવાન શાહજનદાએ પોતાના અશ્વને સર્વથી પ્રથમ શત્રુસૈન્યમાં આગળ વધારી વીરહાક મારી કહ્યું હતું કે “હું યુદ્ધમાં પીઠ બતાવીને ભાગી જવાવાળો નથી; પણ રક્તમાં સ્નાન કરી શિર આપવાવાળો છું. જે માણસ યુદ્ધમાં ઉતરે છે તે પોતાના જનને શરતમાં મૂકે છે અને જે નારી છૂટે છે તે નાહક પોતાના સૈન્યનું ખૂન કરાવી મોટા પાપી બને છે.”

આટલું કહી તેણે દુશ્મન પર હુમલો કર્યો અને તેના મોટા મોટા નામાંકિત યોદ્ધાઓ ઉપર જિત મેળવી. આ પછી તે રાજ-

કુમારે પિતા સમક્ષ જઈ પ્રણામ કરીને કહ્યું કે “આપ મને ઠીંગણો
 લોધને મારો તિરસ્કાર કરતા હતા; પરંતુ શુદ્ધના મોખરાપર હું કેવો
 હોઉં છું તેનો આપે લેશમાત્ર વિચાર કર્યો ન હતો. કહેવાય છે
 કે એ શુદ્ધસમયે દુરમનનું સૈન્ય ધણું મોટું હતું અને શાહજાદા
 ની પાસે ધણાજ ઓછા સૈનિક હતા. આથી તેમાંથી પણ જ્યારે
 કેટલાક નાસવા સામ્યા ત્યારે શાહજાદાએ લલકારીને કહ્યું:—“યારો!
 મરદની માફક શુદ્ધ કરો કે જેથી સ્ત્રીઓનાં વસ્ત્ર ધારણ ન કરવાં
 પડે!” આ વચનથી આ સિપાઈઓને યર ચડ્યું અને તેમણે અતિ
 બહાદુરીપૂર્વક યત્નપર આક્રમણ કરી જિત મેળવી.” બાદશાહે
 શાહજાદાનાં મસ્તક અને નેત્રને ચૂમી તેને હૃદય સરસો આંખો અને
 ત્યાર પછી દિનપ્રતિદિન તેના પરનો પ્રેમ વધતો ગયો. છેવટે બાદ-
 શાહે તેને પોતાનો વારસ બનાવ્યો. આથી તેના બાઈઓ ઈર્ષ્યાથી
 બળવા સામ્યા અને તેમણે એક દિવસે તેના બોજનમાં ઝેર મેળવી
 દીધું; પરંતુ તેમની બહેન બારીમાંથી આ પ્રપંચ નિહાળી રહી હતી.
 શાહજાદાએ મુખમાં મૂકવા માટે ખાસ છાંવ્યો કે તરતજ શાહ-
 જાદાએ બારીનું બારણું ખખડાવ્યું અને શાહજાદાની નજર તેના
 તરફ જતાંજ ઈશારો કર્યો. તરતજ શાહજાદાએ તે ઈશારો સમજી
 જઈ ખાસ છોડી દધને કહ્યું કે “શુદ્ધિશાળી માણસો આવી રીતે માખી
 જરી તોપણ બેવફોરથી કાઢી તેની બાંદ પુરાવાની નથી. પૃથ્વીપર
 મરદની હથાળી ન હોય તથા કાંઈ શુદ્ધને કે.ક ક્રિત્ર મળવાનું નથી.”
 પછી બાદશાહે આ વાતના ખબર પડતા તરતજ તેમણે તે
 અરેબા પુત્રાને પદની સિદ્ધા કરી. વાત ખરી છે કે, એક નાના
 જેવો કામળપર રસ રજાર પુણીથી સ્નન કર્યું, પણ એક અતિ
 વિશાળ બાદશાહના બે બાદશાહ નર્તિ રહી રહે.
 એક રજાર પાના ૧ સેની એક રોડીમાંથી પણ અર્ધા ગાદી કે.ક

તોપને અરેખાખની આગમાં જગતો પુરુષ ગયા પોતાની કામનો ખાખ બનાવે છે. જ્યાંસુધી માણીક મહેલવાન છે, જ્યાંસુધી સૌમાઅ-શ્રવનો અરનકાગ આપ્યો નથી, ત્યાંસુધી તેનો નાશ કરવાની કળશે કોશીય કરવા છતાં તે નિષ્ફળજ ન્યા છે; છતાં પણ જોનો સ્વભાવજ એ રાગનો લોભ ધર્મ થયો છે તે પ્રાણની સાથેજ ન્યા છે.

પ્રુષ્પ પ મુ'

કહેવામાં આવે છે કે, ઇરાનના બાદશાહોમાં એક એવો બાદ-શાહ થયો હતો, કે જે જમરદસ્તીથી પોતાની પ્રજાનાં મનમાલ-છીનવી સમિતે જોરભુલમ ગુજારતો હતો. તેના અન્યાયોથી લોકો ભામાર બની અન્ય રાજ્યોમાં જઈ વસાહત કરતા હતા. જ્યારે ધણીખરી પ્રજા રાજ્ય ત્યજી આવી ગઈ ત્યારે રાજ્યની આવક ધરી ગઈ, ખજાનો ખાલી થઈ ગયો અને બળવાન શત્રુઓએ મહાક-હરીને બાદશાહને ચોતરફથી ઘેરી લીધો.

એક દિવસ લોકો બાદશાહની આગળ શાદનામામાંથી જહાક અને ફરીફૂનના રાજ્યપત્રનું પ્રકરણ વાંચતા હતા, તે વખતે વજીરે બાદશાહને પૂછ્યું કે “ફરીફૂનની પાસે ન હતું ધન, ન હતી સેના કે ન હતો દેશ; તો એને રાજ્ય શી રીતે મળ્યું ?” બાદશાહે ઉત્તર આપ્યો કે “લોકો તેની સાથે મળી ગયા અને તેમના બળથી તેણે રાજ્ય મેળવ્યું.”

વજીરે ફરી કહ્યું કે “જ્યારે આપ જાણો છો કે લોકોને એકત્ર કરવાથીજ રાજ્ય બને છે, તો રાજ્યની ઇચ્છા રાખવા છતાં આપ તેમને કેમ નસાદી મૂકો છો ? પ્રાણને જોખમમાં નાખીને પણ પ્રજાને ખુશી રાખવી એજ ઉચિત છે કેમકે “પ્રજા” એજ રાજાનું બળ છે.” ત્યારે બાદશાહે પૂછ્યું કે “સૈન્ય અને પ્રજાનો સંબંધ કરવા માટે શી તદ્દખીર કરવાની જરૂર છે ?” વજીરે ઉત્તર આપ્યો:—“નામવરે

અમુક દિવસો સ્થાપીન કરી લખ સત્તુઓને કેદ કર્યા છે અને ત્યાંની સેના તથા પ્રજાએ આપની તાબેદારી સ્વીકારી છે." જાણ્યો આ ખજર સંમળી ઠંડો શ્વાસ બેંગા કહ્યું કે "એ ખજર મારે માટે નરિ. પણ મારી પાછળ મારા રાજ્યના માલિક મનારા મારા સત્તુઓ માટે છે. મેં મારું અમૂલ્ય જીવન મારી વિષવવાસનાઓને પૂર્ણ કરવા પાછળ જુલાજ ખોલું છે; પણ હવે રાંડયા પછીતું કદાપણ શા ખપનું? હવે તો મોતનીજ નોખત વાગી રહી છે. માટે અવ આંખો! તમે મારા સિરથી વિખૂટી પડો! અવ દસ્ત અને દયેળીઓ! તમે પણ એકબીજાની વિદાય લઇ લો! મારા મનોરથના સત્તુરૂપી કાળદેવતાએ મને પૂરેપૂરો જઠરી લીધો છે. હે મિત્રો! મારું બધું જીવન મૂર્ખતામાંજ ગયું. મેં મારા કર્તવ્યનું પાલન નથી કર્યું. મારું અનુકરણ રજે કોઈ કરતા."

સારાંશ:—સંસારમાં ગમે તે તરફ નજર કરશો તો જણાશે કે પ્રત્યેક પ્રાણી આ સંસારને લગતી કોઇને કોઇ આશા અને તૃષ્ણામાં ફસાઇ રહેતો છે. કોઇ પોતાના રાજ્યની વૃદ્ધિ કરવા ચાહે છે; કોઇ દાથી ધોડા કે રથની સ્વારી ઈચ્છે છે અને કોઇ રાજદરબારી માનપાન મેળવવા મારે છે; પણ એકાદ ઈચ્છા પૂરી થઇ ન થઇ એટલામાંજ બીજી વધારે મોટી ઈચ્છા ખડી થઇ રહે છે! આ રીતે આશા અને તૃષ્ણાના ફંદામાં ફમાઇને માણસ પોતાના અતિ અમૂલ્ય અને દેવદુર્લભ જીવનને જરણાદ કરે છે. જેવટે માણસના સરીરનો અંત આવી જાય છે; પણ તેની ઇચ્છાઓનો અંત આવતો નથી. માટે જુદિસાળી માણસોએ એક પછી એક ઉપડયા કરનારી વિષવવાસનાઓના ચક્કરમાં પડી અમૂલ્ય જીવનને મિથ્યા નરિ જુમાવતાં સદાસર્વદા નીનિ. પરાપકાર અને પ્રજાપરાધન રહીને તે પરમાત્માનાં સત્યસુખમય ચરણની પ્રાપ્તિ સત્વર થાય તેમજ કરવું નેમએ.

પુષ્પ ૭ મું

એક સમયે હું દમારકસની મોટી મરિજદમાં દબરત ઓલિયાની કબરના સિરાના તરફ જોડો હતો; તેવામાં અન્યાયને માટે પ્રસિદ્ધ થયેલો એક અરજ બાદશાહ ત્યાં યાત્રા માટે આવી ચઢ્યો. તેણે તે ઓલિયાની પૂજા અને ધ્યાન ધર્યા પછી કહ્યું કે “રંક અને રાય સર્વ આપના દાસ છે અને જેમની પાસે સત્તાસંપત્તિ પુષ્કળ હોય છે તેમની ઇચ્છાઓ પણ વધારે મોટી હોય છે અને તેમના ઉપર આદતો પણ વધારે મોટી આવે છે.”

પછીથી તેણે મારી તરફ જોઈને કહ્યું કે “ફકીરો ઇશ્વરના સાચા ભક્ત હોય છે. આપ મારે માટે પ્રભુ પ્રત્યે પ્રાર્થના કરો; કેમકે મને એક જળવાન શત્રુનો ભય છે.”

મેં જવાબ આપ્યો કે “તમારાથી જે નિર્જળ હોય તેનાપર જે દયા દાખવશો, તો જળવાન શત્રુ તમને કંઈ નહિ આપી શકે.”

નિર્જળ અને રક્ષણમાં મુકાયેલી પ્રજાને રાજાએ બાહુબળથી દબાવવી, એ પરમાત્માનો સર્વથી મોટો અપરાધ છે. જે રાજા પોતાની પ્રજા સાથે મળીને રહેતો નથી તે સદા ભયભીતજ રહે છે. જે બદીલું બીજા વાવીને નેત્રીના ફળની આશા રાખે છે તે મોટી ભૂલ કરે છે.

પુષ્પ ૮ મું

એક જાતીમ બાદશાહે કોઈ ધર્મપરાયણ માણસને પૂછ્યું કે “દેવા પ્રકારની ક્રિયાસના કરવાથી મને વધારે પુણ્ય મળે ?” ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે “જપોરચુધી ઇશ્વર તમને લેધેલા રાખે, એવી પ્રાર્થના કરો કેમકે તમે જેટલો કાળ ઉંઘમાં દશેા, તેટલો કાળ દોડો તમારા વૃદ્ધમયી જમેલા રહેશે.”

પુષ્પ હ મું

મેં એક બાદશાહ વિશે સાંભળ્યું છે કે એક રાત્રે તેણે ખૂબ મારું મારું ખાધું તથા ખૂબ દારૂ પીધો અને જ્યારે તેને ખૂબ નશો ચડ્યો ત્યારે તે મોજમાં આવી જઈ 'હહેવા લાગ્યો કે " મારા આખા જીવનમાં આજના જેથી મજા મને કદી મળી નથી." એક જિખારી નીચે ઓટલાપર સૂતો હતો તેણે બાદશાહની ઉપલી વાત સાંભળી અને તેના નસાનો લાલ લેવાના ધરાદાથી તે જિખારીએ કહ્યું કે " અય બાદશાહ ! ખરેખર જગતમાં તમારા જેવું સુખી કોઈ નથી અને તમારા જેવું ખસવાન પણ કોઈ નથી; પરંતુ શું અમે દીનદુખીઓ તરફ આંખે ઉઠાર ન થવું જોઈએ ?" નસાની સહેર-માં ચડેલો બાદશાહ એ વાત સાંભળીને બહુજ પ્રસન્ન થયો અને તરતજ તેણે એક દળદાર મહેરોની કાચળી કાઢીને કહ્યું કે, અય ફકીર ! લૂચકાને બોલો ધર. જિખારીએ કહ્યું કે " મારી પામે કપડું-જ નથી ત્યાં બોલો શાનો ધર ?" આથી બાદશાહે મહેરોની સાથે એક કપડું પણ તેને આપી દીધું.

થોડાજ દિવસમાં પેલા ઉઠક જિખારી બધું નાણું મોજ-શોખમાં ઉઠાવી રહ્યો પાછો મારવા આવ્યો. ફીકજ કહ્યું છે કે:—

ઉઠકના દાયમાં તેમજ દયાળુ પટેપકારી માણસના દાયમાં ધન નથી ટકતું; લોખીના દિસમાં સજીરી નથી ચડેલી અને માળાઈ-માં પાણી નથી ટકતું.

એક સમયે જ્યારે બાદશાહને ઉપલા માણસનો ખ્યાલ પણ ન હતો, ત્યારે બાદશાહના એક માણને તે જિખારીની મારજીની વાત કાઢી. બાદશાહે આથી બહુ નારાજ થઈને તે માણસ તરફથી પોતાનું મુખ ફાંવી કાઢ્યું. બાદશાહ પ્રત્યક્ષે સહને એક જુદામાને કહ્યું છે કે બાદશાહના સાથે તેમના મહેરોને એક ફરક જરૂરી વાત

૪) જાનને વખતે પરિણામ પણ વિપરીત આવે છે. (૩) મનુષ્યે સમગ્ર વિચારીનેજ ખર્ચ કરવો જોઈએ. ઉકાઉપણે ખર્ચ કરનાર આખરે દુઃખીજ થાય છે. (૪) દાનની પરંપરા સદા જારીજ રાખવી જોઈએ અને તેનો એવો પ્રબંધ કરવો જોઈએ કે જેથી ખરેખરા દાનદુઃખીઓનેજ સદાયતા પહોંચે.

પ્રુષ્પ ૧૦ મું

એક બાદશાહ પોતાના રાજ્યના રક્ષણ તરફ ખિલકુલ ધ્યાન રાખતો ન હતો; એટલે સુધી કે પોતાના સૈનિકો તથા અમલદારોનો પગાર પણ આપતો ન હતો. સૈનિકોને એ વાતથી એટલું કષ્ટ થયું કે બાદશાહપર એક વાર કોઈ એક સત્રુ ચડી આવતાં તેમણે રાજ્ય તરફથી લડવાને ના પાડી અને નોકરી છોડી દીધી. આવી રીતે નોકરી છોડી દેનારાઓમાં એક મારો ખાસ મિત્ર હતો. એ તેને ધિક્કાર આપીને કહ્યું કે “એક સામાન્ય વાતને માટે પોતાના એક પુરાણા માલીકના અનેક વર્ષોના ઉપકારને ખિલકુલ ભૂલી જઈ વિપદને વખતે તેનો સંગ ત્યજી દેવો, એ તો બહુજ નીચતા, બદનામી અને કૃત્યનાશુ કામ છે.”

તેણે કિતર આખો કે “આપ જો પૂરેપૂરી દડીકન સાંજળશો તો મને દોષ નહિ આપો. મારો પોરો દાણા વિના મરવાની અણી પર આવી ગયો હતો. તેના ઉપર બાધવાનું કપડું ફાડીને છેક ખરાબ થઈ ગયું હતું; એવી દાહન જના પણ શાદગદાએ ભોળને બીધે સિવાઈઓના પગાર રાજી રાખ્યો હતો. કહો બધા, આવા સંધેરેનાં માલિકને માટે પોતાનો ગ્રાણ્ય અપવાને અમે ક્યાંથી તૈયાર દોઈએ?”

સારાંશઃ—પોતાના સૈનિકો તથા નોકરોનો પગાર જરા પણ અમલ સિવાય વ્ય.સમય અપાવા કરવો જોઈએ; અને એમ ન

તીમલી વાનચીન બહુ જાણવા જેવી છે.

એક વાર લોકોએ એક શિવાગને પૂછ્યું કે “આ રમતે નિંદનો નિવાસ છતાં તમે આ માટે આ જંગલ ભોડી જતા નથી ?”

શિવાએ કહ્યું કે “તેનું કારણ એ છે કે તેને કૌંસા શિકારનો વધોપટયો ભાગ મને વખનોવખન મળ્યા કરે છે; તેમજ સિંદરાજની છાયામાં રહેવાથી ખીજનું સામાન્ય દિસક પ્રાણીઓ કે જે મારા જેવા માટે અત્યંત જાણકાર છે, તે આ તરફ આવી શકતાં નથી અને મારું અનિદ્દ કરી શકતાં નથી.” લોકોએ પૂછ્યું:—“જ્યારે તમે તેના ચરણમાં રહેો છો અને કૃતજનાપૂર્વક તેના ઉપકારનો સ્વીકાર કરો છો, ત્યારે તેની તદ્દન નજીકમાંજ જઈ રહેો તો કેવું સારું ? તમારા જેવા અપણ પ્રાણીને તો તે જરૂર પોતાનો મંત્રી બનાવી દે.” શિવાએ કહ્યું કે “પણ એનો મિત્રજ એવો આકરો છે કે તેની સમીપમાં જવામાં હેવટે તું મારું કલ્યાણ સમજતો નથી. અગ્નિ-પૂજક સો વર્ષ સુધી આગને સચેન રાખી રહ્યો હોય તોપણ વ્ને તે એક કણને માટેજ તેમાં પડી જાય તો તે બળી મર્યા વિના રહે નહિ.”

સારાંશ કે:-રાજ અને અગ્નિ બેઉને સરખા જાણવા. રાજ-મંત્રી રાજ પાસેથી પ્રુક્તળ ધનમાલ્ય પ્રાપ્ત કરે છે; પરંતુ કેાઇ વાર તેને એજ રાજની આઘાતી પોતાનું માથું સુધાં બોલું પડે છે. માટેજ બુદ્ધિમાનોએ કહ્યું છે કે, રાજઓનો સદવાસ બહુજ સાવ-ધાનતાથી સેવવા જેવો છે. કેમકે તેઓ કેાઇ વાર નમન કરવાથી પણ અપ્રસન્ન બની જાય છે અને કેાઇ વાર માલ્યપ્રદાનથી પણ પ્રસન્ન થઇ સન્માન કરે છે. રાજસેવા અને નમ્ર તત્તવારની ધારપર આજવું એ બંનેને સરખાં કર્યાં છે; તેનું પણ એજ કારણ છે.

છે કે કોઈ કદને અનુકૂળ પડતી વસ્તુ છે. તેનાં પાંચ પાંચ
 "અરે મન! કદની માપ તારા કે અનુકૂળ નહીં અને તેની
 જાણતી શી મીઠી જાણ છે કે તેને કદના અનુકૂળ નથી. " પછી, કે જે
 કદ મને કમાવવાના કારણે મનેજ કદ કહી દે અને હું તેના
 પદમાં જઈને તેા ખાતી નવાન કરીને અનુકૂળ તેા મારા કારણે
 વધારાન કરીને અને કોણ કોણને તેમ છે? મનુકૂળતાના રહેનાર
 મને તેટલા માટે મને પણ તેનું એ સાચાપણને તેને મને અનુકૂળ
 સુખ ઉભા કરે છે. વિચાર કર કે તેને કોણ માનુકૂળ તારા મારા
 વર્તનને પણ અનુકૂળ માની પડી આવે, જાણતાઃ તારાપર નાનુકૂળ
 થઈ વધ અને હું તેના કોષામિતે ભાગ થઈ પડે તેા પછી તારી
 વધારે કોણ મને તેમ છે? મારે એ લાભ ત્વજ રાજ્યારમાં
 દોહો મેળવવાના વિચારોનો હું ત્યાગ કરે તેા પાંચજ સાથે મદા-
 પુરુષોએ કહ્યું છે કે "મનુકૂળમાં અસંખ્ય મેલી દે. પછી
 તેના લોભમાં મનુકૂળમાં ફરી જવનું લેખમ પડેરવા કરતાં જવારના
 પ્રદેશોમાંજ કાઠીસ કરે. " મારે દે મિત્ર ! તમે પણ સોજ અને
 રાજ્યના દોહાની વાત જવા રાજ બીજી રીતેજ પ્રવલ્ન કરતા રહો. "
 મારો મિત્ર આવી વાત સાંભળી પડેજ નારાજ થયો અને મારા
 તરફ ક્રોધ કરી ચીઝાઈને બોલ્યાઃ- "એમા તમે સુદિયુક્તા, કાવ-
 સાધક અને ઉત્સાહજનક શી વાત કહી? મદાત્માઓએ કહ્યું છે કે
 ' નેઓ સંપત્તિના સમયમાં પ્રેમ અને અનુભાવ દર્શાવે છે તેમને
 મિત્ર ન માનો. ખરો મિત્ર તેા તેજ છે કે જે આપત્તિના સમયે
 કામ આવે છે. " x

મેં નેપું કે એનું ચિત્ત ઉત્કેરાવણું છે અને મારા કહેવાને

x ધીરજ ધર્મ મિત્ર અરનારી, આપત્તિ પરજિદ્ધ ચારી. "બલસી"

ન્યારે કોઈ માણસ આપત્તિમાં આવે છે ત્યારે આખા દુનિયા તેને દયદાન મારવા લાગે છે. તાત્પર્ય એ છે કે, હું અત્યાર સુધી બંધીખાને પુરાઈ દુઃખ અને ક્લેશથી દગ્ધાઈ રહ્યો હતો. આ આઠ માણસોમાં એક ખુશાલીભર્યો પ્રસંગ બનવાથી મને કેદખાનામાંથી છોડી મૂકવામાં આવ્યો છે; પરંતુ મારી થોડી ધણી જે પ્રથમની વડિલોપાજિંત સંપત્તિ હતી તે પણ સરકારે જપ્ત કરી લીધી છે.”

મેં ઉત્તર આપ્યો કે “મેં તો તને પ્રથમથીજ કહ્યું હતું કે, ખાદસાહોની નોકરી દરિયાઈ સફરની માફક લાભદાયક નીવડે છે; પરંતુ તેની સાથે તેમાં જોખમ પણ પૂરેપૂરું હોય છે. દરિયાઈ સોદાગર કાં તો સુવર્ણની થેલીઓ લઈને ઘેર આવે છે કે કાં તો સમુદ્રનાં મોંઝાં કોષ્ટક દિવસ તેના ચમને કિનારે ફેંકી દે છે.” આમ કહ્યા પછી મને તેના ચીરાયેલા ધાને પહોળો કરી તે પર મીઠું છાંંટવું દીધું નહિ લાગવાથી તેને કેટલીક આશ્વાસન આપનારી પંક્તિઓ સંભળાવી હું ચૂપ રહ્યો.

સારાંશ:—માણસે પોતાના દિનચિંતક અને વધુ અનુભવ ધરાવનારા મિત્રની સલાહ અવશ્ય માનવી જોઈએ. પોતાની વાસનાઓને ઓછી કરી થોડા સુખમાં પણ સંતોષ માનવો જોઈએ. ખાદસાદી નોકરી જોઈ વિચારીનેજ કરવી જોઈએ અને ખાદસાદની કૃપાને ચિરસ્થાયી ન માનવી. કેમકે ખાદસાદી દરબારમાં ચાડિયાઓ બળવાન હોય છે અને રાજાઓ કાનના કાચા હોય છે.

પુષ્પ ૧૩ મું

હું કેટલાક અંત્ર માણસોની સોજનમાં રજા કરતો હતો, કે જેમના ચાલચલનન બદલાયો વળી સારી જખ્ખાલી હતી. એક સમૃદ્ધિયાળી પુરુષ આ સર્વ લોકોપર ધણીજ શ્રદ્ધા રાખતો હતો.

પ્રકાશર રૂળ આવતું નથી તેનાપર કોઈ પરચર ફેંકવું નથી. "

સારાંશ:—આપણે અપરાધી અને નિરપરાધી બંનેપર દયા-દષ્ટિ રાખવી જોઈએ. જેમ સૂર્ય અને ચંદ્ર, રાજા, તપસ્વી, અપરાધી, નિરપરાધી અને અંડાલાદિ સર્વ કોઈ પર પોતાનો પ્રકાશ ફેલાવે છે; તેમ આપણે પણ અપરાધી, નિરપરાધી, દીન, દુઃખી વગેરે પર દયાનો પ્રકાશ નાખવો જોઈએ.

પ્રુષ્પ ૧૪ મું

કોઈએક રાજકુમારને પિતાના મૃત્યુ પછી પુષ્કળ ધન મળ્યું, આથી તેણે ઉદાર કાચે પ્રજા તથા સૈન્યમાં ગેશુમાર દાન વહેંચ્યું.

સુગંધ માત્ર સાદી અગરબત્તીમાંથી નીકળતી નથી, પણ તેને સળગાવવામાં આવે છે ત્યારેજ તેમાંથી અંબરની મહેક આવવા લાગે છે. જો તમે મોટાઈ ધૃષ્ટતા દો તો તન, મન અને ધનથી ખૂબ ઉદાર બનેલા કેમકે દાણા વાળ્યા સિવાય અન્ય પેદા થઈ શકતું નથી.

રાજકુમારની ઉપલી ઉદારતા જોઈને તેના હરબારીઓમાંથી એકે તેને કહ્યું કે "આપના પૂર્વજોએ ભારે જહોમતથી આવેા ભાર ખાળ્યો. કોઈ જરૂરના સમય માટે જમાવી રાખ્યો છે; માટે આપે તે આવી રીતે આપી દેવો ઘટે નહિ. આવી રીતે જરૂરના પ્રસંગે ઉપયોગી થનાર ધનને ખોઈ નાખવું યોગ્ય નથી, એને બદલે આપ પ્રત્યેક માણસની પાસેથી એક એક આદીનો દાણો લેશો તો આપને માટે એક મોટો ખજાનો જમા થાય." આ વાત રાજકુમારના સ્વભાવવિરુદ્ધ હોવાથી તે આ સાબળી ચીકાઈને કહેવા લાગ્યો કે "તે નિત્ય, અનાદિ, અનન્ય, સર્વસક્રિયાન પ્રજાએ લોકોને સુખ આપવા સાક્ષી અને રાજા બનાવ્યો છે. ખજાનાની ચોરી કરવા માટે નહિ. દારૂ કે જેની પાસે ચાલીસ મહેલ તલન ધનથી ભરેલા

હતા તેનો નાશ થઈ ગયો; પરંતુ નૌશેરવાન મરવા છતાં
કીર્તિ અમર કરી ગયો છે. x "

પુષ્પ ૧૫ મું

કહે છે કે, એક વખત નૌશેરવાન આદશાદને જંગમમાં
આણું પકાવવાનો પ્રયત્ન આવતાં તેણે ચોતાના નોકરને નજીકના
ગામમાં તે લેવા માટે મોકલ્યો. મોકલતી વખતે આદશાદે કિંમત
આપીનેજ લાવવાની આજ્ઞા કરી; તે સાંભળી સેવકોએ કહ્યું કે "એવી
લુલ્લ આવતની તે કિંમત હોય ?" ત્યારે આદશાદે કહ્યું કે " સંસાર-
માં લુલ્લમ જરા જરા કરીનેજ પેદા થયો. અને પછી પ્રત્યેક તેને
એટલે સુધી વધારનો આવ્યો કે કહેવાની વાતજ નહિ! કારણ કે
જો આદશાદ દોષના પિતંગમાંથી એકજ ફળ આવે તો તેના નોકર
આકર તે કળના જોડેને પાત્ર જરમજરી કળાટી શે છે. જો રાજ
મંદલ સાક જળજરનીથી લેવાની આજ્ઞા કરે છે તો તેના સિવા-
પમેા સાકનું આપુ સાકુ જ ખાલી કરી દે છે. એવા અત્યાચારી
રાજાઓએ જરૂર મારાત્ર મેલ્યા જાય છે અને દુનિયાનો શ્રાવ તેમના
પર જોડોનો માટે નહે છે "

સારાંશઃ એક કહ્યુંથી એ વસ્તુને કમલે અને પગલે ન્યાય
પરખવું સ્પષ્ટ થઈ જાય છે. જેવળી નહિવત્ કહે છે. તકેમીએ ન્યાયથી
ચાલી પાત્ર નો કહે તે તર. પ્રયત્ને પાત્ર નો વસ્તે દોરવવાં એકએ.
દુનિયાને વસ્તે એકએ વસ્તુથી એક કહેવું પાત્ર અનિત્ય મત. વધી.

પુષ્પ ૧૬ મું

તે કહે છે કે એક દિવસ તેને કહેવું એક વસ્તુને અનિત્ય
પરખવા માટે એક વસ્તુને એક વસ્તુને એક વસ્તુને એક વસ્તુને
એક વસ્તુને એક વસ્તુને એક વસ્તુને એક વસ્તુને એક વસ્તુને

પુરુષોનાં નીચેનાં વચનોપર ધ્યાન આપું ન શકું:—

જે માણસ પોતાના રાજ્ય અથવા કૌપરીને રાજ કરતા માટે પ્રજાને નારાજ કરે છે, તે પોતાને દાયેજ પોતાના નાશનો ખાડો ખોદે છે.

હુ:ખી દિલની દાયથી જોટશે ધૂમાડો નીકળે છે, તેટલો જંગમની મોટી આગથી પણ નથી નીકળતો. મોટો કદે છે કે, સિંદ જનનવરનો બાદશાહ છે અને મદંગ સર્વથી કનિષ જનનર છે; પરંતુ મદાતમાએના અગિપ્રાય પ્રમાણે માણસો માટે બોલે હિંચકવાવાળો મદંગજ મનુષ્યસંદારક સિંદ કરનાં બસો છે. કેમકે મૂર્ખ દોવા છતાં પણ તે માણસોનું પુષ્કળ કામ માત્ર કુસકા ખાઇનેજ કરે છે. અન્યને ત્રાસ આપનારા માણસ કરતાં પરિશ્રમ કરનાર બળદ અને મદંગ ઉત્તમ છે. .

છેવટે બાદશાહે એ માણસના અન્યાયની તથા જુલમની વાત સાંભળીને તેને શણાએ મદાવવાનો હુકમ કરના કહ્યું કે “મનુષ્ય મન જીતવાનો ઉદ્યોગ નહિ કરનાર અમલદાર બાદશાહને પ્રસન્નજ કરી શકે; અને એજ પ્રમાણે માણસ જે પ્રજાની ઉદારતા ધરતો હોય તો તેણે તે પ્રજાના સંતાન તરીકે આ સૃષ્ટિની સાથે ભલામ કરવી જોઈએ.” પણ એ તહેસીલદારને શૂળી પર મદાવવા સમયે તેના જુલમથી પીડિત ધયેશે માણસ ત્યાથી જતો હતો તેણે તેને કહ્યું:— “મને તેવી કૃત્ય પદવીવાળો પણ અન્યાયનું ધન અને લોકોની દાય મેળવીને સુખી રહી શકતો નથી. કાચો પારો ખાનારની પેટે એ બાજતો તેનો નાશ કર્યા વિના રહેતો નથી.”x

સારાંશ:—માણસે પોતાની ઉન્નત રિચિનિમાં તો એવાં એવાં

x પુલસી દાવ તરીખી, કબી ન ખાલી બચ;

મુલે દોરકે ચામસે, લોદા બરમ દો બચ.

કામ કરવાં જોઈએ કે જોઈ લોકો અવનત સ્થિતિમાં પણ તેને પ્રેમ દષ્ટિએ જુઓ. દિવસ પછી રાત અને રાત પછી દિવસની પેઠે ચાલી પડતી તો સર્વ કામને આવે છેજ. જે સમય આજે છે તે જો નહિ રહે. જે આજે ઉચ્ચપદ પર છે તે એક દિવસે પદમુત વર્ષ જશે.

પુષ્પ ૧૭ મું

એક બાદશાહને એક લંચકર રોગ લાગુ પડવાથી કેટલાક યુનાની દુકાનોએ નિર્ણય કર્યો કે, અમુક પ્રકારના માણસના પિત વિના અન્ય કોઈ ઇલાજ નથી. બાદશાહે એ પ્રકારનો માણસ શોધી કાઢવાની આજ્ઞા કરી. સેવકોને એક ખેડુતનો છોકરો એ પ્રકારનો જણાયો. બાદશાહે તે છોકરાનાં માથાપને જોવાની પુષ્કળ પત્ર આપીને મોકલ કર્યાં. કાંઈ સારુંએ પળું ઇન્સાફ આપ્યો કે, બાદશાહની ખિમારી દુઃખવા માટે એક રૂયનનું ખૂન ન્યાયસંગત છે. પછી જ્યારે બાદશાહે તેને મારવાની તૈયારી કરી ત્યારે તે છોકરો આકાશ તરફ વેતલને દર્શાવે. બાદશાહે તેને આવી અવસ્થામાં દસવાનું કારણ પૂછ્યું. તેણે જવાબ આપ્યો કે 'મારાં માથાપ મને બહુ લાડ લગાવતા અને હું પણ તેમના પર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખીને લયરહિત તમા આનંદમાં રહેતો. પણ કહેને મોટે રોગ એવું સાંભળ્યા કરતો કે આપણું બાદશાહ તે રૂયનને માથાપ કરતાં પણ વધારે ચાલ છે અને પેલે પાંડે તે કાને કાઢીનું પણ નુકસાન નથીજ કરતા; પણ જાતેના કાંઈ નેહને, અનન્યકાર કે ખીજને માણસ પણ કોઈને જરા પણ કવર નહિ એવા કાંઈ રાખે છે તથા રોગથી કે ખીજ કાઢીને કોઈ પણ માણસ હું નોંધવું હોય છે તો તેને સર્વ પ્રકારની માનસ તરફ આજ્ઞા આપે કે આજે આજે હું પુષ્કળ જે સાંભળતો આજે તે બહુ મોટું છે અને મોટા માણસની મિત્રતા સુધિ

લોકોમાં ફેટલી બધી ચાલે છે એ વિચાર મારા મનમાં આવવાથી મને દસવું આવી ગયું હતું. કારણ કે મેં આપના કાજનો કે મારાં માઆપનોએ કરોજ ગુનો કર્યો નથી કે જેથી મારો જીવ લેવામાં આવે. મારાં માઆપની બુદ્ધિ પેસાની લાલચમાં એવી બધ ઘડ ઘડ છે કે તેઓ મને મોતના કાચામાં આપી દેવા છતાં ખુદ ખુદ ઘડ ઘડ થઈ છે. કાજએ પણ પ્રાણદંડની આસા આપી દીધી છે અને દાદ મેળવવાનું આ જગતમાં જે મોટામાં મોટું ઠેકાણું તે બાદશાદ પણ પોતાના સ્વાર્થ આગળ મારા મૃત્યુથી આનંદિત બન્યો છે. આટલો બધો અન્યાય ચાલવા છતાં આટલી બધી કીર્તિ ગવાતી હતી એ મોટું આશ્ચર્ય લાગવાથી મને દસવું આવી ગયું. "બાદ-શાદને આ વાત સાંભળીને ઘણું દુઃખ થયું અને તે અશ્રુભરી આંખોએ બોલ્યો કે "નિર્દોષ માણસનું ખૂન વહેવડાવવા કરતાં મારે મરવું એજ ઉત્તમ છે." બાદશાહે તે છોડરાથી પોતાને બહુ ઉત્તમ શિખામણ મળેલી માનીને તેનાં શિર અને આંખો ચૂમી તથા તેને દૈવ સરસો ચાંપીને ખૂબ ધનામ આપી છોડી દીધા. લોકો કહે છે કે બાદશાદ તેજ અઠવાડીઆમાં રાગમુક્ત બની ગયો.

આ કદાચીને મળતી એક બીજી વાતનું પણ મને અદી રમરથુ થાય છે કે "જે તમને તમારા પતની નીચે દબાવેલી કીડીની રિયતિનું જ્ઞાન ન હોય તો તમારે સમજવું જોઈએ કે, હાથીના પગ નીચે દબાવાથી તમારી જેવી હાલત થાય તેરીજ અત્યારે તેની હાલત છે."

સારાંશઃ—સર્વ જીવને પોતાના જેવાજ સમજ અન્યને કદ આપતી વખતે ખ્યાલમાં રાખવું જોઈએ કે, એને ઠેકાણે પોતે દોષએ તો કેવું દુઃખ થાય.

પુખ્ત ૧૮ મું

જૂજનના આદશાદ પાસે એક સારો નેક અને વચ્ચર હતો. એક વખત દેવયોગે તેના કામ કાર્યથી આદશાદ નારાજ થઈ ગયો અને તેને ભણા જૂંડા શબ્દો સંભળાવી શિક્ષા કરવાની આજ્ઞા કરી. રાજદર્મચારીઓએ તેના પ્રથમના ઉપકારને ખ્યાલમાં લઈ આ વિધિમાં તેના પ્રત્યે કૃતજ્ઞતા બતાવવામાં જ ધર્મ માન્યો. આથી તેમણે જ્યાંસુધી તે તેમની પાસે કેદમાં રહ્યો ત્યાંસુધી તેની સાથે ઘણી સખ્યતા અને નમ્રતાભર્યો વ્યવહાર ચલાવ્યા કર્યો.

જે તમારી નિંદા કરે તેની તમે પ્રશંસા કરો.

સામાના મુખમાંથી કડવાં વચન નીકળતાં અટકાવવાં હોય તો તેના મુખમાંથી ઉદ્ગાર નીકળવા પહેલાંજ તમારાં મીઠાં વચન વગે તેના મુખને મીઠું બનાવી દો.

આદશાદે મહેલા કેટલાક આશ્લેષોમાંથી તે મુક્ત થઈ ગયો; પરંતુ ખીજા કેટલાક આશ્લેષો માટે તેને તુરંગમાં રહેવું પડ્યું. આ નેક જોઈ એક પડોશી રાજાએ શુભ રીતે તેને કહેવડાવ્યું કે, “તમારો આદશાદ તમારા શુભની કદર કરતો નથી અને ઉલટું તમારું અપમાન થયું છે; જે તમારા જેવો શુભી માણસ અમારા ઘરાણામાં આવે તો અમે તેના શુભોત્ત્વ પૂરેપૂરું સન્માન કરી તેને સંવૃષ્ટ કરીએ.” વચ્ચર આ ચિદ્રીના દેવ સમજી ગયો. તેણે વિચાર કરી તેજ ચિદ્રીની પાછળ દુકામાં જવાળ મોકલી આપ્યો. આદશાદના દોષ મિત્રને એ યાતની બખર પડી. તેણે આદશાદને સૂચના આપી કહ્યું કે “આપે જેને કેદની સજા કરી છે તે તો પડોશી રાજા સાથે પત્રવ્યવહાર ચલાવે છે.” આદશાદે નાખુશ થઈ એ બાબતની તપાસ કરવાનું કરમાવ્યું. દર્મચારીઓએ પણ લઈ જનારને પકડી પાડી પણ વાંચ્યો તો તેમાં નીચે પ્રમાણે લખેલું જણાયું:-

પુષ્પ રી મું

એક માણસ પોતાની જાતે નિપુણ બની ગયો હતો. કુસ્તી-
ના કિસ્સે જામીને જોઈને તેને મનજુતો હતો. એમાંથી દરરોજ
એક કાંઈક નવું કરતો હતો. એવી રીતે પોતાના
શિષ્યોને પણ તેને કાંઈક નવું શીખાવવા પ્રેમ હોવાના કારણથી તેણે ત્રણ-
ચાર મહિના પછી તેને સાંજના એક દાવ પોતાને માટે
કરવાની જાણ કરી. તેણે જાણી લીધું અને કુસ્તીની રીતમાં
એક કાંઈક નવું કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. તેને કાંઈક નહિ.

તેને જાણીને તેના પદગાદીની આજળ બહાર મારી કહેવા લાગ્યો
કે, તારા પદગાદીની કાંઈક નવું વિશેષતા અને મારો ગુરુ
તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. નહિ તો ખરી રીતે બળમાં
તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ

જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ

જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ

જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ

જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ

જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ
જાણીને તેને કાંઈક નવું શીખાવે છે. આદર્શાદને યુવાનની આ

ખુબ મિત્રાઓ. આથી યુવકે કહ્યું કે 'જે બાદશાહ ! મારા ગુરુએ
બળ કે નિપુણતાથી વિજય મેળવ્યો નથી. મારા કુરુનીના એક
સાધારણ પેયથીજ મને દરાગ્યો છે અને એ સાધારણ પેય તેણે
મારાથી હુપાવી મને સીબળોજ ન દતો.' આ સાંભળી ઉસ્તાદે
કહ્યું કે "મેં આજના જેવા પ્રસંગ ખાતરજ એ પેય જાળવી રાખ્યો
દતો. તમે પેસા એક-સાજસની વાત નથી સાંભળી, કે જે પોતાના
મિત્રોથીજ અપમાન પામી લાંછિત બન્યો દતો." આ જગતમાં
કાં તો કૃતચના (સામાએ કરેલા ઉપકારને ન બૂલવાનો ગુણ) સમજામી
પેદાજ થઇ નથી; કે કાં તો આ જમાનામાં કોઇ કૃતચનાનો ઉપયોગ
જ નથી કરતું. મારા અનુભવમાં હજીસુધી કોઇ એવો આદમી નથી
આવ્યો કે જેને મેં તિરંદાજી સીબની હોય અને છેવટે તેણે મારાજ
ઉપર નિશાન ન તાક્યું હોય."

સાદાંશઃ—આપણે મિત્રોના કાણુમાં બિલકુલ આતી જવું નહિ.
જે આજે મિત્ર છે તે કોઇક દિવસ શત્રુ બની જાય તો તે સંભવિને
છે; માટે પરમ મિત્રથી પણ આપણો ગુપ્ત બેઠ હોયોજ રાખવો.
જેમકે આજકાલના મિત્રો સદજ સદજમાં દુસ્મન બની જાય
છે. અને કદાચિત્ જો તેને મિત્રના કોઇ ગુપ્ત બેઠની ખબર હોય છે
તો તે એ બેઠનેજ હથિયાર બનાવીને મિત્રનું અનિષ્ટ કરવામાં તેનો
ઉપયોગ કરે છે.

પુષ્પ ૨૨ મું

એક એકાંતવાસી ફકીર જંગલના એક ખૂણામાં રહેતો હતો.
એક વાર પ્રસંગવશાત્ બાદશાહ ત્યાં થઇને જતો હતો. એકાંતવાસ
અને સંતોષથી સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત હોવાથી ફકીરે બાદશાહને જોઇ
મસ્તક નમાવ્યું નહિ તેમ કોઇ પ્રકારનો સિધાચાર પણ દર્શાવ્યો.

તદિતિ... આ ગાંધરિયા દુષ્ટીરો સમ્પત્તાની
 આ... જેવું હોય છે.” પછી આદશાહના
 આદશાહ તમારી સમીપમાં
 આદશાહ કેમ નહિ આપ્યું ? અરે,
 આદશાહ સંવારણુ શિષ્ટાચાર સુદ્ધાં ન
 આદશાહને જણાવી
 આદશાહને માણસ ગણા
 આદશાહને રાખે અને એ
 આદશાહને કંઈ પ્રભા આદ
 આદશાહને ગામ નથી હોતું પણ
 આદશાહને ચડતા ઉતરતા, કોઈ
 આદશાહને કરતા જણાય
 આદશાહને દિશરતો
 આદશાહને નથી રહેવાનો
 આદશાહને માત્ર એમ
 આદશાહને દુષ્ટીરની
 આદશાહને “તમે શું છો”
 આદશાહને “હું કે
 આદશાહને
 આદશાહને “જ્યારે
 આદશાહને રાખજો
 આદશાહને રાખજો

પ્રાણ નીકળનાં સધીજ દોષને મૃત્યુ પાછી રમચાનમાં રાખ, રંક, દાના, બિખારી સર્વની માટી એક જની જાય છે.

પુષ્પ ૨૩ મું

એક વજ્ર મીસર દેશના એક મદાત્માની પાસે જઈ તેમના આશીર્વાદની માગના કરીને બોલ્યો કે “હું દિનરાત બાદશાદની ખીજ-મતમાં મર્યો ૨૬ છું અને તેમના તરફથી મારી કદર થવાની પણ મને આશા બંધાઈ છે. પરંતુ રખેને બાદશાદ મારાજ થઈ જાય એવો ભય પણ મનમાં રહ્યા કરે છે એટલે મારા મનને શાંતિ, રહેતી નથી.” તે મદાત્માને વજ્ર સાત્ત્વિક પ્રકૃતિનો અને ડાહ્યો જણાયો; પરંતુ આવા સાત્ત્વિક માણસો પણ ઇશ્વરનો મદિમા ન સમજતાં રથૂસ લોકલાલચોમાં ફસ્યા રહીને આવી સ્થિતિ બોમબ્યા કરે એ કેટલી બધી દયાપાત્ર દશા ! આલો વિચાર આવવાથી દયાને લીધે મદાત્માની આંખમાં પાણી આવી ગયું. મદાત્માએ પાણી ભરેલી આંખે વજ્ર તરફ જોઈને કહ્યું કે “લાલચના માર્યા બાદશાદની તમે જેટલી સેવા કરો છો તેટલી સેવા જો તે બાદશાહોના બાદશાદ પ્રભુની જગતવી હોત તો દાસના પ્રસિદ્ધ મદાત્માઓમાં તમારી ગણના થઈ હોત.”

જો દુનિયાઈ લાલચોથી ન લલચાત તો જગતમાંનો દરેક સાધુ અને ફકીર પ્રભુના પદને પહોંચી ગયો હોત; અને વજ્ર જેટલો બાદશાદથી ડરે છે, તેટલો જો ઇશ્વરથી ડરતો હોત તો તે ઇશ્વરી ફિરરતો જની જાત.

સારાંશઃ—માણસે ઇશ્વર સિવાય અન્ય કોઈનો ભય રાખવો ન જોઈએ. એક માણસ ખીજા માણસથી જેટલો ખીજો તેટલો જો તે ઇશ્વરથી ડરે નો કદીએ તેનાથી કોઈ બૂઝે કાપે થાય નહિ

જુદા સ્થાન પર બેસીને કહ્યું કે “તમે જે કહેવા છો તે મને
 સ્વપ્ન જેવું લાગે છે. કુતુબીએ કહ્યું કે “તમા જાણો, અહીં જે કહેવા
 થાય છે તે સૌથી વધુ સાચું છે. અહીં જે કહેવા થાય છે તે સૌથી
 જાણીતા છે. જો તમે અહીં જાવો તો તમારું હૃદય કમ-કમ કરીને
 ધ્રુવ જેવું થશે. અહીં જે કહેવા થાય છે તે સૌથી વધુ સાચું છે. અહીં
 જે કહેવા થાય છે તે સૌથી વધુ સાચું છે. અહીં જે કહેવા થાય છે તે
 સૌથી વધુ સાચું છે. અહીં જે કહેવા થાય છે તે સૌથી વધુ સાચું છે.
 કુતુબીએ કહ્યું કે “તમા જાણો, અહીં જે કહેવા થાય છે તે
 સૌથી વધુ સાચું છે. અહીં જે કહેવા થાય છે તે સૌથી વધુ સાચું છે.
 કુતુબીએ કહ્યું કે “તમા જાણો, અહીં જે કહેવા થાય છે તે
 સૌથી વધુ સાચું છે. અહીં જે કહેવા થાય છે તે સૌથી વધુ સાચું છે.
 કુતુબીએ કહ્યું કે “તમા જાણો, અહીં જે કહેવા થાય છે તે
 સૌથી વધુ સાચું છે. અહીં જે કહેવા થાય છે તે સૌથી વધુ સાચું છે.”

આશ્ચર્ય—કેટલાક કહે છે કે, જ્યારે કોઈને વચન આપું
 ત્યારે મને કોઈને પક્ષ મેળા દેવા જેવું લાગે છે. વાક્ય મને વંદો દેવ
 કરવા કહેવું મને કહે છે.

પ્રુષ્પ ૨૧ મું

કેટલાક બહા મહાસેની તા.થે એક વાર કુ બેઠો હતો, તે
 વખતે અમારી નજીકમાં એક સદાચ દુખી મનુ અને તેમાંના બે
 બાઈ વમનની વચ્ચે પડી ગયા. આ બન્નાક જોઈને મારા એક
 મોજાનીએ એક ખજાસીને કહ્યું કે “જો એ ને બાઈના પ્રાણ બચાવે
 તો તને એકસો દિનાર સનામ આપું.” ખજાસીએ આવી મહેનત
 કરીને એકને તો બચાવી લીધો, પણ બીજાને મરી ગયો. મેં કહ્યું કે
 “માયું! પૂછો તો એનું આપુષ્પજ નહિ દોષ.” ખજાસીએ કહ્યું કે
 “આપની વાત સાચી છે, પણ બીજાના સંબંધમાં બીજું”

પુરાઈ જાન બાનવું જાનાર-ગી-જી મહત્તી કરતાં જ'ગતમાં રવન'ત-
પણે વિચરીને નિર્બંધ કરનાર મહત્તી દબાર દરજ્જે મારી છે.

હજી છુપ્પી આપ કે હંકા પાની પી;

દેખ પરાખ ચેપડી કાં તરસાને છ.

પુષ્પ ૨૮ મું

ન્યાયી નીચેરવાનની પાસે એક વાર કાંઈ માણમે ખુશી થતાં
થતાં વધામણી આપી કે "પ્રજુપાથી આપનો અમુક ચત્રુ મરી
ગયો." બાદચાહે પૂછ્યું કે "ન્યારે શું હું અમર રહેવાનો છું? મારા
ચત્રુના મોતથી મને આનંદ તો તારેજ થાય કે ન્યારે મારું પોતાનું
જીવન અંતરહિત હોય."

પુષ્પ ૨૯ મું

"કીસરા"ના દરબારમાં કેટલાક શુદ્ધિયાળી માણસ કાંઈ વિષય
પર ચર્ચા ચલાવી રહ્યા હતા. મંત્રી "જૂઝરચેમેદર" ત્યાં ચૂપફાળી
બેસી રહ્યો હતો. ખીજાઓએ તેને પૂછ્યું કે "આ વાદવિવાદમાં આપ
કેમ કાંઈ કામ લેતા નથી?" તેણે ઉત્તર આપ્યો કે "મંત્રી હકીમોના
જેવા હોય છે. હકીમ કેવલ રોગીનેજ દવા આપે છે. ન્યારે હું જોઈ
શક્યો કે, આપ સર્વની સંમતિ ન્યાયયુક્ત છે ત્યારે મારો અવાજ
ધુસાડવો એ હું શુદ્ધિથી વિરુદ્ધ સમજું છું કાંઈ કામ હસ્તક્ષેપ કર્યા
વિનાજ સારી રીતે પાર પડતું હોય તો તેમાં કંઈ કહેવું તે હું
અનુચિત માનું છું. જે કાંઈ અધને કૃપા તરફ જતો જોઈ છતાં
ન બોલું તોજ હું દોષિત હર."

સારાંશ:—જરૂર હોય ત્યારેજ બોલવું સારું છે. બીનજરૂર
બોલવા કરતાં મૌન રહેવું એ અતિ ઉત્તમ છે.

૧૯૩૭ મું

ને પ્રજા:-“ આપે પૂર્વથી

આવતા પહેલાં જે બાદશાહો

કેમરમાં અને સૈનિકની

તેમણે આવો વિજય

અરકૃપાથી જે જે

જયની પ્રજા પર મેં આપા-

દેશ તારીફ કરી છે.

બુદ્ધ અને વિજય, એ સર્વ

આવ અરજ હોય છે. જેઓ

તેમના યશનું ગાન અને

જય સંસારમાં અમર થાય છે.”

મનનું રક્ષણ કરવાથીજ રાજ્ય

અથવા તેને કષ્ટ આપવાથી

જય નથી કરતી.

પ્રવેશ ૨ જો-ત્યાગીની રહેણી

પ્રુષ્પ ૧ શ્રુ

એક વખતે જગદાદમા એક એવો રાજા આવ્યો. તે તે કાંઈ પ્રાર્થના કરતો ને ધણ મંજુર કરતો દત્તો. દત્તજી પુણ્યને તેના આગમનની ખબર મળ્યાંજ તેણે તે રજાને બોલાવી કહ્યું કે "મારા માટે કશું પાસે દુઆ માનો." તેણે કહ્યું કે "હે પ્રભુ! આને મારી નાખ." દત્તજીએ પૂછ્યું કે "આ તે કેવા પ્રકારની પ્રાર્થના!" તેણે ઉત્તર આપ્યો કે "એજ તારા માટે અને સર્વ મુસલમાનો માટે શુભ પ્રાર્થના છે. તું જગદાન વધતે નિર્મલાને સત્તાવે છે; તે તારો જીવન ક્યાં સુધી નબળાનો છે? તું જેટલો જલદી મરે તેટલા જલદી મોઢો તારા અત્યાચારથી ખરે." "

ચારારાંશ:—સાધુઓએ સ્પષ્ટવક્તા બનવું જોઈએ અને પ્રુચા-મનમરી માખણીઆ રીતથી દૂર રહેવું જોઈએ.

પ્રુષ્પ ૨ શ્રુ

કાંઈ માણસે એક યોગીને પૂછ્યું કે "અમુક ભક્ત જેને મોઢો માલો કે છે તેને તમે કેવા મારો છો?" તેણે ઉત્તરમાં જણાવ્યું કે "આમને તો એમાં બદારથી કાંઈ દોષ જણાતો નથી; પરંતુ અંદર શું છે તે અમે જાણતા નથી. જો તમને કાંઈ એવો ધર્મ-બ્યાસી મળે કે જેની આતરસ્થિતિ તમે જાણતા ન હો તેને સાચો ધર્મોત્તમા અને સત્પુરુષ માનજો. બાદશાદના દરબારને જેવા જાણવાનું મૂકીને મહેલના અંતરભાગમા ઘૂસવાનો હત્તિ શા માટે રાખવી? ત્યાં તો એક ભાગમાં બગીચી રસાઈ પણ હોય અને બીજા ભાગમાં પાવખાતું પણ હોય."

૧. ૪૦: પણ તેને મળ્યું
 ૨. ૪૦: સિમિતિ નેઈ
 ૩. ૪૦: પાતળી પાતળી
 ૪. ૪૦
 ૫. ૪૦: નમો દુભાતો
 ૬. ૪૦: છે છે.
 ૭. ૪૦: છે તે જગર

૮. ૪૦: મસાહરી કરતા
 ૯. ૪૦: પળ એ
 ૧૦. ૪૦: પગપકાદી ધર્મા-
 ૧૧. ૪૦: કન્યા લેવું. હું આપ
 ૧૨. ૪૦: કન્યા: દોસ્ત બનવા-
 ૧૩. ૪૦: જનવર નથી;
 ૧૪. ૪૦: હું શ મારામાં છે.”
 ૧૫. ૪૦: કન્યા કથનથી માફું
 ૧૬. ૪૦: દરવેશના રૂપમાં
 ૧૭. ૪૦: માં છે તે અન્ય
 ૧૮. ૪૦: પવિત્રતા વિશે
 ૧૯. ૪૦: દેવતા દીધો; પણ
 ૨૦. ૪૦: કાંઈ ધર્માત્મા
 ૨૧. ૪૦: છે. એવે ઠેકાણે

બાંજીને ગમે તેવું બખ્તર પહેરાવીએ તોય શું? એક દિવસ એવું બન્યું કે અમારું પડનાં સુધી મુસાફરી કરી અમે રાત્રે એક કિશાની નીચે સૂતા હતા. એટલે પેપો નિર્દય મોર રનાત કરવાનું બતાવું બતાવી મિત્રનો લોટો લઈ મોરી કરવા માંડ્યો ગયો. દરવેશોની દૃષ્ટિ બદાર પહોંચી કે તરતજ એક જૂઠ્ઠા પર ચડી તેણે તે ઘરવાળાનો ધરણનો કબજો લેવાયી લીધો. સવાર થતાં થતાંમાં તો એ કાળા હાથનો દત્તભાગી ધણે દૂર નીકળી ગયો અને સવાર થતાંજ અમે તેના સાથીઓને પકડી જઈ દેખાનામાં પૂરી દેવામાં આવ્યા. તેજ દિવસથી અમેએ અમારા કાફલામાં કાપને ફાખસ નહિ કરવાનો વિચાર કરી દીધો છે. કેમકે જ્યારે ટોળાનો એકાદ માણસ કંઈ ખરાબ કામ કરે છે ત્યારે તે નાનામોટામાં કંઈ બેદ ન રહેતાં તે ટોળાના સર્વ માણસ અપમાનિત બને છે. દરાયું ચરતો એકજ બગદ તે મામના તમામ બગદને દોષિત બનાવે છે.”

મેં ઉત્તર આપ્યો કે “તે પ્રભાવશાળી પ્રશ્નને ધન્ય છે. જો કે આપ આ સેવકને આપના ટોળામાં ફાખસ નહિ કરો, તોપણ આપ જેવા ધર્માત્માઓનો આટલો સંગ પણ તૃપ્ત નથીજ જવાનો. આપે કહેલી કહાણીથી મળેલી શિખામણ મારા જેવા માણસને આખા જીવનપર્યંત બળવીને ચાલવા માટે તથા ખીજાઓને ઉપદેશ આપવાને ઉપયોગી થશે.”

સારાંશ:—આજકાલ એવા ટોંગી અનેક મળે છે, કે જે વાસ્તવિક રીતે સાધુ નહિ હતાં, તેઓએ જાણ વેશ એવો બનાવેલો હોય છે કે જેથી આપણે તેમને ખરા સાધુજ સમજીએ; પરંતુ જેણે તપશ્ચાનો ત્યાગ કર્યો છે તેજ સાચો સાધુ છે. પણ ઉપર કહ્યા તેવા ટોંગી સાધુઓ એટલા બધા વધી પડ્યા છે કે તેઓ સાચા સાધુઓનું બદનામ દરે છે અને ખરા તથા ખોટા સાધુને ઓળખવાનું બહુજ

માટે માયું નથી હિઠાવી શકતો. " તેમણે ઉત્તર આપ્યો કે "બેટા !
એવી રીતે બીજાઓના દોષ શોધવા કરતાં તો તું સુધ મયો હોત
તો સાફ થાત." અદકારીઓની આખપર અદકારનો એક એવો
પડદો પટી રહે છે કે તેથી તેઓ પોતાના સિવાય અન્ય કંઈજ જોઈ
શકતા નથી. જો તેમનામાં પ્રભુનાં દર્શન કરવાની શક્તિ હોત તો
તેઓ પોતાનાજ તન-મનને સર્વ કરતાં ઉતરતી પાપરીનું સમાજત.

સારાંશ:—સાચા સાધુ અન્યના દોષ દૂરના નથી; અભિમા-
નીઓજ અન્યના દોષ જોવામાં મગગૂલ રહે છે અને પોતાને જગત-
માં સર્વથી વધારે ગુણવાન તથા દોષહીન માને છે.

સત્યા મદાત્મામાં અભિમાન હોતું નથી.

જેનામાં અભિમાન છે તેનામાં સર્વ દોષ છે.

અભિમાનનો ત્યાગ કર્યા વિના પ્રભુનું દર્શન થઈ શકતું નથી.

પ્રુપ્ત ઉમ્

એક વખતે એક મંડગીમાના સર્વ માણસો એક ધાર્મિક
મનુષ્યની પ્રયત્ના કરી રહ્યા હતા. ધર્મોત્તમાએ એથી કરીને પોતાનું
માયું નીચું નમાવી દીધું હતું. છેવટે તેમણે પોતાનું માયું જીમું
કરીને કહ્યું કે "મારામાં કયા ગુણ છે અને કયા અવગુણ છે તે દૂર
જાણું છું. નમે કોઈ કેવળ અને ખદારશીજ જોઈને પ્રયત્ના કરી
છે. પણ મારા આંતરમાં શું છે તેની તમને ખબર નથી."

"કોઈ મારી બાબત જુરન જોઈ અને નેક સમજે છે, પણ મારી
આંતરનીચવાના કાણે કમનસે નાંખે હું મારા અવગત નીચું
કરી દઉં છું મનુષ્ય મુઠા પાછળ લીધે જે નાંખે પ્રગટ કરે છે;
પણ મારે પોતાના કારણ અનુકૂળે દર્શિજન રહે છે"

સારાંશ:—જો તમે અન્યના અવગત પેટે જોઈશો તો તમે
દોષે જાણુશો. હો-કે જાણે તમને સતી ને તે અન્ય જોઈ નથી જાણું.

ભાઓની પ્રકૃતિ પણ ત્રિગુણાત્મક (ગુણદોષથી મિશ્ર) હોય છે. જેમ માણસ મરજમાં આવે ત્યારે ત્યારે પોતાનું મુખ હિઠાડે અને મરજમાં આવે ત્યારે બીડી દે છે; તેમ મહાત્માઓ પણ મરજમાં આવે ત્યારે દૈવી શક્તિઓ ખુલ્લી કરે છે, અને મરજમાં આવે ત્યારે તેને ગુપ્ત રાખે છે.

એક માણસનો પુત્ર જોવાઈ ગયો હતો. (પાકુબની વાત છે) ગ્રામ્યે તેને કહ્યું કે “અરે ભદ્ર પુરુષ! શુદ્ધિચાળી વૃદ્ધ, જ્યારે તે પ્રયે દર મીસરમાં ગયાની તને ગંધ આવી છે ત્યારે તું કન્યાનના દૂરામાં તેને કેમ ન જોઈ શક્યો?” તેણે ઉત્તર આપ્યો કે “અમારી રિવિતિ ચમકતી વીજળીના જેવી છે. તે કદી ચળકે છે તો કદી હુમ થઈ જાય છે. અમે કદી ચોચા આસ્માન—સ્વર્ગમાં બેસી રહીએ છીએ તો કદી અમારા મરજનું તળિયું પણ નથી જોઈ શકતા. (અર્થાત્ પાનાળમાં આસ્થા જમએ છીએ.)

પુષ્પ હ મું

અલખની મોટી મરિજમાં હું એક વખતે એક મંડળીમાં વ્યાખ્યાન આપી રહ્યો હતો. એ મંડળના મોઝો એવા શુષ્ક અને મહાદાઝ દિલના હતા કે તેઓ આ લોકમાં રહીને પરમોક્ષનો માગ સાધ્ય કરવાને તદ્દન અસમર્થ હતા. નેઓનાં શરીર ત્યાં હતાં એટલુંજ; તેમનાં મન તો અનેક પ્રકારની વાતચીત વજેરમાં રોકાઈ ગયાં હતાં. મેં જોયું કે, માગ ઉપદેશનો તેમના પર કંઈ પણ અસર નથી થઈ અને મારો ઇશ્વરજિતિરપ અમિ તેમના હૃદયરૂપી ઘીસ જંગલને પ્રગ્લવિત નથી કરે શક્યો. હું ને જંગલી જનવરોને ઉપદેશ આપતા આપતા અને અધોને આપતો દેખાડતાં દેખાડતાં દેશન થઈ ગયો; પરંતુ હિરેલ સિદ્ધ ન થયો. વ્યાખ્યાનમાં “અમે અમારા

શરીર કરતાં પણ તે પ્રભુની વધારે નજીક છીએ” એ વાક્ય ઉપર આવતાં મેં તે વિષે ખૂબ દૃષ્ટાન્તો આપીને કહ્યું કે “મારો મિત્ર મારા કરતાં પણ મારી વિશેષ નજીક છે; પણ આશ્ચર્ય એ છે કે હું તેનાથી દૂર છું. હું શું કદં અને કેને કહું ? કેમકે તે મારા ખોળામાં છે પણ તેને મન હું દગ્ગરો ગાઉ દૂર છું.” આ વખતે તે મંડળીમાંથી એક માણસ નીકળી આવ્યો. તે મારા છેવટના શબ્દોથી એવો ઉત્સાહિત બની ગયો કે સર્વને તેણે ખૂબ જોશથી સમજાવ્યા અને ખીજી વાતો પડી મુકાવીને ઉપદેશ તરફ ધ્યાન આપતા કર્યા. ધ્યાન આપવાને લીધે સર્વ કાંઈ વાહ વાહ કરવા લાગ્યા તેમજ બહુજ ઉત્સાહ અને આનંદમાં આવી ગયા.

સારાંશ:—પ્રભુ સદાએ દરેક માણસની પાસે છે. જેઓ તેને પોતાની સમીપમાં જોવાનું ત્યજી દઈ ઠેર ઠેર ખોળતા ફરે છે, તેઓ અજ્ઞાની છે. જેઓ દશ્વરને જાણે છે તેઓજ ઇશ્વરની સમીપ છે. જેઓ નથી જાણતા તેઓ નજીક હોવા છતાં પણ દૂર છે. ખીલું એ કે, ઉપદેશની અસર ત્યારેજ થઈ શકે છે, કે જ્યારે સાંભળનાર ધ્યાન-પૂર્વક સાંભળે. જે ધ્યાન ન અપાય તો વક્તાનો શ્રમ વ્યર્થ જાય છે.

પુન્ય ૧૦ મું

મદ્દ. તરફ જતી વખતે એક રાત્રે થાકી જવાને લીધે રસ્તાની બાજુપર હું ઝડપીગતે ચાલું મૂકીને સૂઈ ગયો અને બાજુપરના એક કોટવાળને કહ્યું કે “મને કઠાડીશ નહિ. જ્યાં થાકતું મારું કોટજી એ જોઈ કચડી શકતું નથી ત્યાં બિચારા માણસના પગ કોટલે નુકા જાત શકે. કેમકે તેવો મજબૂત માણસ પણ બહુ થકી ગયો પડ્યો પણ જે પગપાળો મુસાફરી કરે તો વખતે જીવતું પણ જેનમ થવને જાય છે.” તેણે જવાબ આપ્યો કે “લાઈ!

આગળ મક્કા અને-પાછળ લૂંટારા છે. આગળ આવશે તોજ
જયવાની કાંઈ પણ આશા છે. મક્કા તરફ જતાં મરી જવાય તો-
પણ તે ધર્મનું ભરણું છે અને દલકા, લોકોને દાથે રિજાઈને મરવા
કરતાં તેવું, મરણ દાખર ફરજને સારું છે. મુસાફરીની રાત્રે હાંક-
માં ખુલ્લી જગામાં સવાનું સુખ લુફું છે, પણ એટલું યાદ
રાખો કે એ સુખનું બિજાનું તે મોતનું પસ્તાનું છે.”

સારાંશ:-તેજ આરામ ઉમદા છે કે જોનું પરિણામ ઉમદા હોય.

પુષ્પ ૧૧ મું

સમુદ્રના કિનારે મેં એક ધાર્મિક માણસને જોયો. તેના
શરીરપર ચિત્તાના પંજના ધા લાગેલા હતા. તે કોઈ પણ ઉપાયથી
રજતા ન હતા. આ કષ્ટપૂર્ણ સ્થિતિમાં તે ધણા દિવસ સુધી રહ્યો,
તોપણ પ્રભુને સર્વદા ધન્યવાદ આપ્યા કરતો હતો. આથી કોઈએ
તેને પૂછ્યું કે “તમે તેને સામારે ધન્યવાદ આપ્યા કરો છો ?”
તેણે કહ્યું કે “હું એટલા માટે ધન્યવાદ આપ્યા કરું છું કે, હું માત્ર
દુઃખમોજ દૂરેશો છું, નહિ કે પાપમાં. મારો એ પ્યારો ઈશ્વર જે
મને મોતના કાચામાં ધકેલી મૂકે તોપણ તેમા તે સર્વદાને દાથે
મારું દિલજ ધવાનું હોવાથી અને જય ન લાગે અને પ્રભુનો ઉપ-
કાર માનું; પણ ખૂબ તંદુરસ્તી હોવા છતાં પણ જે કાંઈ પાપી
વિચાર કે કાર્ય મારાથી થઈ જાય તો તરતજ અને જય પેદા થઈ
પ્રભુને પ્રાર્થના કરું છું કે, હે નાથ! આ દામે એવો કયો અપ-
રાધ કર્યો છે કે આપ અપ્રત્યક્ષ થઈ જવા હો.”

સારાંશ:-ત-માર્ગે ચાલવા છતાં પણ દુઃખ આવી પડે છે,
તો પ્રભુના જનો તે જાળવતુ ખરું સદમ્ય મનજના હોવાથી પ્રભુની
કોઈ અમાપ કૃપાના રૂપે તે દુઃખને લગજને તેનો ઉપકાર માને

પુષ્પ ૧૬ મું

શાહજી લોકમાન દડીમને પૂછ્યું કે “આપ સદાચાર કાની પામેથી શીખ્યા ?” તેમણે જવાબ આપ્યો કે “દુરાચારીઓ પામેથી. મેં એ લોકોમાં જે કંઈ ખરાબ આચાર જોયા તેનો ત્યાગ કર્યો. શુદ્ધિશાળી માણસ લોકોની રમતમાંથી પણ શિખામણ મેળવે છે, ત્યારે મૂર્ખ માણસ તરવરાનની કથાઓ સાંભળવા છતાં તેમાંથી રમત અને મૂર્ખતાજ શીખે છે.”

પુષ્પ ૧૭ મું

એક કુટુંબી માણસ ધંધરની કૃપાથી મદદાત્માઓના સંગમાં લાગી ગયો. મદદાત્માઓના આશીર્વાદથી તે કુકર્મ છોડી દહને સુકર્મ કરવા લાગ્યો. તેની ઉદ્વિગ્ધ સ્વાધીન થઇ ગઇ અને તે ઇચ્છારહિત બન્યો. પ્રથમ તે કુટુંબી દત્તો તે કારણથી સાધારણ લોકો તો “સો હંદર મારીને બિલાડી ખાટે બેડી” એવી હસકીજ વાતો તેને ખાટે કંઈ કરતા. માણસ સુધરી જઇને ધંધરના કોપથી બચી શકે છે; પણ આદર્શીઓની જખાનથી બચી શકતો નથી. જ્યારે તે લોકોની માથો અને નિંદા સાંભળીને થાક્યો ત્યારે તેણે શોકમગ્ન બની સર્વ દકીશ્વર પોતાના મંડળના શેખને-મુખીને કહી સંભળાવી. શેખે કહ્યું કે “લોકો તને જાણે છે તે કરના તું મારો છું” એ ખાટે પ્રશ્નના આશીર્વાદ પ્રત્યે તારે કૃતજ્ઞતા પ્રદટ કરવી જોઇએ. મૂર્ખ લોકોના કહેવા તરફ જોઇ દુઃખી ક્યાં સુધી ચલા કરીશ ? જગત તને ખરો કહે તો કહેવા દે; પણ તું તો સાચો અને બલોજ બની રહે. લોકોની તો નિંદા તેમજ રુદ્રાનિરુદ્ધ પણ કશું વજન નથી. જરા મારા તરફ નિ. લોકો મને સંપૂર્ણ સમજે છે ને વખાણે છે, પણ ખરું જોતાં હું અપૂર્ણ છું. દુનિયા મને જોવા માને છે તેવાજ જો હું હોત

નુસખુતોજ તેનાં પુષ્પો માટે તેની સ્તુતિ નથી કરતાં, પણ તેની
હારીદને માટે પ્રત્યેક કાંટામાં પણ વાચ્યા રહેતી છે.”

સાંસંકાઃ—દુનિયામાં પશુપક્ષી, છીટ-પતંગ વગેરે સર્વ કોઈ
તે સરજનદાર અને પાલનદાર પ્રભુના ગુણ ગાય છે; ત્યારે માણસ
કે જે સર્વ જીવમાં પ્રધાન છે તેણે તો પ્રભુના ગુણાનુવાદમાં જરા
પણ ચૂકવું ન જોઈએ. માણસનું મુખ્ય કર્તવ્ય એ છે કે, પ્રત્યેક
શબ્દ ઇશ્વરની સ્તુતિમાં ગણવે.

પુષ્પ ૨૨ મું

એક બાદશાહે કોઈ વારસ ન હતો. ત્યારે તેનો અંતકાળ
નજીક આવ્યો ત્યારે તેણે પોતાના વસિયતનામામાં લખાવ્યું કે, મારા
મરણ પછી સવાર થતાંજ જે માણસ પહેલપહેલો નગરના દરવાજા-
માં આવે તેને રાજમુકુટ પહેરાવી રાજકારભાર સોંપી દેવો.

રાજાના પ્રધાન, અમીર, ઉમરાવ વગેરે દરવાજાપર જઈ ઉભા
રહ્યા. ફેવયોગે પહેલપહેલો એક જિખારીજ દરવાજામાં આવ્યો. આ
જિખારીની આખી છાંદગી દુકકા ખાવામાં અને ચીંચરાં પહેરવામાં
ગંધ હતી. રાજાના મંત્રી અને દરબારીઓએ રાજાના વસિયતનામા
પ્રમાણે તે જિખારીને રાજ્ય સોંપી દીધું. કેટલાક દિવસ સુધી તે
જિખારીએ રાજકાર ચલાવ્યું; પણ પછીથી કેટલાક અધિકારી અને
દરબારીઓએ તેની આજ્ઞાની અવગણના કરવા માંડી. આજુબાજુના
રાજાઓ તેના ગુતુ જની ગયા. તેઓ સૈન્ય લઈ ચઢી આવ્યા અને
જિખારી રાજાનું લશ્કર દારી ગયું. દુકકામાં કેટલોક પ્રદેશ તેની
સનામાંથી નીકળી ગયો.

જિખારી આથી અત્યંત દુઃખી થયો. આ દરમિયાન તેના એક
મૂંડા મિત્રની મુલાકાત થઈ. આ માણસ તેનો કંગાળ રિયતિ

... તેણે કંઈ ખાધું પછી નહોતું.
 ... દરમિયાન ફરીને કહ્યું કે "આપ પછી કંઈ
 ... આપો કે "મારામાં ખીજતોના જેવી
 ... પાણી મને આશા છે કે મારી એક
 ... "હું" શ્રુષ્ટો છું."
 ... સતે પ થશે કે "હું" શ્રુષ્ટો છું."
 ... માતા કે કહ્યું કે "બાબા! જરા સખઃ
 ... મને એક મિષ્ટાન્ન ખનાવે છે." ફરી કહ્યું કે "મને
 ... કંઈ નથી, કારણ કે હુધાવરને માટે
 ... પુષ્ટ છે."
 ... અનિયતે પ્રથમ ભોજન કરાવવું
 ... કોઈ વાત સારી નથી
 ... આહાર પછી મિષ્ટાન્ન જેવો.

પુષ્ટ ૩૦ મું

... કહ્યું કે "અક્ષય વગરના
 ... મારા અમૂલ્ય સમય-
 ... કોઈ કપાય ખનાવો."
 ... કોઈને પછી મગવાની ઇચ્છા ન હોવા તે
 ... અને જે વનવાન છે તેમની પાસે
 ... મારા જેવા જીવ મનમારો
 ... જીવ મનમારો

પુષ્ટ ૩૧ મું

... કહ્યું કે "અક્ષયો જે કહે છે અમૂલ્ય

હો તે પ્રમાણે પોતે માલતા નથી; તેથી વક્તાઓના ઉપદેશની મારા પર કંઈ અસર નથી થતી. તેઓ બીજાઓને સંસારથી વિરક્ત રહેવાનો ઉપદેશ આપે છે. પણ પોતે મનદોલત એકત્ર કરે છે. તે શુદ્ધિયાળા બની અન્યને બલાઈ શીખવે છે, પણ પોતે ખુટાઈ કરે છે. જે શુદ્ધિયાળા દરિયજન્ય સુખોપભોગમાં ખૂડી રહે છે તે બીજાને કેવી રીતે તારી શકે?" પિતાએ ઉત્તર આપ્યો:—"બેટા! ભેટું નિર્દોષ શિક્ષક પાસેથીજ સાંભળવા ધન્યજનો હોઈએ તો તો ઉત્તમ શિક્ષકોનોજ લાભ ખોઈ બેસીશ."*

"વિદ્વાનો બસે પોતાના ઉપદેશ પ્રમાણે ન ચાલે, પરંતુ તારે તેમનો ઉપદેશ ખૂબ ધ્યાન આપીને સાંભળવો જોઈએ. માથુસે તો દિવાલપર લખેલો ઉપદેશ જોઈને પણ શિખામથુ મદલુ કરવી જોઈએ."

* પરત્વાર્થી બ્રહ્મોત્તેના ત્યાં જઈ તેમનીજ પાસેથી માલ લેવો એ તો ચારી વાત છે; પરંતુ નજીકમાંથી લેવો હોય તો તેમને પડોસના દુકાનદારને તેની મહેનતના બદલાયે નફો ખટાવવાજ પડે. હજીસાક્ષાત્કાર પામી ચૂક્યા હોય તેવાનો સમાનમ અને ઉપદેશ બહુજ ઉત્તમ વસ્તુ છે અને વચર કિંમતે તે મળી શકે છે; પણ એક તો તેવા માથુસ જન્મમાં થોડા હોઈને જ્યાં ત્યાં મળતા નથી અને બીજું એ કે, આપણે બીજું ખડું જવાઈ તેવાની થોડામાં નીકળી પડીએ એટલી જિજ્ઞાસા અને બળ ધરાવતા નથી. તો પછી દેશકાળથી દૂર એવા મહાત્માઓના ઉપદેશ આપણને પહોંચાડવાનો થયો કરનારા ધંધાદારીઓથી પડુ બનતો લાભ લેવો જોઈએ. બીજા ધંધાદારીએ કરતાં ગાંધા ધંધાદારી આપણને વપારે ઉપયોગી છે. બીજા વચર લાદેલી કચ્છરી ખરીદી તે વડે આપણે આપણો રોમ દૂર કરવો, ધંદે તેમ ન કરતાં ઝરેલ ઉપરનો માલ સમઠને જો હતા રહીએ તો આપણે રોમ જાય નહિ. જ્ઞાન અને ચારિત્ર બનિમા લેઈ દોલ અંધાની તો બલિદારીજ છે; પણ ખરી કિંમત ખસ્યશ પિનાજ સોલું ને સુખંધ સાથે મેળવવાની લાલચના રહી સાદા સોનાને કે એવી સુખંધને પણ ગ્રામી ન બેસીએ એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ.

હોવા છતાં નિર્જળ છે. જે નમ્ર છે, શાંત છે, સદનશીલ છે તેજ મરદ છે. જે પહેલવાન કળશી બે કળશીનો પથ્થર રમતમાત્રથી ફેરવી શકે છે, પોતાની છાતીપર હાથી ઉભો રાખી શકે છે, સિંહને વિના દયિયારે મ્હાત કરી શકે છે, મુઠ્ઠામાં હાનરો ચોદાને બોપબેગા કરી શકે છે; પણ નમ્રતા અને સહનશીલતાથી વિમુખ હોય છે તે બળવાન, વીર્યવાન અને સાહસી નથી કહેવાતો. માણસ જ્યારે કામળ માટીથી બન્યો છે ત્યારે તેણે માટીના જેવાજ કામળ અને સહનશીલ થવું યોગ્ય છે.

પુષ્પ ૩૩ મું

એક વખતે કાષ્ઠએ એક વિદ્વાનને સૂરીઓના આચારણુ વિશે પૂછ્યું; ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે “તેઓ બીજાઓની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા કરતાં પોતાનીજ ઇચ્છાને પૂર્ણ કરવાનું પસંદ કરે છે એટલીજ એમનામાં ખામી છે. દુકીમોએ કહ્યું છે કે, જે બાઇ પોતાનીજ ફિકર રાખે છે-સ્વાથી” છે તે બાઇ નથી. પ્રવાસમાં તમે અટકી પડો અને તમારો સાથી ચાલવા માંડે તો તેને સાથી ન માનો. સંજ્ઞાથી જનોમાં પણ ધાર્મિકતા અને ઇશ્વરનિષ્ઠા ન હોય તો તેના સંજ્ઞાધનો ઉચ્છેદ કરવો એજ સારું.” મને યાદ છે કે, એ વિશે એક વાર એક પ્રતિપક્ષીએ આ વાત વિશે મને કહ્યું હતું કે “કુરાનમાં પ્રભુએ સંજ્ઞાધીઓના સંજ્ઞાધનો ઉચ્છેદ કરવાની મના કરી છે; એટલુંજ નહિ પણ સંજ્ઞાધી(સગા)ની સાથેજ દોસ્તી રાખવા ફરમાવ્યું છે. તમે જે કહો છો તે કુરાનના ફરમાન વિરુદ્ધ છે.” મેં જવાબ આપ્યો કે “તમે જૂલો છો. મારી વાત કુરાનને અનુકૂળ છે. ઇશ્વરે કહ્યું છે, જે તારાં માતાપિતા પણ અયોગ્ય કાર્ય કરવાનું કહે તો તેમની વાત પણ ન માનતો. ઇશ્વરને જાણનાર એક અપરિચિત માણસ આજળ ઇશ્વરને નહિ યોગ્યનાર દગ્ગરો સગાંસંજ્ઞા ગુન્હા છે.”

પ્રવેશ ૩ જો-સંતોષની મહત્તા

પુષ્પ ૧ છું

એક આફ્રિકાવાસી માણસ કાપડ વેચનાર વ્યાપારીઓના લત્તામાં મોટેથી પોકારી રહ્યો હતો કે “હે ધનવાનો ! જો તમારામાં ન્યાય હોત અને અમારામાં સંતોષ હોત તો સંસારમાંથી બીજની રીત નાશ પામી હોત.” હે સંતોષ ! મને ધનવાન બનાવી દે. તારી પ્રાપ્તિ થયા સિવાય કોઈએ ધનવાન નથી. લૂકમાને એકાંતવાસમાં રહી દુનિયાઈ પદાર્થોમાં સંતોષ ધારણ કર્યો હતો. જેનામાં આ સંતોષ-રૂપી દિવ્ય દાન નથી તે ખરો જ્ઞાની નથી પણ નાટકીઓ જ્ઞાની છે.

સારાંશઃ—સંતોષજ સર્વથી મોટું ધન છે. જેનામાં સંતોષ નથી તે ગમે તેટલા પૈસાદાર હોવા છતાં નિર્ધન છે; જેના હૃદયમાં અસંતોષ (જોજલાલય) નથી તે સદા સુખી છે. સંતોષહીન કુખેર જંડારી બને હોય, પણ તે પરમ દુઃખી છે. સંતોષીજ સાચું સુખ ભોગવે છે. કો વા દરિદ્રો વિશાલતૃષ્ણા ।

પુષ્પ ૨ છું

મીસ્ટર દેશમાં કોઈ અમીરના એ પુત્રો હતા. તેમાંનો એક વિદ્યા શીખ્યો અને બીજાએ ધન એકત્ર કર્યું. પહેલો તે વખતનો મહાન વિદ્વાન બન્યો અને બીજો મીસ્ટરનો આદ્યક બન્યો. ધનવાન બાકી પોતાના વિદ્વાન બંધુ તરફ તિરસ્કારની નજરે જોતો અને કહેતો કે “સુઓ, હું આદ્યક બની ગયો અને તમે કાંઈકિયતમાંજ પડી રહ્યા છો.” તેણે જવાબ આપ્યો કે “સારું ! મારે હજારનો આદાર ભોગવે જોઈએ, કે મને પેનખરાની પ્રસાદી મળી અને હું કોઈના મરજતીએ

ચમકાતી કીટી જેવો રહ્યો તથા મનમાખીની જેવે બીજાઓને કંઈ માપી
કરનાર માણસોપર આભાચાર કરવાની કોઈ સત્તા મારી પાસે નથી.”

પુષ્પ ૩ બું

સાંભળ્યું છે કે, એક ગીંચરેદાસ દુકારને કોઈએ કહ્યું કે “આ
નગરમાં અમુક માણસ મદા ઉદાર અને પરાપકારી છે. તે હમેશાં
સાધુઓને સદાય આપવા ઇચ્છે છે અને પ્રત્યેકને સુખી કરવામાં
તત્પર રહે છે. એવો માણસ દયાત હોવા છતાં તમે પગપર પગ
ચઢાવીને કેમ બેસી રહ્યા છો?” તેણે જવાબ આપ્યો કે “પોતાની
હાજતનો ભાર તેના સિરપર ધાડવા કરતાં તે વસ્તુઓ વગર મરી
જવું ધણું સારું છે. કહ્યું છે કે, અમીરી વચ્ચેને માટે વિનંતિપત્રો
લખવા કરતાં, વચ્ચેને ધીંગમાં મારી સંતુષ્ટ રહેવું સારું છે. બીજા-
ની મદદથી સ્વર્ગમાં જવું તે પણ નરકે જવા જેવું છે.”

પુષ્પ ૪ થું

ધરાનના બાદશાહે એક ચતુર દુકામને હઝરત મહમદ મુસ્તફા
સહબના દેશમાં મોકલ્યો. તે કેટલાંક વર્ષ સુધી અરબસ્તાનમાં રહ્યા પરંતુ
કોઈ તેની વિદ્યાની અજમાયશ લેવા ન આવ્યો અને કોઈએ કંઈ દવા
પણ તેની પાસે માગી નહિ. એક દિવસ તેણે પેગંબરના બાદશાહની
પાસે જઈ કુખી બનીને કહ્યું કે “આપના સાથીઓની દવાદાર કરવા
મને મોકલવામાં આવ્યો છે; પણ આજ સુધી મને કોઈએ કંઈજ
પૂછ્યું નથી, તેથી મારી યોગ્યતા જતાવવાની તક મને મળી નથી.”
હજરતે જવાબ આપ્યો કે “આ દેશના લોકોની એવી રીત છે કે જ્યાં
સુધી કંઈકને જૂજ ન લાગે ત્યાં સુધી કંઈ પણ ખાવું નહિ અને
લોજન લેવું ત્યારે પણ જૂજ કરતા અધુરું ખાવું.” દુકામે કહ્યું કે
“આરોગ્યનું સાચું સુખ મેગરવાનો એજ દંશ છે. એ દંશ આપના

પ્રતાપે અરબસ્તાનમાં સર્વને આવડતો હોવાથી વૈદ્ય-હકીમનું કામ ન પડે એ ખરી વાત છે.” આમ કહી પછી તે હકીમ પેગંબર સાહેબને સલામ કરી પોતાના દેશમાં ચાલ્યો ગયો.

પુષ્પ પ મું

અર્દેશીર બાબકાનના શવનચરિત્રમાં લખ્યું છે કે, તેણે એક અરબી હકીમને પૂછ્યું કે “દિવસમાં કેટલો આહાર કરવો જોઈએ” હકીમે જવાબ આપ્યો કે “૨૬ તોલા ખસ છે.” બાદશાહે કહ્યું કે “એટલા અસ્પ ભોજનથી તાકાત આવે?” હકીમે કહ્યું કે “એટલું ભોજન તમે ને શવનની રક્ષા માટે ખસ છે; એથી વિશેષ ખાશો તો તે બોળકેય થઈ પડશે. માણસે ખાયા માટે શવવાતું નથી, પણ શવવા અને પ્રભુતી ઉપાસના કરવા માટેજ તેણે ખાવું જોઈએ.”

પુષ્પ ૬

ખુર્રાનના બે કપાલ દિવાળીના દોસ્ત બન્યા હતા. તેઓ સાથે સંઘે મદદ કરતા હતા. એમાંના એક દુર્બળ અને બીજો હજીપુટ હતો. જે દુર્બળ હતો તે બન્ને દિવસ સુધી ઉપવાસ કરતો અને બીજા દિવસના તબુ વખતે ખતો. દેવયોગે એવું બન્યું કે, તે બન્નેને મનુષ્ય સમજી નગરના દરવાજાપર પકડી એક કોટડીમાં કેદ કરવામાં આવ્યા. જે કોટડીમાં તેમને કેદ કરવામાં આવ્યા હતા તેનાં દાર ચણાચંચ, ખંચ કરવામાં આવ્યા. પંદર દિવસ પછી ખબર પડી કે તેઓ મદદોર ને ના.વા તેમને દિવાલ તોડી બહાર કાઢવામાં આવ્યા. તેમથી જે હજીપુટ હતો તે મરણ પામેલો જણાયો અને દુર્બળ હતો તે શરતો હતો. અ.થા લોકોને આશ્ચર્ય થયું. તેટલામાં એક હકીમ ત્યાં ચડતો જતો હતો તેણે કયું કે “એમાં કંઈ આશ્ચર્ય જેવું નથી. કારણ કે જે માણસ પુષ્કળ ખાય છે તે ઉપવાસ નથી

કરી ચકતો અને કપવાસનો અભ્યાસી શરીરને અને મિત્રમને તાજે રાખી ચકે છે. થોડું ખાનાર સંકટ સહેલાઈથી સહી ચકે છે, ત્યારે જે સુખી કાળમાં ખા ખા કર્યા કરે છે તેને દુઃખી કાળમાં ખાકે ખાકે કરતાં ખોટી આદતના કારણે મરવું પડે છે."

પુષ્પ ૭ મું

ઠાક જીવિસાળાએ પોતાના પુત્રને ઉપદેશ કર્યો કે, જોઈએ ખાવું. કેમકે અધિક આહારથી રોગ થાય છે. ત્યારે પુત્રે ઉત્તર આપ્યો કે "પિતાજી! સું આપે મહાત્માઓની કહેવત નથી સાંભળી કે, જૂખતું કદ સહન કરવા કરતાં મરવું બહેતર છે?" પિતાએ ઉત્તર આપ્યો કે "ધૈર્યશાળી એવી છે કે 'ખાઓ પીઓ, પણ હલ-બહાર રહે જતા.' બોજનથી જીવનતું રક્ષાય થાય છે, પણ જે તેની મર્યાદાતું ઉલ્લંઘન થાય તો હાનિજ થાય છે. જૂખવગરતું મિષ્ટાન્ન પણ ગુલસાન કરશે અને ખરી જૂખમાં સૂકી રોટી પણ મિષ્ટાન્નની મજા આપશે."

પુષ્પ ૮ મું

એક ફકીર બહુજ કંગાલ હાલતમાં આવી ગયો હતો. ઠાકએ તેને કહ્યું કે "અત્યુક માણસ પાસે અદળતક ધન છે. જો તેને તમારી ખબર પહોંચે તો તે તમારી જરૂરિયાત પૂરી પાડવામાં વિલંબ નહિ કરે." પણ તેણે ફકીરને તે અમીરનું ઘર જતાવ્યું. ફકીરે ત્યાં જઈને જોયું તો એક કડકમીઠા માણસ બેઠેલો જણાયો. ફકીર તરતજ કંઈ પણ બોલ્યા વાલ્યા વગર પૂંઠ ફેરવીને ચાલ્યો આવ્યો. બીજો દિવસે પેલાએ પૂછ્યું કે, આપે સું કયું? ફકીરે જવાબ દીધો કે "મેં તેની બક્ષિસ તેની શીકલને આપી દીધી. કુદ-સ્વભાવના માણસ આત્મજી આવશ્યકતાઓ રહ્યાં તો તેના પ્રત્ન

પ્રભાવને લાંબે તમને... જે તમારે દિલનું કુખ
હેલું હોય તે...

પુનઃપ્રસ્થાન

એક વખત... પચો કે શોડાના
હાલકોશ ઉરી... ધનવાન હતો
તે નિર્ધનને... નાએને અત્યંત
આપતો. કદીર... સાંધે તેના અતિથિ
મનવાની પ્રજ્ઞ... મન ફેરવી કહ્યું:-
સિંહ અશ્વ... કદીયે ઉચ્છિદ
આમ નારે... કેમ કેમ અમમત-

પુનઃપ્રસ્થાન

એક વખત... આપે દુનિયામાં
પ્રાચીન... નાતો છે
જ્યાં આ... કેવડ દાન આપીને
શ્રી સરદાર... ને સાકારીને
આવીને બેઠેલા... કહે તેને હાલીમ-
કેમ જતા વય... ન જાન નજા કરે
તે તેણે જવા... નવમ કરી નેવા-
શરતી આવ... ન હો. થવા ગઈ
હું તેને મ... કેમ કેવળે નમસ્કાર

પુનઃપ્રસ્થાન

એક વખત... એક દારૂ કેવે
પર ફેલેલી તમને... ફેલેલી તમને

પ્રમુને પ્રાર્થના કર કે તે મને લાવેનો આરો." મુનાએ પ્રમુને જાંઘી કરી અને પ્રમુએ હાથાને માદ કરાવું રસિકડું.

દેવદાસ દિવસ પછી મુના પ્રવેશપાલના કરીને પાગા રૂપા તારે તેમણે મેચું કે પેલા હાથ માનસ સેકેડા માખીનોથી પેચાવકો છે. મુનાએ તેની જગર પછી તારે કોઈએ જગ્યા આપી કે 'એણે ઘણા પોને કોઈને મારી નાખે છે તેથી દવે કોનો તેનો જાલો માને છે.'

તે જિત્તાડીને પાંખ દેત તો તે દુનિયાની ચક્રીના એક એક ઇલાને ન ઊડત. કોઈનીય માખીસ થીમાન થાય છે તો તે મમરર મની જઈ વિનાકાંજુ રંક જનોને પાસ આવે છે અને તેમનો જોમ થીપા સિવાય નથી રહેતો.

મુનાએ જમનકર્તાની હુદિની સમ્યાધ નોંધ અને પોતાની બેઅણી (પાર્થિવ પ્રાર્થના) માટે કુરાનનું નીચડું પદ બોલી મારી માગી:—"તે પ્રભુ સર્વ માખીસોને માટે પોતાનો ધન-જંઝાર ખુલ્લો મૂકે તો ખરેખર તેઓ પૃથ્વીપર તોફાનજ મચાવી મૂકે."

હે અભિમાની માનવ! તે તારાં પાપોનો નાશ કરવા શું કહ્યું છે! તો કંઈ યમું કે હમિર કીડીને પાંખો ન આપી.

કપી વાત તમારા લાલની છે અને કપી લુકસાનકારક છે તે પરમેશ્વર સારી રીતે જાણતો હોવાથીજ તમને તે ધનવાન અને જગવાન નથી બનાવતો. જ્યારે પણ પ્રજુના કોઈ કામમાં તમને હોય કે અપૂર્ણતા જણાય, ત્યારે નક્કી માનજો કે, તમે તેની મદત્તા અને ઉપકારકતાને તથા ન્યાયીપણાને સમજી ચકતા નથી.

પુષ્પ ૧૨ મું

એક અરજ એક વખત જસરાના ઝવેરીઓની મંડળી વચ્ચે બેસીને કહેતો હતો કે, એક વખત હું જંગલમાં રસતો મૂક્યો અને

હતભાગીને માટે ચોખ્ખી ચાંદી કરતાં એકાદ બાફેલો બટારો બહુજ કિંમતી છે.”

સારાંશ:—તરસાને જળ અને જૂખ્યાને બોજનથીજ તૃપ્તિ થાય છે. જૂખતરસ ધન-દ્રવ્યથી નથી દબાઈ શકતી.

પુષ્પ ૧૪ મું

મેં ભાગ્ય અને મિશ્વરની વ્યવસ્થા વિરુદ્ધ એકજ વખત પોકાર કર્યો હતો. એક વખત મારી પાસે પગરખાં ન હતાં તેમ તે ખરીદ કરવા દામ પૂછ્યું ન હતાં; તેથી મેં ધણો બડબડાટ કર્યો. છેવટે દુખી હૃદયે હું મરિજદમાં ગયો. ત્યાં જતાંજ એક એવો માણસ મારી નજરે પડ્યો કે જેને પગજ નહોતા. તરતજ મેં મિશ્વરની કૃપા માટે તેનો આભાર માન્યો અને પગરખાનો અભાવ સંતોષ-પૂર્વક સહી લીધો.

સારાંશ:—સંસારમાં એક એકથી ચઢિયાતાં દુઃખી પડેલાં છે. એ તરફ દૃષ્ટિ કરવાથી સમગ્રજ છે કે તેના કરતાં પોતે વધારે સુખી છે. પ્રભુએ જેને જે કાંઈ આપ્યું છે તેટલાથી સંતોષ માનવો, એના જેવો એકે ઈલાજ દુઃખ દાળવાને માટે આ જગતમાં નથી.

પુષ્પ ૧૫ મું

એક સોદાગરની પાસે માથથી લલચલાં દોઢસો ગ્રાંડ, પચાસં ચંદામ અને કેટલાક નોકરચાકર હતા. એક સતે તેણે મને પોતાના મુકામે બોજન માટે બોલાવ્યો. આખી રાત તેની બેવટરીની વાતો તેણે કર્યાં કરી. તે કહેતો હતો કે “તુર્કસ્તાનમાં મારો અમુક માથ છે, દિંદુરનાનમાં આટલો અસગાળ છે. આ અમુક જમીનનો દરવાવેજ છે, ત્યાં અમુક દરવાવેજ છે અને અમુક તેનો જમીન છે.” કહી કહેતો કે “સીકંદરિયાનાં દવાખાધુ સારાં છે તેથી ત્યાં

પ્રવેશ ૪ યાં-મોનનો માઠિમા

પુખ્ત ૧ કું

એ' માતા એક વિચારે કહ્યું કે હવે મને મોન પડ્યું કરવાના વિચાર થાય છે. કાણુ કે વાતનું જ કાચમાં ખૂટા અને મનાઈ મને થાય છે અને કુટ નફા કુશળ નીતો નજર દોરેલા તુરંત પરજ રહે છે." તેણે જવાબ આપ્યો કે "તરી રત છે માત્ર" કુટ અને કુશળની દૃષ્ટિમાં મહત્ત્વ એજ ભાંધી ગરે દેવ છે માત્રી' પરંપરી રીતે યુગ્મનું કુલ દેવ છે. વળ તેઓની દૃષ્ટિમાં તો માત્ર વેશના કોટિંગ દેખાય છે કે એવો મ.જન તો દેવ તેજ આશીના પરિચયમાં આવે છે તો ને તેના પર દાસી દોરવાનો આરોપ નુપ્પા સિવાય નથી રહેતો. જગતમાં પ્રકાય આપનાર રાજનીતો રાગ જે સર્વ, તે પણ કહ્યુંરની નજરમાં તો નકાની વસ્તુ છે

પુખ્ત ૨ કું

કાંઈ વ્યાપારીને એક દળર દિવારની ખાત મલ્લ. તેણે પોતાના પુત્રને કહ્યું કે "આ વાત કાંઈને કહીશ નહિ." પુત્રે કહ્યું કે "આપની આજ્ઞા તેમ છે તો નહિ કહું; પરંતુ મને સમજાવો કે એ વાત કુપી રાખવાથી શો લાભ ■ ૧" તેણે કહ્યું કે "નહિ કહેવાથી આપણે જે કુખમાંથી બચી ચકાશું. એક જોખમ અને ખીણ પાડાશી-ઓની ચર્ચા."

તમારા કુખની વાત તમારા વેરીને ના કહો. કેમકે મોટેથી તો તે એમજ કહેશે કે 'ભગવાન તમારું કુખ દૂર કરે; પણ મનમાં તો તે તમોને કુખી જોઈને રાજીજ થશે."

પ્રવેશ ૫ મા-શિક્ષણુ' ફલ

પ્રત્યક્ષ આવી ગયા. તેણે મને જાણો દીધી. મેં
કાંઈ વચન સંભળ્યાં. તેણે મારું અંગરખું ફાટી નાખ
પણ તેની દાદી પકડીને ખૂણ ખેંચી લેકો ખૂણ અમારી અ
મેશા થવા દતા અને અમારા હંમેશાં જોઈ દસતા દતા. ફેવ
જાતે જણા તે જામના કાચની પાસે થયા અને તે જો ન
તે મંજૂર રખાને બંને કળા થયા. જ્યારે કાચએ આ
મેશા અને અમારી કંઠીઓ સામગ્રી, ત્યારે તે પણ વિચાર
મેશા ખાસ લાગ્યો. બહુ બહુ વિચાર કર્યા પછી તેણે
પત્ની કુંડું કુંડું અને મારા તરફ જોઈને કહ્યું કે "અમીરો
કાંઈક કાંઈક" કુંડું તો કુંડું મુંડું કે, કાંઈક અમરનું કોઈ
તરફ ખૂણ થવા બાળનાર નુજાંજ રહે છે. જે સમુદ્ધમા
રહે છે તેમા કુપાનુર મયરો પણ રહે છે. મસારી તુ
લકે તેમા વિનાશનો અને જોવાનારના મરણનો લાપ :
રહે છે; તે હિંદી માનવા સંપ્રદાયથી બંધીના રહે છે
જાનવા કુર્ચિય રહેવા પણ દેવ છે અને વૃક્ષ ફૂંકી પણ
દેવ જોવાનો. તે દેવર પણ દેવ છે, તથા હોરોના મો
રેવણો પણ દેવ છે તેા કેટલાક તીવ, વિવેક વદ, મ
ત્રા કેટલાકો કુર્ચિય પણ દેવ છે. જે પ્રકારે મોટા
પ્રકાર દેવ તે અમરના તે કે દેવની મરણ રખા
જાનવા કુર્ચિયના ના જોઈ છે કે જો જોવાના કુંડું
જે. સાંધી જે અમરના તે છે કે જે અમરના કુંડું ફે
અમરના કુંડું રખા તે છે. કે જે કુંડુંજા રખા તે કુંડુંજા
જાનવા કુંડુંજા રખા તે છે. કે જે કુંડુંજા રખા તે છે. કે જે
કુંડુંજા રખા તે છે. કે જે કુંડુંજા રખા તે છે. કે જે

[illegible]

કુકર્મોમાં કરે છે અને એશઆરામમાં મસ્ત રહે છે, તે વાત સાચી છે. એવા માણસો ઇશ્વર પ્રત્યે નાકરમાન અને કૃતદન હોય છે. તેઓ દ્રવ્ય એકત્ર કરે છે અને પોતેજ તેનો ઉપભોગ લે છે; પરંતુ અન્યને તેનો લાભ નથી આપતા. સંસારમાં સૂકો કાળ પડી જાય અથવા દુનિયા જગામાં ઢૂંખી જાય તોપણ તેઓ પોતાના ધનવૈભવમાંજ મસ્ત રહી ગરીબોનાં દુઃખોનાં વાત પણ નહિ પૂછે અને ઇશ્વરનો ભય પણ નહિ રાખે. તેમનાં કલ્પનાજ એવી હોય છે કે, લોકો ઇશ્વરની ઇચ્છાથી અથવા તે પોતાનાં કર્મથીજ દુઃખ ભોગવે છે; માટે આપણે તેમની પરવા નાખવાની જરૂર નથી. હંસને જલપ્રલયનો શો ભય? લાડી પડી અને ગાટીમાજ પડ્યા રહેનારાઓને ભૂખ્યાં તથા દુઃખિયાંઓનાં કલ્પન. જ્યાં પાણુ નથી આવી શકતો. કેટલાક ધનવાનો આવા પ્રકારના છે. તે કેટલાક એવા પણ છે, કે જેઓ પ્રસન્ન વદને અને છુટથી ઉદારતા કર્યાં જાય છે અને પોતાનું સર્વસ્વ ન આપી શકવા માટે પ્રભુની પાસે મારી માગે છે. આવા માણસો આ લોક તેમજ પરલોક કલ્પમા સુખના ભોક્તા બને છે.” જ્યારે કાળની આ સરિ નાત અમે એકિએ ધ્યાનથી સાંભળી અને અમારી આશા કરતાં પાણુ તે બહુ વાજળી અને ઉત્તમ અમને લાગી, ત્યારે અમે બંનેએ તેની વાત સ્વંકારી કીધી. અમે એકબીજાની મારી માગી જત રાત વરણ કરી અને અમારો પોતાનોજ દોષ સમજી એકબીજાનાં હાથ ચૂમ્યા. “હું ફકાર! લગવાનતું ચિંતન બાળુ મૂકી સત્કારીઓની કુચકીમાં પડતો નહિ; નહિ તો તારો માર્ગ ચૂકી રાગ-દેવના અરુણમા રખડી પડીશ. હું ધનવાન! જો તારા હાથ અને નહીં મન તારા સ્વાધીનમા હોય તો તું પણ સુખ ભોગવ અને બાળુએને પણ ઉદારતાથી દાન આપ; કે જેથી તારા પર આ જીવન અને બીજા જીવનમા પ્રભુની કૃપા રહે.”

સારાંશ:-ખુશોજ છે.

પ્રવેશ ૬ છો-પરોપકાર માટે સ્વાર્થત્યાગ

પુષ્પ ૧ છું-સાચી શોભા શામાં છે ?

બાદશાહ ઉમરની પાસે એક એવી અમૂલ્ય વિંદી હતી જેને મોટા મોટા ઝવેરીઓ પણ દિગ્મુદ્દ બની જતા. તેમાં રત્ન તારાની માફક ચમકતું હતું. દૈવધોળે એક વખતે દેશમાં પડવાથી બાદશાહે તે વિંદી વેચી દઇને એક અઠવાડીયા સુધી જૂખી પ્રજાનું પાલન કર્યું. વિંદી વેચના પહેલાં કેટલાક તોએ બાદશાહને ઘણી રીતે સમજાવ્યો કે એવી વિંદી નહિ મળે. પરંતુ બાદશાહે કહ્યું હતું કે “પોતાની પ્રજાને રોક્ષી રહેવા દઇને એવી વિંદી પહેરવાથી તે શોભા નથી અ

પુષ્પ ૨ છું-દુઃખીઓ પ્રત્યે ઉંદી લાગણી કેવી

દમારકસમાં એક વખત એવા દુઃખાળ પડ્યો કે તે મોટી નદીઓ અને નાળા સુકાઈ ગયા અને પાણીનું નામ રહ્યું. પાણી ને ક્યાંય પણ રહેતું હોય તો તે માત્ર અનાથોનું માંજ (દુઃખનાં આશુરૂપે) હતું. યમાડો પણ કોઈ પરમાં નહિ. જે કોઈ જગ્યાએ ધુમાડો દેખાતો તો તે ચૂલાનો. કોઈ વિધવા કે દીન જનની દાવના દેખાતો. આવા વખતમાં મોટી જોવા બની ગયેલાં એક મિત્ર માને નજરે પડ્યો. તેણે “બાઈ! તારી છેક આવી દયા કેમ થઈ ગઈ છે? તારા કંઈ ચાનનો ઉખુપ છે?” બાદકું સાંજનાંજ તેની આંખો બરાબ મઠ. તેણે કહ્યું કે “મારી આ મિથિ મારા પોતાના નથી થઈ પણ નનના દુઃખથી થઈ છે. અનાથને દુઃખથી

પ્રવેશ ૬ ક્રો-પરોપકાર માટે સ્વાર્થત્યાગ

છે. દારજાર તો નથી પીધો ને ?" તેણે મંબીર બાવથી ક
 પજુ નથી પીધો ને પામલ પજુ નથી બન્યો. હું તો એ
 ખાતર મારું જુ' કે, આ દેશના જુલમી રાગને તે મોઢ
 મો ન રહે. એ લૂચો બનાવે મારા ચોકમાં બસે પડ્યો
 યાગને વેડમાં આપવાનું મને મમતું નથી." રાગ આ ઉ
 યો મૂક થઈ ગયો. તેણે જોમ તેમ કરીને રાત પસાર કર
 માં માણસો તેને ચોધનાં ચોધનાં ત્યાં આવી પહોંચ્યાં. પછી
 દિ નેપાર કરી જમીને સારું નિશ્ચિંત થયા એટલે પેલ
 રાગને સમજાવ્યું. તેને પકડાવી મંગાવવામાં આવ્યો.
 ત્યાર બાદ જોમી તેના ચિરંજીવ કરવા તત્પર થયો. ગામડી
 યાગનો ભટ્ટા ત્યજી આ નિર્ભય બનાવે હતું કે "હું રાગ
 જુલમથી સમજ દેશમાં દાદાકાર મૂલી રોગ છે. હું એ
 પજુ સમજતો જાગ તુરં જુલમથી ચાલી રહી છું. જો
 રાગ કરવી લાગી દેવ તો તારું પડેન એનું પુણી ના
 માં ભેદ થતો નથી કરી રહે નહિ તારી પડનાથી ન
 ભય થઈ રહેશે મદનના નથી. હજુ તારી બનીગિતો આ
 થો તે મારી કહેશે." નાનકો બનવો. આ નાનકો બની નિ
 કરેન. ત્યજી રાગ ક્રો-પરોપકાર મહું બની તેને તે ન
 તો ક્રો-પરોપકાર ક્રો-પરોપકાર ક્રો-પરોપકાર ક્રો-પરોપકાર

પુણ્ય પુ મુ-જુલમી રાગ બને મારી ક્રો

સદમુ-ક કે ભેદ કરે કે જો ભેદ મ. ૫૫૫
 મુલકનું નિર-ક્રો-પરોપકાર - ૫૫૫ - ૫૫૫
 કેરુ કરે. એ રાગને એ-ક્રો-પરોપકાર કે-ક્રો-પરોપકાર
 મુલકનું નિર-ક્રો-પરોપકાર - ૫૫૫ - ૫૫૫

પ્રવેશ ૬ઠો-પરોપકાર માટે સ્વાર્થત્યાગ

પુખ્ત ૬ ઠું-એક ઉદારાત્માની ઉંડી અ:

એક કવિએ જોઈ સમજનની પાસે જઈને કહ્યું
મનુષ્ય તંકટમાં અપડાયો છું. એક નીચ માણસ મારી
મિત્રતા માગે છે તેથી એ જાણ નીચે ફું કમઝાઈ જાઉં
દિવસ એવો નથી જતો કે તે મારા આગળે આજો.
તેના તીરે જેમ યજ્ઞપ્રદારથી મારું ચિત્ત આગળી જેવું
છે. એવો દિવસ ક્યારે આવશે કે ક્યારે ફું તેના જાણ
દાઉં? જગજન પુરો આજું સાંભળી તેને એક મને
કવિ બનિ પ્રસન્ન થઈ આશ્વેષ મળે. એક બીજી માણ
ત્યં બોલે દેના તેજ આ બનાવ જોઈને કહ્યું કે "એ
તે આજ મનુષ્ય છે. એ તો એવો પૂર્વ છે કે દુષ્ટમાં દુષ્ટ
ખુદ બની જાય!" જગજને જગજ આખો આજું મને
ખુદ નિહા ન કરે. એ તે ખરેખરો દેવાદાસ દશે કે
દુષ્ટ કે જગજ બને એ પૂર્વ દર્શ તો તેથી મારે પરવા
નથી. કેવો ફું હું હું હું હું હું હું હું હું હું હું હું હું
મને જેને કહી રહી છે. જગજ એ તેના નાજી પૂરી
તે તે હું પુત્ર નિહા કરે. જગજ

પુખ્ત ૭ ઠું-અદારની જંદગીની પરોપકાર

એક કવિએ જોઈ સમજનની પાસે જઈને કહ્યું
મનુષ્ય તંકટમાં અપડાયો છું. એક નીચ માણસ મારી
મિત્રતા માગે છે તેથી એ જાણ નીચે ફું કમઝાઈ જાઉં
દિવસ એવો નથી જતો કે તે મારા આગળે આજો.
તેના તીરે જેમ યજ્ઞપ્રદારથી મારું ચિત્ત આગળી જેવું
છે. એવો દિવસ ક્યારે આવશે કે ક્યારે ફું તેના જાણ
દાઉં? જગજન પુરો આજું સાંભળી તેને એક મને
કવિ બનિ પ્રસન્ન થઈ આશ્વેષ મળે. એક બીજી માણ
ત્યં બોલે દેના તેજ આ બનાવ જોઈને કહ્યું કે "એ
તે આજ મનુષ્ય છે. એ તો એવો પૂર્વ છે કે દુષ્ટમાં દુષ્ટ
ખુદ બની જાય!" જગજને જગજ આખો આજું મને
ખુદ નિહા ન કરે. એ તે ખરેખરો દેવાદાસ દશે કે
દુષ્ટ કે જગજ બને એ પૂર્વ દર્શ તો તેથી મારે પરવા
નથી. કેવો ફું હું હું હું હું હું હું હું હું હું હું હું
મને જેને કહી રહી છે. જગજ એ તેના નાજી પૂરી
તે તે હું પુત્ર નિહા કરે. જગજ

તો મારી અને તેની વચ્ચેના ચીજો એક વખતે તેણે જોઈ એક ઘણા-
પ્રસન્ને પુષ્કળ માણસોને નિમંત્રણ કર્યું હતું. તે પ્રસન્ને પાતળીનમાં
એક માણસને મોઢેથી દાતીમની નાત નીકળી ચક્ર અને તેમ યત્ના
જતાં ખીલ પજુ લેવાર માણસો તેના પ્રસન્ને કરવા લાગ્યા.
આથી રાગતા હૃદયમાં દોષની જગાળા એવી તો મહાકા ઉઠી કે તેણે
તરતજ એક સેવકને દાતીમનું મસતક કાપી લાવવાની આજ્ઞા
કરી. પેલો માણસ દાતીમને યોષવા નીકળ્યો. કેટલાક દિવસો પછી
સ્ત્રીમાં તેને એક યુવક મળ્યો. તે યુવક તેને બહુજ સદ્ગુણી જણા-
યો. તે પાતકને યુવક પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને બહુજ ઉદારતા-
થી તેનું સ્વાગત કર્યું. જ્યારે પ્રાત્ર કાળે અતિથિએ વિદાયગીરી
માગી ત્યારે યુવકે અત્યંત વિનયથી કહ્યું કે “આ ઘર આપનું
છે; ઉતાવળ થા સાર કરો છો.” ધાતકે કિત્તર આપ્યો કે “તમારા
જેવા સગજન પુરુષના સમાગમમાં રહેવાનું મને ઘણું મન થાય
છે, પણ મારે એક કઠિન કાર્ય કરવાનું છે તેમાં વિલંબ થઈ જાય.”
યુવકે કહ્યું કે “જો કંઈ દરકન ન હોય તો તે કામ મને કહો; હું
માથથી બનતી મદદ આપીશ.” પેલાએ કહ્યું કે “બાદશાહે મને
દાતીમનો વધ કરવા મોકલ્યો છે કેમકે મને બાદશાહને તેની સાથે
શી દુસ્મનાવટ છે! તમે જો દાતીમને ઓળખતા હો તો મને તેના
પત્નો આપો.” યુવકે નીકરપણે કહ્યું કે “હું પોતેજ તે દાતીમ છું.
તારી તલવાર ચલાવીને મુખેથી તારું કામ સાધી લે, આ માથું
હેવટે માટીમાં મળીને સડી જાય તેના કરતા તે કાઢના પણ લેવ-
યાગમાં આવતું હોય તો તેથી વધારે સારી વાત બીજી કની?”
આટલું સાંજળતાજ ધાતકના દાયમાથી તલવાર ફરી પડી. તે
દાતીમના ચરણમાં પડ્યો અને દીનતાપૂર્વક બોલ્યો કે “ખરખર
દાતીમ! આ જગતમાં તુંજ મોટો દાનવીર છે. તારી પાછળ તારી
જે પ્રસન્ને સાંજળેલી તેના કરતાં પણ હું તો વિશેષ જાણ્યો. મારું

પો; કારણ કે જ્યારે જુને કુટુંબ સુધારવા પડ્યું તો તે
 પારે જુને જાણીને પેલા જાણીને કહ્યું હતું કે "જુને છે."
 જુને છે." "જે માનુષ્ય જે કુટુંબને કુલરેથી રાંધે છે તે
 જુને છે તેને પોતાને જ હંદો ને કહ્યું હતું કે "જુને છે"

"જે માનુષ્ય પોતાના કિલ્લા કુટુંબને પોતાના જીવન
 તે પોતાના મિત્રને કાનિ કરવા કહે છે કે પોતાના જીવન
 જે તારા કુટુંબ સાથે મેળાવ કરાવે છે તે પોતાના જીવન
 "જોમળ સ્વભાવવાળી કહે કહે છે કે પોતાના જીવન
 જે તમારી સાથે મેળાવ કરાવે છે તે પોતાના જીવન

"જ્યારે મંજીર કે જાડુ જુને કહે છે કે પોતાના જીવન
 યાવ છે અને અગિય પશિયથી જે કહે છે કે પોતાના જીવન
 મંદેરજાની રાખવાથી પણ ને કહે છે કે પોતાના જીવન

"એટલી સખ્તાઈ કમ ન પડે છે કે પોતાના જીવન
 અજુકમો પેલા યાવ અને એટલે જુને કહે છે કે પોતાના જીવન
 તમારા હિર પર મરી જાય"

"સખ્તાઈ અને કોમળતા એક જ છે કે પોતાના જીવન
 કરવો જોઈએ. સમર્થે કમ ન પડે છે કે પોતાના જીવન
 નાર ઓપાધિ લગાવે છે"

"બુદ્ધિવાળી નથી બુદ્ધિવંત જુને કહે છે કે પોતાના જીવન
 જેથી તેના પ્રત્યે જુને કહે છે કે પોતાના જીવન
 એક પુરાને પોતાના જીવન કહે છે કે પોતાના જીવન
 ના અનુભવ પરથી જુને કહે છે કે પોતાના જીવન
 કે "સરળતા અને કોમળતા એક જ છે કે પોતાના જીવન
 ના ન રાખો કે પોતાના જીવન કહે છે કે પોતાના જીવન
 "જે પ્રેમીના કુટુંબને કહે છે કે પોતાના જીવન

ખાધ હશે; પણ એક આખું મુઝદું મોઢા આગળ પડેલું હશે અને ફતરાઓ માત્ર એજ હશે તોપણ તેઓ લક્યા વિના નહિ રહે. તેજ ંભાણે અત્રાની માણસ પાસે બહેને આખી દુનિયાનું ધન એજ ચેયું હોય, પણ તે તો સદા જૂખોજ રહેવાનો અને સમણુ માણસ તો માત્ર એક રોટલીથી પણ સંતોષ એજ વીને પ્રજુનો આજાર માનવાનો."

"જૂખું પેટ લૂખી રોટલીથીએ બરાબ રહે છે; પણ જૂખી નેજર આખી દુનિયાની દોલતથી પણ ધરાતી નથી."

"મારા પિતાએ મરતી વખતે મને સિખામણ આપી હતી કે, "હોશ એજ આગ છે. તેનાથી બચો! નરકની આમને પ્રજ્વલિત ન કરો. કેમકે તે આગ તમે સદન નહિ કરી શકો. માટે પેદા થતાં-વારજ સંતોષથી જલથી તે આગને જુઝાવી દો."

"જે માણસ શક્તિ-અધિકારસંપન્ન હોય છતાં બલાઇ નથી કરી શકે, તેને શક્તિદીન-અધિકારદીન થયા પછી કદ બોગવણું પડશે."

"આત્માચારીથી અદિયાતો અભાગી કોઇ પણ નથી. કેમકે ત્રિપદના પ્રસંગે કોઇ પણ તેનો મિત્ર નથી થતો."

"કોઈનો શ્રમ દોષ પ્રકટ ન કરે. કેમકે સાંભળનારો માણસ તેની શ્રમ વાન જાણવા સાથે તમરી દલકાઇ પણ જાણી જશે અને આખી છંદગી સુખી તમને તેવા મજીનેજ તે વર્તશે."

"જે કાવ્યો છે પણ અવ્યો નથી, તે માણસ એવો છે કે જેણે જમીન ખેડી છે ખરી પણ ખી વાવ્યું નથી."

"પ્રત્યેક સુદર અહેરાવાળાનો સ્વભાવ પણ સારોજ હોય એવો નિયમ નથી."

"તમે માણસની રીતજાત જોઇને એકજ દિવસમાં તેની નિવા અને જુરિની તિથિ કેરી છે ને જાણી શકો; પણ તેના દહવથી નિર્જય ન રહે અને પોતાની પરીશુક શક્તિ માટે મનદર ન જો."

[illegible][illegible][illegible]

1. The first part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $f(x)$ defined by the equation

1. "The first step in the process of creating a new product is to identify a market need." This statement is true.

2. The second step in the process of creating a new product is to develop a prototype.

$\frac{1}{2} \log_2 \frac{n!}{n^{n-1}} = \frac{1}{2} \log_2 n!$

$\vec{a}_1, \vec{a}_2, \vec{a}_3$ are given by $\vec{a}_1 = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}, \vec{a}_2 = \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix}, \vec{a}_3 = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix}$
 and $\vec{a}_4 = \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 1 \end{pmatrix}$ are given by $\vec{a}_4 = \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 1 \end{pmatrix}$

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$, $\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{y}} \right) = \frac{\partial L}{\partial y}$, $\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{z}} \right) = \frac{\partial L}{\partial z}$

[illegible][illegible]

“ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେବା ପାଇଁ ଆମେ ଏହି ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା”

“... પ્રસારી સમાન છે અને આળસુ
... સમાન છે ”

... કરીને પ્રભુની ક્ષમા માંગી
...

... પૂછ્યું કે “ આપ આવા વિદ્વાન
... વાતને માણતો ન હતો, તે
... ન હતો. ”

... કરવા માટે પણ કોઈ કક્ષાલની
... ને દારૂ પીવા ગયો હતો. ”

... નાના બાળકના
... નજરે; પરંતુ
... ને આળક અજ્ઞાનતાથી તે
... નહિ
... અસર; કેમકે આદ્ય... મહેનતાની દર્શાવતી અયોગ્ય છે. કહ્યું
... નહિ પણ
... પર ઉપકાર કરે તેની સાથે
... નામના ન રાખે. કેમકે
... થયું. ”

“ જે રાજ્ય પેતની વિદ્વાતા અનાવવા સાર અન્યની વાતમાં
... પ્રકટ કરે છે. બુદ્ધિવાન માણસ
... ત્યાં સુધી કદી જોડતો નથી. ”

“ આકરા જનીનને ગણિ આપીને કૃષ્ણરૂપ અનાવે છે. પરંતુ
... આપતી નથી. એજ પ્રમાણે
... નોટાઈજ
... ”

“જે નિર્જળપર દયા નથી રાખતે તેને ખલવાનના અત્યાચાર સહેવા પડતે નિર્જાનું દિવ દુઃખી ન કરો; નહિ તો તમારાથી કોઇ વિશેષ ખજાન આસ્થ ત્રોતે નીચું જોવાપડી.”

એક ફરીર ઈશ્વરોપાસના વખતે કહ્યા કરતો હતો કે “જે ખલવાન! જૂઠાપર દયા કરો. જેમકે મધ્યા ઉપર તો દયા કરીને તમે તેમને પ્રથમથીજ બહા બનાવ્યા છે.”

“જેને દગ્ગરો મિત્ર છે તેને તમારું દિવ ન આપો અને જો આપો તો ગિરદની વ્યથા સદન કરવાને તૈયાર રહો.”

“જે વાન સર્વની સમક્ષ પ્રકટ કરવાને તમે અચકાતા હો તે કોઇને એકાંતમાં પશુ ન કરો.”

“જે તારા દુશ્મનો સાથે મિત્રતા રાખતો હોય તેવા મિત્રનો પાત્ર કર.” કોઇક મૂર્ખ માણસ કોઇ ગર્જાને બોલતાં શીખી રહ્યો હતો તે જોઇને એક જુદિયાળીએ કહ્યું કે, હે મૂર્ખ! એ તો તારી પાસેથી બોલવાનું નહિજ શીખી શકે; પણ તું જો છત્તે તો એની પાસેથી ચૂપ રહેવાનું શીખી શકે ખરા.”

“જે સચ્ચાર્ધ માટે પ્રસિદ્ધ હોય છે તેમની જૂઠ પશુ સાચી બની જાય છે અને તે જૂઠ ક્ષમ્ય પણ છે; પરંતુ જે માણસ જૂઠ માટે પ્રસિદ્ધ છે તે હદી સાચું બોલે તોએ તે જૂઠ ગણાય છે.”

“સુખ આવવા પહેલા દુઃખ ભોગવવું પડે એ બહુજ વસતું થઈ પડે છે.”

“કંલુસ માણસ અને તેટલો વિદ્વાન હોય તોપણ લોકો તેનામાં દોષ બતાવ્યા વગર નથી રહેતા; પણ કોઇ ઉદાર પુરુષમાં કદાચ સંકરો દોષ દોષ છે તોપણ તે તેની ઉદારતા નીચે દંકાઇ જાય છે.”

સમાપ્ત

સાચી દોષમૂલક અને હાલનું મધ્યસ્થ

1921年 12月 12日 星期三 晴

[illegible]

१७५३ १८५३ १९५३ २०५३ २१५३ २२५३ २३५३ २४५३ २५५३ २६५३ २७५३ २८५३ २९५३ ३०५३ ३१५३ ३२५३ ३३५३ ३४५३ ३५५३ ३६५३ ३७५३ ३८५३ ३९५३ ४०५३ ४१५३ ४२५३ ४३५३ ४४५३ ४५५३ ४६५३ ४७५३ ४८५३ ४९५३ ५०५३ ५१५३ ५२५३ ५३५३ ५४५३ ५५५३ ५६५३ ५७५३ ५८५३ ५९५३ ६०५३ ६१५३ ६२५३ ६३५३ ६४५३ ६५५३ ६६५३ ६७५३ ६८५३ ६९५३ ७०५३ ७१५३ ७२५३ ७३५३ ७४५३ ७५५३ ७६५३ ७७५३ ७८५३ ७९५३ ८०५३ ८१५३ ८२५३ ८३५३ ८४५३ ८५५३ ८६५३ ८७५३ ८८५३ ८९५३ ९०५३ ९१५३ ९२५३ ९३५३ ९४५३ ९५५३ ९६५३ ९७५३ ९८५३ ९९५३ १००५३

[illegible][illegible]

“આમીન સરેખા લખિવના બની” તરીકે કરેલ અનુગ્રી ઉત્તર
પાત્રીમાં ફરીથી અમી અન્વક્તિય જન.વચનમાં તમે પાસે તે મારા પાત્રી
વપારે લેાલેવા મેહી, છે. અનુ. જેમાં તમે રિહત્તેના જન.વચનમાં
અપાત્ર છોડી તમ કાપા કાઢી રાખજો, એવે અરુર ફરીક પામશે.”

“એવે જો એવી ઠાઠ રાજવ્યવસ્થા થાય હોય કે જેમાં ખાદ્ય
અમલનું જ્ઞાન, કૃત્રિમ અમલની સંરક્ષિત અને સમૃદ્ધિ, વૈવિધ્ય અમલ-
નો પ્રચારનો ઉત્સાહ અને મુદ્દ અમલનો સમજાવ, એ બધાનું સંમિલન
થાય અને એ પ્રત્યેકના દોષોને દાબી એ ચારેની એકજ જમાવટ થાય,
તો તે રાજવ્યવસ્થા એક આદર્સરૂપ બીજી.”

“માનવીમાનવે ધીમવાણુ નેમને કે, આ નમો છુદા છુદા પમો છ, તે એકતારૂપી ખરા પમના ત્રિવિધ આલિશાવોજ માત્ર છે અને તેથી દરેક જ્યુ બને પોતાને મનમમતો મામ પસંદ કરે.”

“વેદાંતરૂપી મનજ અને હિન્દુમત્સૂત્રી સદીરની સદાયથી હાલની
અસ્તવ્યસ્તતા અને પમસાણુમાંથી ફાનિમંત, અગ્નિત અને સંપૂર્ણ
એવા ભારતની બાવિ મૂર્તિ ઉદય પામતી માત્ર દલિપથમાં જોડા છે.”

“તમારે તમારામાં કંઈક સક્તિ જોશે ત્યારે જ દુનિયાની પ્રગતિ તમારો સત્કાર કરશે અને તમારું જોશવું સંબળશે.”

એને જોઈને એ કહે કે, 'તું નથી પણ જોશે તેમને માટે ખનવું
કેવું ને પાણી આપી દે, તારે આમજ કરવું જોઈએ' એવા
એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને આવી કૃતદંતી દુનિયા છે."

એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને (નિર્ણય કરી)ના હાથમાં મને મૂકવા મા-
નવું થયું. એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં મુખી 'ડેન્ડ કાર્ય' કરવાનું શરૂં છે.
તમામ જાતનાં જાતનાં વિચારો મને ગરીર છૂટશે ત્યારે મળશે."

એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં નથી શકતો અને જૂનું આધીન
નથી થઈ શકતો. એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં 'હાંગીબર' મેં એવા ધોરણ
સરે જાય છે. એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં નથી શકતો."

એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં કહે છે કે 'એટલે એટલું' ખુ
કોઈકે કોઈકે કોઈકે કોઈકે નાં મારે ખુ લારે થઈ પડે."

"એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં મિત્રણ પામતો નથી, પણ ઉલટી
આમજાતો. એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં પણ જતી રહીને અશ્રદ્ધા આવે
છે. એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં અત્મશ્રદ્ધાએ નચિકેતાને યમની
સામે થઈ શકે છે. એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં આત્મશ્રદ્ધા આખા જગતને
મનિમન કરે છે. એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં નાશ!"

"એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં નાશનાં પ્રામમાં સમર્થ થઈ શકે નહિ; જે
વિદ્યાર્થી મનુષ્યોએ એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને, અને જે જાનથી મનુષ્યો પરાપકાર-
પ્રતી અને સિદ્ધિમંત્રી. એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને નાશ, એનું નામ વિદ્યા નથી."

"એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં કહે. તો તમારા દેશના ખેડુતો, મજૂરો
અને દેરીયાએ મેં પણ કદમ અને આત્મનિષ્ઠા વધુ તથા દેહાભિમાન
એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને મેં કહે. તો તમારા મૂંગે મોઢે આખી 'હાંગી
કામ' કયો કરે છે. તમારો કોઈકે કરે છે; છતાં એક પણ શબ્દ તે
વિષે બોલત નથી. એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને, એક વખત તેઓજ તમારા કરતાં
આગળ વધી જશે. અને એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને જોઈ રહેશે!" x x "તમારામાં
વિદ્યા અને જાનનું આભિમાન ખુલ્લું મચાવેર રૂપ લઈ ખેડું છે."

"એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને એટલું પાણી નથી કે તમારાં (કોલેજાદિનાં)
પુસ્તકોને, તમારું યાત્રા સમિતીનાં જીભાઓને, 'ડીપ્લોમાને અને તમને
અવાને દેખા શકે. એનાં આજ્ઞાઓ સાંભળીને એટલું પાણી હોય તો ફૂળી મરે."

પરમહંસદેવનાં થોડાંક વચનામૃત

(જિમના ચરિત્ર અને કથાસમંચી)

“પોતાને કશા સમાજનાગમો એમ માનીને કૃત્ય કરે છે કે, આપણે દેવા ચતુર છીએ! પત, કાનિ” એના મનદારમુખની પી મોજ આપણે તૂટીએ છીએ!” કાનડો પખ પોતાને જાણે ચતુર સમજે છે; પણ ખરું જોનાં તો સવારથી સંજ સુધી તે વિજાજ રોજતો રહે છે અને તેની આંતરિક અસાંતિનો પાર નથી દોતો!”

“માણસ જે પ્રાણીમાત્રમાં રહેલા પ્રસૂનીજ સેવા કરતો દોષ, અને નામ, કાનિ કે સ્વર્ગની ઈચ્છા ન રાખતો દોષ તથા જેમની સેવા કરે તેઓ પાસે પખ કશો ખરસો ઈચ્છે નહિ, તો તો તે નિષ્કામ કમ એટલે કમ મોગજ કરે છે અને પરમ લાજ સાધે છે. કમકે એ પખ પરમાત્મદર્શન, પરમ ધામ અથવા મોક્ષપ્રાપ્તિનો માર્ગ છે.”

“બાળક મા માટે રહે છે, તેમ પ્રજુ માટે પખ જેને એટલી તાલાવેલી જાગી ઉઠે કે મનુષ્ય રહી પડે, તો તે પખ જરૂર તેને મજ.”

“મોતીની ઇચ્છાવાળાએ તો ઉડે દુગડી મારીને ખદારથી ગુમ થઈ જોઈએ, x x જેઓ લોકો જુએ તેમ ચપાડી ઉપર તપા કરીને વાદવાદ બોલાવવા ઈચ્છે; તેમને પરમપદાર્થરૂપી મોંઘાં મોતી ક્યાંથી મળે અને સદા માટે દુઃખદારિદ્ય ક્યાંથી જાય?”

“પરમાત્માના નામ પર જે બધી વસ્તુઓ વારી જાય છે તેજ તેના સાક્ષાત્કાર પામી શકે છે; અને જે બૂખજોયું ખાઈ લઈ વધુ વિંદાબ્યા વિના ખાલી લાઈ ચાલ્યો જાય છે તેજ તેની સમીપ રહી શકે છે.”

“વદાલામાં વદાલાના વિયોગની પેઠે, જે કાંઈ પરમાત્મા માટે તલસે છે તે આકંઠ કરે છે તે અવસ્ય તેનું દર્શન પામે છે.”

“હું ખુદે મોટે રહી પડતો અને પ્રાર્થના કરતો કે ‘ઓ મા! વેદમાં, વેદાંતમાં, પુરાણમાં અને તત્ત્વમાં જે જે લખ્યું હોય તે તું મને ધીખવ’ એટલે પછી તેણે ઓઠેઓઠે બધું જતાની દીધું.”

ગીતાજી એટલે?

ગીતાજી એટલે—માનવજીવનરૂપી નૌકાતે આ અસાર ભવસાગર ના દુર્ધર્ષ ખડકો વચ્ચેથી પસાર કરાવી પરમ સમ્યક્દાનંદયમ સાચો સ્વદેશ દર્શાવ્યા કરનાર અમૂલ્ય હોકાયત્ર.

ગીતાજી એટલે—જીવનરથનાં વ્યવહાર-પરમાર્થરૂપ પૈડાંને વિકટ રથને પણ ગતિમતિ આપી આગળ વધારનારી અખૂટ દિવ્ય શક્તિ.

ગીતાજી એટલે—ઉપનિષદો રૂપી ગૌમાતાએનું ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ જેવા મહા અદ્વિજીત ભરવાડે દોહેલું અને વ્યાસ જેવા અસામાન્ય મહર્ષિએ મહાભારતમાં સંગ્રહી સર્વભોગ્ય બનાવેલું સર્વ શાસ્ત્રોનું સારામૃત.

ગીતાજી એટલે—વહેમની અને ઉપલક્ષીઆ આચારવિચારની ગતી-કૃત્યોઆમાં રખડ્યા કરનારાં મનુષ્યોને જ્ઞાનચારિત્ર્યની સીધી સડકે ચઢાવનારો જીગજ્જ્ઞનો મહા અનુભવી સર્વજ્ઞ ભોમીઓ.

ગીતાજી એટલે—સાચા અને સુખપ્રદ ભાસી રહેલા જાંઝવાના જળ જેવા જૂદા પદાર્થો તરફ જીવને અનેક જન્મોથી તરસાવી-ભટકાવીને દોડાવી મારનારી, તથા 'વિદ્યા'નું સાવ ખોટું નામ ધારણ કરી લોકોને મોહજાળમાં ફસાવી રહેલી આ જે પ્રપંચની પૂતળીરૂપ અવિદ્યા તેને ઝટપટ ઉડાવી દધ મોક્ષદ્વારની સરળ ચાવીઓ સીધી જિજ્ઞાસુના હાથમાં સોંપી દેવા માટે શ્રીહરિએજ મોકલેલી ભોળી ભટક અક્ષવિદ્યા.

ગીતાજી એટલે—આ-નન્યવંત ચરીરને જ્ઞાન કપડા જેવું, અને જન્મમરણને જૂઠું કપડું કાઢી નવું પહેરવા જેવું સમગ્રયોગે તેમાં રહેનારા જીવાત્માને નિત્ય, શશ્વતી ન હોવાય તેવો, અગ્નિથી ન બળે તેવો, પાણીથી ન બીંચાય તેવો, વાયુથી ન ફેલાય તેવો તથા મૃત્યુથી મરે નહિ તેવો દર્શાવી આપનાર અભય શાસ્ત્ર.

ગીતાજી એટલે—પોતપોતાની પ્રકૃતિને-ચુસ્તચલાવને-અનુસરતાં કર્તવ્ય કર્મો નિષ્કામ ભાવે બજાવવામાં રહેલા ખરો માનવધર્મ ચીત્તને તેનું પાલન કરનાર જીઓ, શુદ્ધો તથા પાપીઓનો પણ મોક્ષપંથમાં

અવિદ્યોત્તરે કાલે, અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે. ૫૫ હો અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે
નિર્વિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે

ગીતા ૭ એકાદશી—૧૬૫ હો અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે
અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે
અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે

ગીતા ૭ એકાદશી—૧૬૫ હો અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે
અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે
અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે

ગીતા ૭ એકાદશી—૧૬૫ હો અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે
અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે
અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે

ગીતા ૭ એકાદશી—૧૬૫ હો અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે અવિદ્યોત્તરે

ગીતામાતા વિષે મનહર હંદ

માહને મહાલી પ્રમાણે આત્મનોખ શુદ્ધ
બીરતા બનાડી પુદ્ધવીંતા જગાવે છે.
કાજમાં મુકાવે એગી અકમીલું એરીપણું
કોણૂં, વિધી શું, કતા કોણૂં, તે બતાવે છે.
બહાડી બહુ એગીઆ વિલેગીજન લોગીઆને
અવતાંને મુવા પછી માફ કરાવે છે.
અવનમાં જગ અવતાનો એ પદાવે પાઠ
મુખશાન્તિદાતા ગીતા માતાજ કહાવે છે.

देशी रखा

પુત્રને. - - - - - જગમણી, આંખો, આ પાંચે વસ્તુઓનાં પાત્ર
(એમ આ પાત્ર વડે દુધમાં લઈ જાયે સૂકવી અથકચરાં કરી રાખવાં.
જુખાને મેળવે તે જાણવા નહીં જગાડનારી હાલની રહાને ઠેકાણે આ
આ રે જાણવું કે જાણવા નહીં જાણે નેયર થતા ભૂકાને થોડી વાર પાણીમાં
લેકવાં જે નેયર થતા જાય તે જુખ જગાડે છે, વાયુ હાલે છે, લોહી
સુકવે છે એનાં નેયર થતા જાય તે જાણવા નહીં જાણે નેયર થતા ભૂકાને થોડી વાર પાણીમાં

પ્રથમ નજરે જોઈને કહે તેમનેજ માટે ઉપલી
નવ્ય નિર્માણ માટે એકલું ગરમાગરમ પાણી પીવું એ
પણ અત્યંત જરૂર નિયમ બતાવનાર છે. સવારે જાગતાં જ થોડા
પણી પીવું તે જરૂર છે. જો મૂંઝું અને તે નહિ તો છેવટે તાજા
પણી એક કપ પીવું જોઈએ. જો સાજ થાય છે તે તો એકાદ માસ
અનુભવ કરીને જાણવું જોઈએ તેનેજ સમજાશે.

देशी पेंथनकिडर

[illegible]

પ્રતિચારકૃત સ્વર્ગનાં પુસ્તકો

સ્વર્ગનું વિમાન ... ૧૫ ૧૧	સ્વર્ગની કુચી ૧૫ ... ૧૧
સ્વર્ગનો ખતનો ... ૧૫ ૧૧	સ્વર્ગના પ્રકાશ ૧૫ ... ૧૧

ઉત્સાહ અને ચિંતનાશ્રિંક પુસ્તકો

સુખી જીવનનાં સાધન ... .. ૧૫૫ ... ૧૫૫	
મુખ્યસામર્થ્ય-સમૃદ્ધિ અને વિચારોના ગમતકાર ... ૧ ... ૧	
ભાગ્યના સહાયો ... .. ૧૫ ... ૧૫	
આગળ ધસો-નવી આશ્ચિત્તિ ... .. ૧૫૫ ... ૧૫૫	
આર્યોના સંસ્કાર અથવા હિંદની વિધાકળા ... ૦૧ ... ૦૧	
શુભસંમલ-માગ પદોનો ૧, બીજો ૨૫, ત્રીજો ૧૫, ચોથો ... ૧૫	
" " પાંચમો ૧૫, છઠ્ઠો ૧૫, ૭ મો ... ૧૫ ૮ મો ૭૫૫ છે.	
આદર્શ દૃષ્ટાંતમાળા-લુહા લુહા જે પ્રથમા ... ૨૫ ... ૨) =	
અંકિમનિબંધમાળા-પ્રમતત્વ સાથે ... .. ૧૫૫ ... ૧૫	

દત્તિહાસ અને વેદક સંબંધી પુસ્તકો

રાજસ્થાનનો દત્તિહાસ-જે મોટા પ્રથેમાં ... .. ૧૦ ... ૮૫	
આર્યભિપ્રય અથવા હિંદનો વૈદ્યરાજ-તરી આશ્ચિત્તિ ૭૫૫ છે.	
આર્યવિદે સામાન્ય જ્ઞાન-ગાધીશુદ્ધ ... .. ૦૫ ... ૦૫	

બોધદાયક ઉત્તમ જીવનચરિત્રો

શ્રીરામેશ્વરપરમહંસનું ચરિત્ર અને ઉપદેશો ૧૫ ... ૧૫	
સ્વામી ભાસ્કરાનંદ તથા વિજયકૃષ્ણ માસ્વામી ૧૫ ... ૧૫	
ભારતના વીર પુરુષો-ખીછ આશ્ચિત્તિ ... .. ૧ ... ૦૫૫	
સ્વામી સમતીર્થની જીવનકથા ... .. ૨ ... ૧૫	
સ્વામી વિવેકાનંદનું સંપૂર્ણ ચરિત્ર ... .. ૨૫ ... ૨	
શ્રી શિવાજી જીવનપતિ ... .. ૨૫ ... ૧૫	
મહાન સમ્રાટ અકબર ... .. ૧૧ ... ૧	
વીર દુર્ગાદાસ અથવા મારુ સરદારો ... .. ૦૫ ... ૦૫	

શ્રીભક્તચરિત્ર અથવા ભક્તિરસામૃત	...	...	૧૧૧	...
મુરંદીમ મહાત્માઓ	...	...	૧૧	...
ભારતનાં સ્ત્રીરત્નો-ત્રણ ગ્રંથોમાં	...	...	૬	...
મહાન સાધ્વીઓ-ઉત્તમ ૧૫ ચરિત્રા	...	...	૧૧	...
કાનવીર કાર્ત્તેવી...	...	...	૧૧	...
કાઉન્ટ ડૉલ્ફરોય	...	...	૨૧	...
નેપોલિયન બોનાપાર્ટ	...	...	૩	...

ખાસ બોધપ્રદ ટુંકી વાર્તાઓ

વાર્તાઓ ગ્રંથ પહેલો-ભાગ ૧ થી ૪ (૬૬ વાર્તા)	૨	...
જિઆ ગ્રંથ બીજો-ભાગ ૫ થી ૭ (૫૭ વાર્તા)	૧૧	...
માતા અને સદ્ગુણી પુત્રી	૦)...	૦)

ખાળકો માટે ખાસ ઉપયોગી પુસ્તકો

ખાળકો-૬૬ ખરા બનાવોના સમૂહ	૦)	...
-વાર્તાઓરૂપે ધાર્મિક શિક્ષણ	૦)	...
વાર્તા-રસિક વાતચીતરૂપે ૨૬ પાઠ	૦)...	૦)
કથા-નવી આકર્ષિત	૦)	...

ચિત્રો અને ચિત્રાવલીઓ

ચિત્રાવલી-૨૧ મુદ્રર ચિત્રો	૧)	...
ચિત્રાવલી-૩૧	૧)	...
અને દ્રોપદીયસાહસરૂપા ચિત્રો	૧)	...
સાપાનપટ	૦)	...

સ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાવ્યોદ્ધામ

પાઠ-સ્તુ દરવાગા બકાર, ના. જ્યોતી રસો, ૩૨

પ્રકાશક-સ્વચ્છાન્દેવી રોડ, શાંતી, ત્રિવિજય, સુરેશ્વર

